

ÖSTEN UNDÉN

FÖRÄLDRAR OCH BARN
ENLIGT GÄLLANDE SVENSK
RÄTT

EX LIBRIS

Knut Rodhe

Denna digitala version av verket är nedladdad från juridikbok.se.

Den licens som tillämpas för de verk som finns på juridikbok.se är **Creative Commons CC BY-NC 4.0**. Licensvillkoren måste följas i sin helhet och dessa finner du här <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/legalcode.sv>

Sammanfattningsvis innebär licensen följande:

Tillstånd för användaren att:

- Kopiera och vidare distribuera materialet oavsett medium eller format
- Bearbeta och bygga vidare på materialet

Villkoren för tillståndet är:

- Att användaren ger ett korrekt erkännande, anger en hyperlänk till licensen och anger om bearbetningar är gjorda av verket. Detta ska göras enligt god sed.
- Att användaren inte använder materialet för kommersiella ändamål.
- Att användaren inte tillämpar rättsliga begränsningar eller teknik som begränsar andras rätt att göra något som licensen tillåter.

Se även information på

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.sv>

ÖSTEN UNDÉN

FÖRÄLDRAR OCH BARN

ENLIGT GÄLLANDE SVENSK RÄTT

*Samlingen A. Rorke
får vännen
föl.*

FÖRÄLDRAR OCH BARN

ENLIGT GÄLLANDE

SVENSK RÄTT

AV

Ö S T E N U N D É N

Andra genomsedda upplagan

HANDELSHÖGSKOLAN I STOCKHOLM
BIBLIOTEKET

10 0070577 0

S T O C K H O L M

P. A. Norstedt & Söners

Förlag

Handwritten text, possibly a signature or title, at the top of the page.

Handwritten text, possibly a signature or title, below the first line.

STOCKHOLM 1927

KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER

263881

Förord till första upplagan (1921).

Den framställning av gällande lagstiftning om föräldrar och barn, som härmed publiceras, är tillkommen såsom föreläsningar vid Uppsala universitet. Min avsikt har varit att till bruk för de juris studerande lämna en systematisk översikt över denna, nyligen helt omgestaltade, del av familjerätten.

Vid utarbetandet har jag i främsta rummet anlitat lagberedningens utförliga motiv och Winroths framställning av hittills gällande föräldrarätt i Svensk civilrätt III.

Till Statssekreteraren K. Tiselius, som benäget genomläst arbetet i korrektur, står jag i tacksamhetsskuld för värdefulla randanmärkningar.

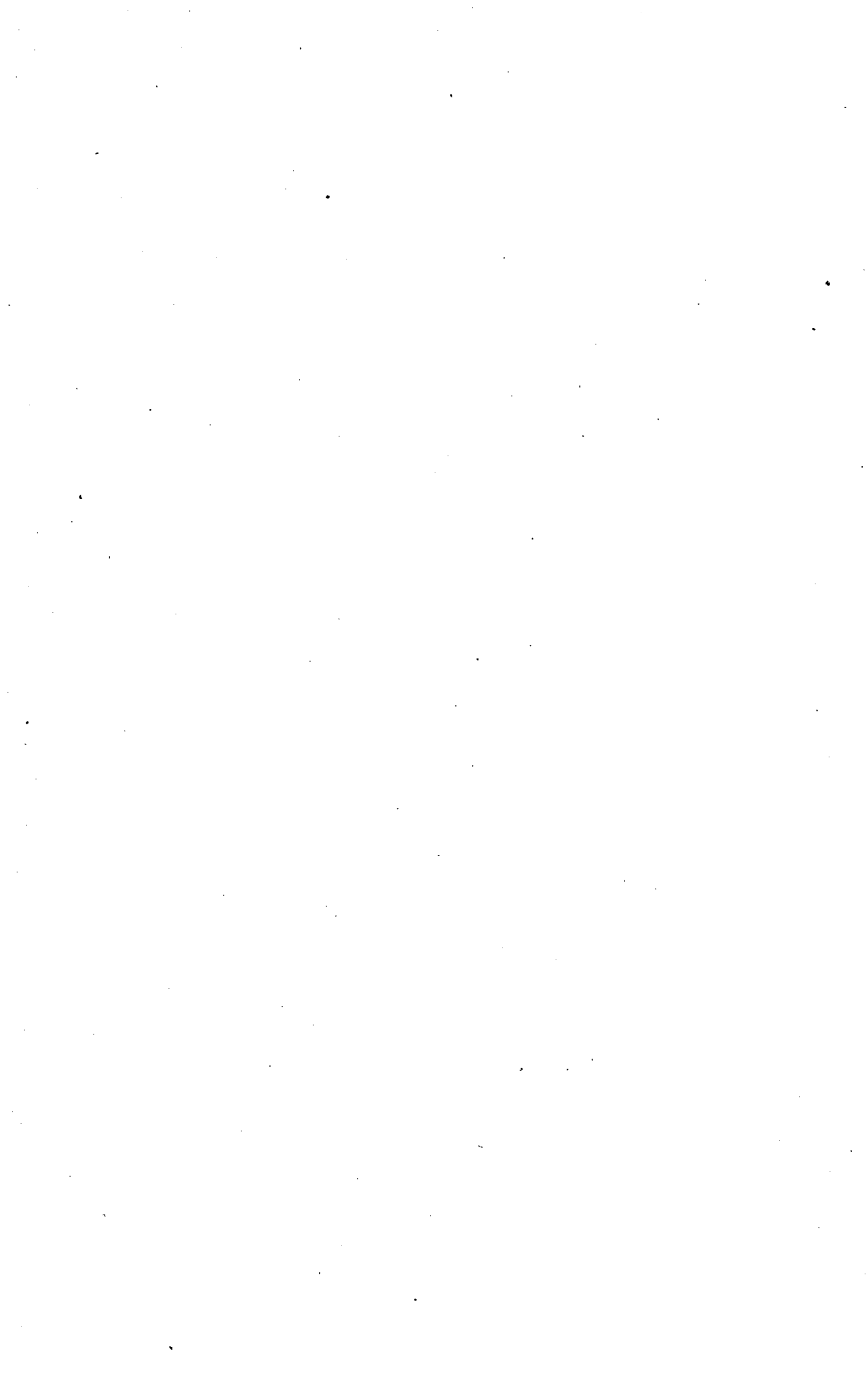
Förf.

Förord till andra upplagan.

I den nya upplaga, som visat sig erforderlig, har jag vidtagit huvudsakligen sådana förändringar, som påkallats av nytillkommen lagstiftning, särskilt förmynderskapslagen och lagen om samhällets barnavård.

Uppsala i december 1926.

Förf.

I N N E H Å L L.

	Sid.
Inledning	9
Avd. I. Härkomst	12
1. Äktenskaplig börd	12
2. Utomäktenskaplig börd	14
3. Bevispresumtioner	15
4. Talerätt vid bölds- och faderskapsprocess	29
5. Processuella regler i övrigt	35
Avd. II. Föräldrar och äktenskapliga barn	40
<i>Kap. I. Vårdnad</i>	40
1. Inledande anmärkningar	40
2. Uppfostran, uppehälle och utbildning	45
3. Uppsikt och tuktorätt	52
4. Förfogande över barnets arbetskraft	55
5. Övriga moment i vårdnaden	61
6. Vårdnadens upphörande och övergång	63
7. Processuella regler ang. mål om vårdnaden	71
<i>Kap. II. Underhållsskyldighet.</i>	74
1. Föräldrars mot barn	74
2. Underhållsskyldighet åliggande andra än föräldrar	83
3. Barns underhållsskyldighet mot föräldrar	84
4. Avtal om underhåll	85
5. Förhållandet mellan underhållsskyldiga inbördes	88
6. Underhållsanspråks skydd mot tredje man	90
7. Processuella regler angående mål om underhålls- bidrag	91
<i>Kap. III. Övriga personliga rättsförhållanden</i>	94
Avd. III. Föräldrar och utomäktenskapliga barn	98
<i>Kap. I. Vårdnad</i>	98
<i>Kap. II. Underhållsskyldighet</i>	105
1. Föräldrars och barns underhållsplikt	105
2. Avtal om underhåll	112
3. Processuella regler ang. mål om underhållsbidrag	117
<i>Kap. III. Övriga personliga rättsförhållanden</i>	121
<i>Övergångsbestämmelser</i>	123

Avd. IV. Adoption	126
<i>Inledande anmärkningar</i>	<i>126</i>
<i>Kap. I. Förutsättningar för adoption</i>	<i>131</i>
1. I avseende å adoptantens person	131
2. I avseende å adoptivbarnets person	135
3. Domstolens tillstånd till adoption	139
<i>Kap. II. Adoptionens verkningar</i>	<i>144</i>
1. Vårdnad	144
2. Underhållsskyldighet	145
3. Arvsrätt	148
4. Övriga rättsverkningar	153
<i>Kap. III. Adoptivförhållandets hävande</i>	<i>156</i>
1. Förutsättningar	156
2. Domstolens beslut om adoptivförhållandets hävande	158
3. Verkningar av adoptivförhållandets hävande	160

FÖRKORTNINGAR.

- Lb. II = Lagberedningens förslag till revision av giftermålsbalken och vissa delar av ärvdabalken II. Förslag till lag om adoption, 1913.
- Lb. III = Lagberedningens förslag . . . III. Förslag till lag om barn utom äktenskap m. m., 1915.
- Lb. IV = Lagberedningens förslag . . . IV. Förslag till giftermålsbalk m. m., 1918.
- Lb:s fsl. t. ÄB I = Lagberedningens förslag till revision av ärvdabalken I. Förslag till lag om förmynderskap m. m., 1921.
- Lb:s fsl. t. ÄB II = Lagberedningens förslag . . . II. Förslag till lag om arv m. m., 1925.
- NJA. = Nytt Juridiskt Arkiv Avd. I.
- T. f. R. = Tidskrift för Retsvidenskap.
- Sv. J. = Svensk Juristtidning.
- U. f. R. = Ugeskrift för Retsväsen.
- Stenbeck och Lindhagen = E. Stenbeck och A. Lindhagen: Den nya förmynderskapslagen, 1924.
- Stjernstedt = Stjernstedt: Våra äktenskapslagar, 1921.
- Westring = Westring: Den nya giftermålsbalken, 1920.

Inledning.

Föräldrarätten var hos oss före 1917 års lagstiftning så gott som alltigenom oskriven lag. Några spridda stadganden förutsatte en föräldrarnas skyldighet att försörja och uppfostra sina i äktenskap födda barn, medan de »oäkta» barnens rättsliga ställning av lagstiftaren uppmärksammades nätt och jämnt så mycket, att domstolarna kunde ålägga fäderna ett nödtorftigt »barnuppfostringsbidrag». Enligt AB 8:7 skulle de oäkta barnen åtnjuta »av fader och moder nödtorftig föda och uppfostran, till dess de sig själva nära kunna», vartill kom arvsrätt efter moder, införd 1867 i begränsad utsträckning och vidgad 1905, då den även utsträcktes att gälla gentemot modernefränder. Bristen på privaträttsliga regler ersattes i någon mån av den offentlighetsliga barnlagstiftningen. Genom 1902 års lagar om fosterbarns vård samt om vanartade och i sedligt avseende försummade barn infördes en viss samhällelig kontroll över dessa de mest vanlottade kategorierna, de barn som i späda ålder överlämnades såsom fosterbarn till någon »barnafostrare», vilken mot ersättning mottog uppdraget, och de som redan nått den grad av »sedlig försummelse» eller »vanart»,

att de måst genom barnavårdsnämnds ingripande skiljas från hemmet och överlämnas i vård hos särskild anstalt eller i varje fall hållas under kontinuerlig uppsikt.

De nya barnlagarna av 1917 och 1920 avse att meddela närmare bestämmelser om föräldrars och barns inbördes skyldigheter och rättigheter. Denna privaträttsliga reglering innefattas framför allt i stadganden om vårdnad och om underhållsskyldighet. Den offentligrättsliga barnlagstiftning, som innefattades i 1902 års lagar om fosterbarns vård samt om vanartade och i sedligt avseende försummade barn, har numera ersatts av den betydligt vidsträcktare och mera ingripande lagen om samhällets barnavård d. 6/6 1924.

Den största praktiska betydelsen ha de nya privaträttsliga reglerna för utomäktenskapliga barns rättsliga ställning. Här har det gällt att bryta med den åskådning, som av lagberedningen karaktäriserats så, att man »för att i sedlighetens intresse motarbeta de utomäktenskapliga förbindelserna sökte nedbringa de i sådan förbindelse födda barnens rättsliga ställning». Problemet sociala betydelse kan mätas därav, att antalet utomäktenskapliga födelser är omkring 20,000 pr år eller över 15 % av samtliga födelser. Att den nya lagstiftningen medfört en grundlig förbättring i barnens och mödrarnas läge genom de ökade möjligheterna att utfå underhåll av fadern, torde erfarenheten till fullo ha visat. I det omdebatterade spørsmålet om utomäktenskapligt barns arvsrätt efter fadern har man tills vidare stannat vid att fortfarande liksom hittills tillerkänna »trolovningsbarn» sådan arvsrätt. I lagberednin-

gens nyligen avgivna förslag till lag om arv (1925) upprätthålles denna ståndpunkt fortfarande, ehuru med den utvidgningen att en av fadern i viss form avgiven förklaring av innehåll, att barnet skall ha samma rätt till arv efter honom som barn av äktenskaplig börd, medför arvsrätt även om trolovning ej förelegat.

I det följande behandlas enligt hos oss hävdvunnen systematik föräldrarätten såsom skild från förmynderskapsrätten, ehuru vissa bestämmelser om förmynderskap påkalla ett omnämmande. För sammanhangets skull beröras även i korthet de speciella arvsrättsreglerna i lagarna om barn utom äktenskap och om adoption.

Det är eljest i huvudsak följande lagar, som i förevarande framställning behandlas: lagarna den $14/6$ 1917 om äktenskaplig börd, om barn utom äktenskap samt om adoption, vilka samtliga trädde i kraft den $1/1$ 1918; lagarna den $11/6$ 1920 om barn i äktenskap och om makes underhållsskyldighet mot andra makens barn, vilka trädde i kraft den $1/1$ 1921 samtidigt med nya giftermålsbalken.

I Norge och Danmark ha antagits lagar om adoption, som äro tillkomna efter samarbete mellan de skandinaviska länderna och i allt väsentligt äro överensstämmande med den svenska adoptionslagen. I den danska »lov om Umyndighed og Værgemaal» ingår ett kapitel om »Forældremyndighed», som i huvudsak överensstämmer med föreskrifterna om vårdnad i den svenska lagen om barn i äktenskap.

AVDELNING I.

Härkomst.

1. Äktenskaplig börd.

Det är för barnets rättsställning i olika hänseenden av avgörande betydelse, huruvida det har äktenskaplig börd eller ej. I senare fallet räknas det såsom »barn utom äktenskap» eller vad i tidigare lagspråk benämndes »oäkta barn», till skillnad från »äkta» (vilket ord betecknar »född i äkta säng» eller av gift kvinna). Genom lagen om äktenskaplig börd fastställes, vilka barn ha sådan börd.

Lagen om äktenskaplig börd har medfört en viss förskjutning av gränsen mellan äktenskapliga och utomäktenskapliga barn i förhållande till äldre rätt, i det att vissa kategorier barn, som förr räknades såsom »äkta», numera sakna äktenskaplig börd. Dock har den nya lagen, som trätt i kraft den $1\frac{1}{2}$ 1918, givetvis ej föranlett ändring i de barns status, som voro födda dessförinnan.¹ De äldre reglerna ha även i viss utsträckning bibehållits till förmån för barn, vilka avlats före lagens ikraftträdande men fötts efter sagda tidpunkt, och äktenskaplig börd sålunda tillerkänts »trolovningsbarn» och »våldtäktsbarn», födda under närmaste tiden efter 1918 års ingång. Dessa under övergångsskedet födda barn, som ha äktenskaplig börd

¹ Se härom H. A. Sjögren i Sv. J. 1922 s. 123.

oaktat föräldrarna ej varit gifta, behandlas dock i vissa hänseenden på samma sätt som utomäktenskapliga, och deras rättsliga ställning regleras huvudsakligen i lagen om barn utom äktenskap, se sistnämnda lag 37 § 2 mom. och lag om barn i äkt., övergångsstadgandet.

Av de barn, som äro födda efter d. $\frac{1}{1}$ 1918, ha följande äktenskaplig börd:

1) Barn som är avlat under föräldrarnas äktenskap — även om äktenskapet före födelsen upplösts (genom dödsfall, skillnad, återgång), lag om äkt. börd 1 §. — Att tilläventyrs upplösande äktenskapshinder förelegat, inverkar ej, eftersom äktenskapet ändock räknas för giltigt.¹

2) Barn, vars föräldrar efter avlelsen ingått äktenskap med varandra. — Har föräldrarnas giftermål skett före födelsen, räknas barnet såsom äktenskapligt från födelsen, lag om äkt. börd 1 §. Man kan här tala om ursprunglig äktenskaplig börd. Sker däremot föräldrarnas giftermål först efter barnets födelse, betraktas barnet såsom *legitimerat* genom äktenskapet, lag om äkt. börd 8 §.

3) Trolovningsbarn från övergångsskedet, nämligen

a) barn som avlats i trolovning före den $\frac{1}{1}$ 1918, dock med den inskränkning att befintligheten av ett upplösande förvantskapshinder mellan föräldrarna eller enderas bestående äktenskapsförbindelse med annan person, jämte bristande god tro hos båda, förhindrar barnets äktenskapliga börd — lag om äkt. börd, övergångsstadgandet, samt 1915 års prom.-lag 8 § 1 mom. sista st.;

b) barn som avlats utom äktenskap och trolovning före den $\frac{1}{1}$ 1918, men vars föräldrar efter avlelsen och före sagda dag ingått trolovning med varandra, dock med samma inskränkning som under a) — lag om äkt. börd, över-

¹ Äktenskaplig börd tillkommer barnet även om äktenskapet blivit upplöst före den $\frac{1}{1}$ 1918 på grund av sådana återgångsskäl, som angivas i 1915 års prom.-lag till äktenskapslagen 8 § 1 mom.

gångsstadgandet, samt 1915 års prom.-lag 8 § 1 mom. sista st.

4) Våldtäktsbarn från övergångsskedet, nämligen barn, som avlats vid våldtäkt före den $\frac{1}{1}$ 1918, lag om äkt. börd, övergångsstadgandet, samt ÄB 8:6.

Av lagen om barn utom äkt. 37 § andra mom. torde indirekt framgå, att barn av föräldrar, som ha förenats i ett ofullkomnat äktenskap, icke få äktenskaplig börd, om de avlats efter denna lags ikraftträdande.

De nu angivna materiella reglerna modifieras dock i själva verket genom stadganden rörande sättet för bevisning om härkomsten och eljest regler av processuell natur. Med hänsyn till de ofta mycket stora svårigheterna att åstadkomma en regelrätt bevisning om faderskapet uppställas i lagstiftningen vissa presumtioner. Vidare har det genom olika regler sörjts för, att invändning mot en persons äkta börd icke skall kunna göras gällande när som helst eller av vem som helst.

2. Utomäktenskaplig börd.

De barn, som icke ha äktenskaplig börd, höra till barn utom äktenskap. Bland dem äro dock att urskilja såsom särskild grupp *trolovningsbarnen*.¹ Dessa, som enligt äldre lag betraktades såsom »äkta», ha alltså en särställning, i det att de i vissa hänseenden äro gynnade framför övriga utomäktenskapliga barn (arvsrätt efter fadern, rätt till faderns namn).

Trolovningsbarn äro, enligt lag om barn utom äkt. 1 § fjärde st.:

¹ Antalet trolovningsbarn är relativt högst betydande. Av statistiska uppgifter från Stockholm för åren 1918—1920 framgår att på ett antal av 3 357 fastställda faderskap kommo 2 186 trolovningsbarn eller nära två tredjedelar. En stor del av de utomäktenskapliga barnen äro alltså i praktiken arvsberättigade efter fadern. Se Stenbeck i Sv. J. 1922 s. 198.

1) Barn, som är avlat under föräldrarnas trolovning — även om trolovningen före födelsen upplösts; dock med den begränsning att, om upplösande förvantskapshinder stod i vägen för äktenskap mellan föräldrarna eller endera vid trolovningens ingående var gift med annan, samt bägge föräldrarna vid trolovningens slutande voro i ond tro, barnet icke räknas såsom trolovningsbarn.

2) Barn, vars föräldrar efter avlelsen ingått trolovning med varandra, dock med samma inskränkning som under 1). En efter födelsen slutet trolovning »legitimerar» alltså ett utom äktenskapet fött barn såsom trolovningsbarn.

Trolovning är att fatta i den vidsträckta betydelse, som avses i GB 1:1, sålunda omfattande även förbindelser som enligt äldre rätt betraktades såsom »äktenskapslöften». Men ett s. k. konkubinat — karaktäriserat därav att kontrahenterna sammanleva i varaktig förbindelse utan avsikt att ingå ett regelrätt äktenskap — skall enligt lagens motiv ej uppfattas såsom trolovning, i det att trolovning just innebär överenskommelse om framtida giftermål.¹ Trolovning måste regelmässigt anses vara för handen, om försiggången vigsel varit behäftad med sådant väsentligt formfel, att giltigt äktenskap ej kommit till stånd, jfr GB 4:9.

3. Bevispresumtioner.

För bevisning om ett barns härkomst skulle regelrätt krävas: 1) bevis om modern; 2) bevis om fadern (faderskapet, »paterniteten»). Härtill skulle, för bevisning om

¹ Jfr Lb. III s. 132; Stjernstedt s. 1; NJA 1921 s. 573; 1924 s. 198. — Om emellertid föräldrarna låta anteckna barnet såsom trolovningsbarn jämlikt 20 § i lagen om barn utom äkt., blir denna förklaring gällande och skulle väl endast i sällsynta undantagsfall kunna till sin verkan hävas genom att erkännandet »visas vara oriktigt». Sådana anteckningar lära i praktiken ofta förekomma, ehuru verklig trolovning ej förelegat. Se Lb:s fsl. t. AB II s. 229 och dess lagförslag 3 kap. 2 §. Jfr s. 14 not 1.

äktenskaplig börd, komma bevis om föräldrarnas äktenskap. I fråga om trolovningsbarn skulle i stället fordras bevis om trolövningen.

Beträffande moderskapet erfordras inga särskilda regler för underlättande av bevisningen. I allmänhet råder ingen ovisshet om, vem ett barns moder är. Genom 1917 års lagstiftning har upphävts ett äldre stadgande (K. Br. d. $17/_{10}$ 1778, mom. 7), enligt vilket en kvinna, som födde oäkta barn, berättigades hemlighålla sitt namn, lag om barn utom äkt. 36 §. För övrigt är genom reglerna angående kyrkobokföringen sörjt för, att tillförlitliga uppgifter om modern såvitt möjligt införskaffas och bevaras. Sålunda stadgas, att inom sex veckor efter barns födelse skall, även om barnet under nämnda tid ej till dop befordras, barnets fader eller moder eller, i händelse av deras död eller frånvaro, annan person, vilken om barnet har vård, hos pastor i den församling, där barnet vistas (resp. hos församlingsföreståndare i dissenterförsamling med rätt till särskild bokföring över sina medlemmar), anmäla orten och tiden för barnets födelse samt barnets och dess föräldrars namn, KF d. $11/_{2}$ 1887 ang. anmälningar om födda barn. Barnmorska, som biträtt kvinna vid födelse av barn utom äktenskap, är skyldig att ofördröjligen och senast inom tre dagar, med angivande såvitt möjligt av kvinnans namn, födelsestid, församling, där hon är kyrkobokförd, och bostad därstädes, göra anmälan om födelsen hos vederbörande pastor i den församling, där nedkomsten skett, K. Regl. för barnmorskor d. $21/_{11}$ 1919, § 23. Födes barn å barnbörds- hus, sjukhus, hospital, asyl, fängelse eller tvångsarbetsanstalt, skall anmälan om barnets födelse genom inrättningens predikant eller annan där anställd person ofördröjligen avsändas till vederbörande pastor, KF d. $3/_{12}$ 1915 ang. kyrkoböckers förande, § 15 mom. 1. Genom utdrag ur fö-

delse- och dopboken, vari anteckningar om födda barn införas, kan sedermera i regel moderskapet styrkas. Anteckningarna grunda sig ju i vanliga fall på uppgifter från personer, som iakttagit födelser eller eljest ha tillförlitlig kännedom om moderskapet.

Beträffande faderskapet kan direkt bevisning icke i allmänhet åvägabringas och anteckningar om faderskapet i kyrkobok, därest uppgift om fadern överhuvud införts, kunna teoretiskt sett sägas icke innebära samma grad av visshet som anteckningar om modern. Icke destomindre är naturligtvis sannolikheten för viss mans faderskap i regel så stor, att man också utan särskilda presumtionsregler skulle anse full bevisning förhanden. Jämväl faderskapet styrkes i den stora mängden av fall medelst utdrag ur kyrkoböckerna. Men även om anteckning om fadern ej ägt rum däri, eller tvist ändock uppstår om faderskapet, är sannolikheten för viss mans faderskap oftast tillräckligt stor för att motsvara de vanliga kraven på bevisning. Om sålunda modern visas ha haft samlag med den påstådde fadern å konceptionstiden — d. v. s. den ungefärliga tidrymd inom vilken barnet måste ha avlats — och anledning ej finnes till antagande, att hon under samma tid haft umgänge med flera män, kan mannen i fråga med stor sannolikhet antagas vara fadern. Därest mannen under konceptionstiden varit gift med modern, är det utan särskild bevisning i hög grad sannolikt, att samlag ägt rum i äktenskapet, och alltså även att den äkta mannen är fader.

Vad sålunda regelmässigt gäller beträffande faderskapet har i vår lagstiftning, liksom i andra rättssystem, presumerats gälla även ifall särskilda omständigheter undantagsvis skulle peka i annan riktning, eller ifall närmare upplysningar ej föreligga. De bevispresumtioner, som uppställas i fråga om härkomsten, äro av olika omfattning

och styrka. Stundom presumeras faderskap på grund av bevisning om samlag under konceptionstiden. Stundom åter behöver ej bevisning föras direkt om könsumgänget, utan detta presumeras i sin tur på grund av äktenskap under eller efter tidpunkten för avlelsen eller på grund av ett en gång avgivet erkännande från mannens sida. Presumptionerna äro av olika styrka därutinnan, att de stundom få betydelse först såsom en regel för bevisbördans fördelning under process, stundom gälla med bindande verkan i alla rättsliga förhållanden till dess motsatsen fastslagits genom dom, varvid åter presumptionen brytes än först genom motbevisning, än genom ett blott bestridande från motpartens sida av det faktum, som presumrats.

Starkast är presumptionen om *den äkta mannens faderskap till hustruns barn* enligt den gamla regeln: *pater est, quem nuptiæ demonstrant*. Presumptionen om den äkta mannens faderskap innebär samtidigt presumption om barnets äktenskapliga börd. Denna presumption är motiverad ej blott av satsens så att säga genomsnittliga sanningshalt och olägenheterna av all slags bevisningsskyldighet utan även av angelägenheten att redan från barnets födelse få dess rättsliga status fastställd.

De närmare bestämmelserna om denna presumption äro givna i lagen om äktenskaplig börd. Utgångspunkten är, att barnet är fött under äktenskapet eller å sådan tid efter dess upplösning, att det kan vara avlat dessförinnan, 1 §. Vid skilsmässa räknas äktenskapet såsom upplöst först från det skillnadsdomen vunnit laga kraft.¹ Angående tidpunkten för barnets födelse och existensen av ett giltigt äktenskap må bevisning föras enligt allmänna regler. Ge-

¹ Därest domstolen jämlikt GB 15: 11 förordnat om sammanlevnads hävande för tiden intill dess laga kraftvunnen dom föreligger, och barnet avlats under denna tid, är presumptionen dock av mindre styrka, se nedan s. 20.

nom prästbevis kunna ju regelmässigt dessa fakta styrkas. Vederbörande pastor måste ock, beträffande barn som fötts under närmaste tiden efter äktenskapets upplösning, ha tagit ståndpunkt till frågan, huruvida konceptionstiden kan anses ha infallit under äktenskapets bestånd.

Den sålunda gällande presumptionen kan endast i *rättegångsväg* brytas. Denna grundsats medför alltså, att även i notoriska fall — t. ex. då modern under årtal levat å annan ort än mannen och sedan lång tid veterligen haft ett förhållande till en annan man — barn, som äro födda medan äktenskapet rättsligen består, skola betraktas såsom äktenskapliga, tills motsatsen konstaterats genom dom enligt lagen om äktenskaplig börd.¹ Presumptionens styrka visar sig ytterligare däri, att *talerätten* är strängt begränsad och att *motbevisningen* måste inriktas på vissa bestämda fakta, medan annan bevisning icke tillstädjes, även om den eljest skulle ha betydelse för sanningens utletande. Lagen om äktenskaplig börd behandlar uteslutande den faderskapsprocess, vari talan går ut på bestridande av barns äktenskapliga börd, ej däremot det fall, då käromål väckes med yrkande om barns förklarande för äktenskapligt. Ej heller behandlas i lagen andra processer om barns äktenskapliga börd än sådana, där tvisten gäller faderskapet, alltså ej tvist om moderskapet eller om äktenskapets giltiga bestånd.

För att käranden — vare sig mannen, resp. hans arvingar, eller barnet, se nedan — skall kunna motbevisa pre-

¹ Se härom lagutskottet ang. 1 §: »Att det ej sällan är mer eller mindre uppenbart, att mannen ej kan vara fader till ett av hustrun under äktenskapet fött barn, skall ingalunda bestridas . . . Enligt utskottets tanke synes det icke behöva kännas särskilt stötande eller motbjudande att i kyrkobok göra anteckning om vad som enligt den civila lagstiftningen skall gälla. Det förtjänar också tilläggas, att registerförare kan anmäla mera notoriska fall till barnavårdsnämnden, som härvid i allmänhet läser finna barnets bästa kräva, att dess börd varder fastställd i enlighet men det verkliga förhållandet.» — Se ock J. O:s ämbetsberättelse 1921 s. 247.

sumtionen, kräves regelmässigt bevisning »att barnet icke *kan* vara avlat av mannen», 7 §. Käranden måste styrka, antingen att makarna ej haft samlag med varandra å konceptionstiden, eller att sådant samlag ej kunnat verka befruktande. Angående bevisningens styrka uttalas i motiven: »Tillfyllestgörande utredning därom att makarna ej haft samlag lär sällan kunna anses förebragt, såvida det ej blivit styrkt, att de vistats å skilda orter eller att mannen varit av naturen vanför. Bland omständigheter, som vederlägga antagandet om befruktning, må nämnas sterilitet hos mannen och bristande konceptionsförmåga hos hustrun på grund av redan förefintligt havandeskap vid tiden för det äktenskapliga umgänget. Särskilt må erinras, att den omständigheten att hustrun haft könsumgänge jämväl med annan man icke i och för sig är tillräckligt bevis; därmed är möjligheten av mannens faderskap icke utesluten.»

I vissa, speciella fall brytes emellertid presumptionen om mannens faderskap redan så snart mannen i rättegång, anhängiggjord av honom själv, förnekar faderskapet, 7 §. Dessa undantagsfall inträffa, då barnet blivit avlat antingen före giftermålet, ehuru framfött under äktenskapet, eller under tid, då makarna enligt domstols beslut levat åtskilda, d. v. s. under hemskillnad eller efter provisoriskt förordnande om sammanlevnads hävande. Mannen kan i dessa fall genom sitt bestridande av faderskapet lägga bevisskyldigheten för detsamma å motparten — fränsett den nedan berörda eventualitet att han formligen erkänt barnet tidigare och fördenskull saknar talerätt. Men denna omkastning av bevisskyldigheten är icke fullständig. Lyckas motparten göra »sannolikt, att makarna haft samlag med varandra *å tid*, då barnet *kan* vara avlat», lägges bevisbördan åter å mannen, som då har att enligt huvudregeln prestera bevisning, att barnet *icke kan* vara avlat av ho-

nom. Här omhandlade undantagsstadgande om presumtionens brytande genom mannens blotta förnekande av faderskapet gäller som sagt endast för det fall, att mannen själv för talan. Eljest tillämpas huvudregeln, oaktat barnet avlats före äktenskapet eller under det sammanlevnaden varit rättsligen hävd. Sålunda kan bl. a. ej förmyndare till sinnessjuk man bryta presumptionen genom förnekande av faderskapet.

Lagen om äktenskaplig börd giver ingen ledning för avgörande av barnets härkomst i det fall, att barnet enligt presumptionsreglerna skulle kunna härstamma från endera av två män, med bibehållen äktenskaplig börd vare sig den enes eller andres faderskap antages. Om en änka eller fränskild hustru gift om sig så snart efter det tidigare äktenskapets upplösning, att barnet kunnat vara avlat i detta — vilket visserligen ej gärna bör kunna inträffa, på grund av stadgandet i GB 2:11 —, skulle presumptionsregeln i lagen om äkt. börd 1 § lika väl utpeka den ene som den andre mannen såsom barnets fader. Man torde måhända böra i sådant fall vid kyrkoskrivningen presumera den senare mannens faderskap,¹ ehuru denna lösning av frågan är tvivelaktig, särskilt med hänsyn till att nämnda alternativ förutsätter äktenskapsbrott från kvinnans sida.

Därest icke sådant fall föreligger, att äktenskaplig börd skall presumeras, betraktas barnet såsom utomäktenskapligt. Detta innebär i fråga om faderskapet bl. a. att, vem än fadern må vara, han antages icke ha varit gift med modern vid tiden för avlelsen eller därefter. Det kan tydligen endast i sällsynta undantagsfall ifrågakomma, att barn, som antagits vara utomäktenskapligt, väcker talan med yrkande att förklaras ha äktenskaplig börd. En faderskapsprocess i sådant syfte kan knappast behöva före-

¹ Jfr Winroth, Sv. C. III s. 26 f.

komma, med hänsyn till förutnämnda presumtion om äktenskaplig börd. Men ett yrkande att förklaras ha äktenskaplig börd kan t. ex. tänkas ingå i en talan om äktenskaps giltighet, då detsamma hållits för ogillt på grund av uppgivet formfel. Några särskilda föreskrifter ha ej givits rörande en talan, som går ut på att fastslå äktenskaplig börd.¹

Beträffande barn, vilka ej skola presumeras ha äktenskaplig börd, kan det sålunda i allmänhet icke råda tvivel om, att de äro barn utom äktenskap. Dock torde själva förutsättningarna för presumtionen om äktenskaplig, resp. utomäktenskaplig börd kunna bli föremål för rättegång. Därest nämligen vederbörande pastor vid anteckning i kyrkobok om ett barns födelse ansett denna ha inträffat så lång tid efter äktenskapets upplösning, att den legala presumtionen om äktenskaplig börd ej vore för handen, bör barnet kunna genom rättegång få fastslaget, att det bort antecknas såsom äktenskapligt, ehuru naturligtvis utvägen att överklaga pastors beslut även står öppen. Därest sålunda under rättegång, väckt av barnet mot mannen eller hans arvingar, domstolen funne konceptionstiden ha infallit under äktenskapet, synes käromålet kunna bifallas på det sätt, att barnet förklaras fött å sådan tid efter äktenskapets upplösning, att det bort antecknas i kyrkobok såsom äkta, mannen resp. hans arvingar förbehållet att enligt lagen om äktenskaplig börd föra särskild talan om barnets förklarande såsom utomäktenskapligt. En motsatt ståndpunkt skulle innebära, att barnet i förevarande fall måste bevisa, att mannen haft samlag med modern under konceptionstiden. Detta skulle väl stundom anses tillfyllestgörande styrkt genom konstaterandet av, att äktenskapet ej ännu var upplöst å konceptionstiden. Men bevisningsskyldigheten

¹ Kallenberg, Sv. civilprocessrätt s. 370 f.

kunde dock stundom medföra svårigheter, och en rätt att föra talan i förutnämnda syfte kan därför ingalunda anses överflödigt.

Föreligger *utomäktenskaplig* börd, gälla emellertid viktiga *presumptionsregler rörande faderskapet*. Detta kan fastställas genom erkännande eller genom dom. Erkännande av faderskap, givet enligt i lag anvisade former, kan sägas innebära fastställelse av detsamma med bindande verkan, dock att sådant erkännande må klandras genom rättegång. En dom å viss persons faderskap är definitivt bindande i enlighet med principen om domars rättskraft. En sådan dom kan grundas å ett föregående erkännande, vars riktighet den påstodde fadern ej lyckats motbevisa — han har ej förmått visa »att han ej är barnets fader», lag om barn utom äktenskap 20 §. Eljest bör domen grundas å bevisning därom, att den påstodde fadern »*haft samlag med modern å tid, då barnet kan hava avlats*», 26 §. Härei ligger den viktigaste presumptionsregeln i fråga om fastställande av faderskap för utomäktenskapliga barn. Regeln gäller för bevisningen under rättegång. Utanför rättegång får den ingen betydelse, eftersom erkännande av faderskapet i anvisade former där är tillräckligt och nödvändigt för faderskapets fastställande.

I lagen om barn utom äktenskap äro närmare föreskrifter meddelade angående nu nämnda presumptioner om faderskap.

Då erkännande av faderskap upptagits såsom ett medel för faderskapets fastställande, avses därmed att detta erkännande skall innebära något mera än blott ett bevisdatum. Erkännandet skall vara »gällande», 20 §, d. v. s. det skall vara gällande »såsom konstituerande för barnets rättsliga status». ¹ Genom erkännandet är faderskapet att

¹ Lb. III s. 147.

anse såsom fastställt och ej endast en grund för underhållsförpliktelse given. I alla olika rättsliga relationer, där faderskapet kan ha betydelse, gäller det sålunda såsom konstaterat, intill dess att eventuellt dess verkan upphäves genom dom, grundad å motbevisning under rättegången. Men för att erkännande skall ha denna bindande verkan, kräves viss form för detsamma. Enligt 20 § skall ett erkännande av faderskap, för att vara gällande, ha avgivits

1) inför den präst, som för kyrkoböckerna i församling där barnet är kyrkobokfört,¹ eller

2) inför landsfiskal eller notarius publicus i tillkallat vittnes närvaro, eller

3) genom skriftligt, bevittnat avtal angående fullgörande för framtiden av underhållsskyldighet gentemot barnet eller ock gentemot modern i anledning av nedkomsten, 9 och 20 §§.²

Erkännande från mannens sida i nu angiven form är emellertid ej i och för sig tillräckligt. Det skall även vara vitsordat av modern på enahanda sätt, d. v. s. i sådan form, som under 1) — 3) här ovan omnämnts. Moderns vitsordande kan, men behöver ej, ske samtidigt. Ett avtal om underhållsbidrag enligt alt. 3) måste regelmässigt anses innefatta såväl erkännande från mannens sida som vitsordande

¹ Av KF d. 3/12 1915 ang. kyrkoböckers förande § 16 mom. 3 — sådant lagrummet lyder enl. KF d. 23/11 1917 — framgår emellertid, att erkännande av faderskap kan ske även »hos pastor i församling, i vars födelse- och dopbok födelsen *icke* är inskriven», i vilket fall denne pastor skall avsända erforderliga underrättelser till pastor i barnets födelseort. I praktiken lär också förfaras enligt föreskrifterna i kyrkobokföringsförrordningen. En bristande överensstämmelse föreligger onekligen mellan lagen om barn utom äkt. § 20 och bestämmelsen i nämnda förrordning. Emellertid bör ett giltigt erkännande kunna ske även inför annan pastor än den som för böckerna i barnets »inskrivningsort». — Se ock Sv. Kyrkotidning 1922 nr 13 och Justitieombudsmannens där återgivna uttalande i anledning av en i saken gjord förfrågan.

² Avtalet synes däremot icke behöva vara godkänt av barnavårdsman, resp. barnavårdsnämnd för att ha verkan såsom erkännande av faderskap.

av faderskapet från moderns sida, även om avtalet ej innehåller uttryckliga förklaringar av sådant innehåll.¹ Ytterligare stadgas, att, därest modern är död, sinnessjuk, sinnesslö eller å okänd ort, erkännandet i stället skall, med iakttagande av samma formregler, godkännas av barnets förmyndare eller av barnet självt, om det är myndigt. Erkännande må göras jämväl före barnets födelse, 20 § sista st.

Såsom redan framhållits, kan ett i föreskriven form afgivet och vitsordat erkännande dock klandras i särskild rättegång mot barnet och har såtillvida karaktären av en presumtion, som må av mannen motbevisas.²

Mannen kan därvid inrikta sig på en bevisning direkt rörande faderskapet och sålunda söka bevisa, att han ej kan vara fader till barnet. Såsom i motiven framhålles torde en sådan bevisning endast i sällsynta fall lyckas och i regel ej på annat sätt än genom utredning därom, att den erkännande på grund av bortovaro eller annan dylik omständighet ej kan ha haft samlag med modern å konceptionstiden eller att på grund av impotens hos honom eller redan förut inträtt havandeskap hos modern barnet ej kan vara avlat vid samlag, som han må ha haft med modern.³ Men bevisningen kan också avse omständigheterna rörande erkännandets tillkomst och närmast gå ut på att erkännandet kommit till stånd på grund av tvång eller förledande eller misstag angående något inverkan faktum

¹ Lb. III s. 148.

² En talan, som endast går ut på bekräftande av ett i laga form givet erkännande, synes icke böra upptagas till prövning, om ej särskilda omständigheter åberopas av sådan art, att käranden skulle ha ett speciellt intresse av att få presumtionen bekräftad genom dom. Jfr emellertid Sv. J. 1925 Rf. s. 17.

³ Möjligen är läkarvetenskapen numera i stånd att medelst blodundersökningar i vissa fall med tillförlitlighet fastställa, vare sig negativt att viss man icke är fader, eller även positivt att viss man är barnets far. En bevisning av förra slaget kan då kullkasta presumtionen om faderskap, grundad å bevis om samlag under konceptionstiden.

(t. ex. barnets eller fostrets ålder), eller att erkännandet ej kan anses avgivet i föreskriven form, ehuru det så antagits (t. ex. vid kyrkobokföringen). Därest erkännandet visas ha varit behäftat med ett sådant fel, förfaller det därpå grundade antagandet, och det blir nödvändigt för barnet eller dess representant att föra bevisning på vanligt sätt, oberoende av erkännandet. Några särskilda regler ha ej givits i fråga om process, vari tvist är om erkännandets tillkomst eller form.

Den typiska faderskapsprocessen är dock den, i vilken barnet, resp. dess representant, för talan mot mannen om fastställande av faderskapet. Bevisningen skall här, enligt den redan anförda presumtionsregeln, inriktas på frågan huruvida mannen, som påstås vara fader, »haft samlag med modern å tid, då barnet kan hava avlats». Lyckas denna bevisning, antages också samlaget ha verkat befruktande, såvida ej från mannens sida sådana omständigheter styrkas, att domstolen finner det »uppenbart», att »barnet ej avlats vid det samlag», 26 §. Huruvida en viss tidpunkt skall anses ha infallit under konceptionstiden, d. v. s. den tidrymd under vilken barnets avlelse måste ha ägt rum för att orsakssammanhanget skall vara enligt medicinsk insikt och erfarenhet möjligt, har överlämnats till domstolen att bedöma.¹ Någon legalt fixerad konceptionstid har ej genom den nya lagstiftningen införts. Ofta ställes domstolen inför nödvändigheten att taga ståndpunkt i fråga om konceptionstiden redan innan bevisning om samlag skett, nämligen då mannen-svaranden skall åläggas värjemålsed eller modern fyllnadsed. Edstemat måste nämligen innehålla en viss angiven konceptionstid, 27 § andra st. Hos oss var förr vanligt, att mannen ålades med ed betyga, att han

¹ Ang. konceptionstidens längd se NJA 1920 s. 565; 1921 s. 400; 1923 s. 604; Sv. J. 1922 Rf s. 58 samt äldre rättsfall anmärkta i Westrings lagedition vid AB 8 kap.

icke med barnaföderskan haft samlag å sådan tid, att »han kunde vara fader till det av henne framfödda barnet». Men en sådan avfattning av edstemat leder till, att den edspåliktiges utsago gäller ett omdöme, nämligen konceptionstidens längd, vilket är uppenbart olämpligt och oförenligt med vanliga regler.¹ Då alltså någon legal konceptionstid ej binder domstolen, är denna i tillfälle att vid formuleringen av edstemat eller eljest vid ståndpunktstagande till konceptionstiden, taga hänsyn till omständigheterna i det särskilda fallet. En sådan lösning av frågan om konceptionstidens beräkning hade föreslagits av de medicinska auktoriteter, vilkas utlåtanden infordrats under lagstiftningens förberedande. Samtidigt hade emellertid i den till grund för sagda utlåtanden liggande utredningen² anförts att, om det skulle visa sig opportunt att i lagen angiva en konceptionstid, denna borde sträcka sig från och med den 200:e till och med 300:de dagen före barnets födelse, med rätt dock till fri, på sakkunnig utredning grundad bevisning därom att födelsen kunnat inträffa tidigare eller senare. Sedan 1916 ha hovrätterna antagit den praxis, att konceptionstiden, där ej särskilda omständigheter föranleda avvikelser, beräknas till tiden från och med 300:e till och med 200:e dagen före födelsen.³ Domstol äger för övrigt infordra yttrande från medicinsk sakkunnig, lag om barn utom äkt. 25 §, läkarinstruktionen d. 30/12 1911 36 §, instr. för medicinalstyrelsen d. 17/12 1914 1 §.⁴

Om det kan anses bevisat, att samlag under concep-

¹ Se Nordling Ärvdabalken s. 93; Afzelius i Sv. J. s. 146 f.

² Key-Åberg: »Om den beräknade längden av det mänskliga havandeskapet och denna frågas betydelse för faderskapsbevisningen in foro.»

³ Se Westrings lagedition vid AB 8 kap.

⁴ Ang. hithörande spörsmål se för övrigt även J. O:s ämbetsberättelse 1917 s. 295; artiklar i Juridisk Tidskrift utg. av E. Bergelmer 1916; Afzelius i Sv. J. 1916; Westring ib. 1917 s. 21 not 1.

tionstiden ägt rum med svaranden, bifalles alltså regelmässigt käromålet, och svaranden förklaras för barnets fader. För att undgå en sådan utgång, måste han kunna visa att det »uppenbart är att barnet ej avlats vid det samlag». Bland omständigheter, som i sådant syfte kunna åberopas, har lagberedningen i sitt betänkande anfört: att mannen vid tiden för samlaget var impotent, att modern redan före sitt umgänge med honom var havande eller att barnet företer rasegendomligheter, som med säkerhet visa, att fadern icke kan tillhöra den ifrågavarande mannens ras. »Huruvida det kan styrkas — fortsätter lagberedningen — att preventiva medel använts på sådant sätt, att varje möjlighet till befruktning uteslutits, är en fråga, som det tillkommer domstolspraxis att med ledning av den medicinska sakkunskapen besvara. Skulle svaret bli ja-kande och således bevisning rörande sistnämnda omständighet få förekomma, måste i varje fall domstolen synnerligen kritiskt skärskåda denna bevisning.»

Av 26 §:ens avfattning framgår, att svaranden ej kan fria sig genom invändning att kvinnan under konceptions-tiden haft umgänge med flera män. »Exceptio plurium concumbentium» är således icke medgiven, och bevisning till styrkande av sådan invändning kan följaktligen ej tillstädjas.¹ Ej heller må samtidigt talan föras mot mer än en man.² Tydligen bör ett tidigare i legala former givet er-

¹ Inom främmande rättssystem är i allmänhet sådan invändning medgiven och dess styrkande medför antingen att talan ogillas och ingen sålunda kan förpliktas fullgöra de med faderskapet förenade skyldigheter, eller ock att underhållsskyldighet kan åläggas alla konkumbenterna utan att dock någon rättsligen betraktas såsom fader. Inom lagberedningen hade en reservant, Tiselius, yrkat, i sammanhang med förslag om arvsrätt för utomäktenskapliga barn efter fadern, att exc. plurium skulle medgivas; därest denna invändning styrkts, skulle svaranden ej förklaras för barnets fader utan endast bli underhållsskyldig samt arvsrätt ej föreligga.

² Lb. III s. 151.

kännande från annan mans sida om hans faderskap utgöra hinder för bifall till käromålet.¹

Vad beträffar barn som fötts utom äktenskap, men legitimerats genom föräldrarnas giftermål efter födelsen, har i lag om äkt. börd 8 § givits den regel, att angående fastställande av faderskapet skall gälla vad i lag om barn utom äktenskap är stadgat. Presumtion om sådant barns äktenskapliga börd föreligger alltså, ifall erkännande av faderskapet gjorts i de former, som föreskrivas i 20 § sistnämnda lag, eller om faderskapet fastställts genom dom.² Bestämmelserna i lagen om äktenskaplig börd 1—7 §§ få här ingen tillämpning.

Vissa särskilda regler tillkomma för det fall, att fråga är om fastställande ej endast av faderskap utan dessutom av barnets egenskap av trolovningsbarn. Förutom faderskapet skall då även trolovningen styrkas. Härom stadgas, att erkännande av trolovning kan ske i samma former som erkännande av faderskap, varefter erkännandet blir gällande enligt samma regler som beträffande faderskap, 20 § andra st. Ifall rättegång angående faderskapet anhängiggöres och modern och svaranden visas ha varit trolovade under konceptionstiden, kan givetvis trolovningen vara ett viktigt bevisdatum. Dock innebär den ej i och för sig legal presumtion om faderskapet.

4. Talerätt vid börds- och faderskapsprocess.

Vad först angår process enligt lagen om äktenskaplig börd, vari alltså yrkas bestridande av *äkta mannens faderskap*, finnas uttömmande regler om vem talerätt tillkommer.

¹ NJA 1925 s. 514. — Att verkan av ett tidigare erkännande dock kan hävas på talan av den som avgivit erkännandet, se ovan s. 24.

² Jfr NJA 1904 s. 270.

Sådan rätt tillkommer dels mannen och, i särskilda fall, hans arvingar, dels barnet. Parter i rättegången kunna endast mannen (resp. hans arvingar) och barnet vara. Modern kan icke uppträda som part, men skall enligt 6 § varda i målet hörd, där så ske kan.¹

Mannens talerätt är begränsad dels genom en kort preskriptionstid, dels genom föreskrift att erkännande av faderskapet efter barnets födelse utesluter talerätt. I förra avseendet stadgas, att talan skall instämmas inom sex månader från det mannen fick kunskap om barnets födelse, 2 §. Anledningen till denna bestämmelse är, att frågan om barnets börd ej bör hållas svävande en längre tid, framför allt av hänsyn till barnets intressen. Såsom lagberedningen framhållit, kunde det, efter en längre tids förlopp, vara omöjligt eller förbundet med stora svårigheter att göra gällande anspråk mot den utomäktenskaplige fadern. Beträffande mannens erkännande av »barnet såsom sitt», 4 §, d. v. s. av faderskapet, har regeln härom motiverats därmed, att han bör kunna redan före preskriptionstidens utgång genom erkännande göra barnets äktenskapliga börd oangriplig, i den mån barnets börd är beroende av hans talan. Erkännandet är ej bundet vid viss form. Det kan med giltig verkan äga rum såväl uttryckligen som tyst, efter barnets födelse. Sistnämnda inskränkning har stadgats, enär mannen före barnets födelse icke kan med någon större säkerhet beräkna tiden för barnets avlelse och följaktligen ej heller bedöma, huruvida barnet kan vara avlat av honom.

Den mannen tillerkända talerätt må regelmässigt utövas

¹ Lb:s förslag innefattade, att modern alltid skulle instämmas jämte mannen eller barnet, men denna föreskrift blev på lagrådets hemställan utesluten ur prop., enär den kunde förstås därhän, att ett sådant instämmande inom angiven tid skulle vara ett villkor för talans upptagande till prövning.

endast av honom själv, även om han skulle vara omyndigförklarad. Uttryckligt stadgande härom har ej ansetts erforderligt. Därest emellertid mannen är sinnessjuk eller sinnesslö, äger förmyndaren utöva hans talerätt.

Mannens talerätt övergår i vissa fall å *hans arvingar*. Förutsättningar härför äro, att ej talerätten före dödsfallet preskriberats eller blivit avskuren genom mannens erkännande av barnet såsom sitt, 3 och 4 §§. Endast de arvingar kunna få talerätt, vilka jämte eller näst efter barnet äro berättigade till arv efter mannen. Behörighet tillkommer envar av nämnda arvingar, oberoende av de övriga. Även arvinges talerätt är underkastad preskription. Rättegång skall anhängiggöras genom stämning inom sex månader, sedan vederbörande arvinge erhållit kännedom om såväl barnets födelse som mannens död, alltså, om kunskap erhållits om nämnda fakta å olika tidpunkter, från den sista av dessa.

Barnets talerätt har motiverats därmed, att fall kunna inträffa, då det ligger i barnets intresse att förklaras icke vara barn av den man, som eljest presumeras vara dess fader, t. ex. om barnets verkliga fader har bättre förmåga att underhålla barnet eller om han efter barnets födelse ingår äktenskap med modern, sedan hennes tidigare äktenskap upplösts. Särskilt kan man tänka på det fall, att den äkta mannen har övergivit hustrun, utan att skillnad skett, samt hustrun inlett förbindelse med annan man, i vilken förbindelse fötts barn. För att modern skall kunna göra gällande underhållsanspråk enligt lagen om barn utom äktenskap, måste först äktenskaplig börd fränkännas barnet. Barnets talerätt är icke inskränkt genom bestämmelse om preskription eller annorledes. Talerätten utövas av förmyndaren, därest barnet ej uppnått myndig ålder¹ eller lider

¹ Jfr dock Kallenberg, Sv. Civilprocessrätt s. 562, som ifrågasätter att underårig (över 15 år) själv kan föra talan. Obs. emellertid att i

av sinnessjukdom eller sinnesslöhet, 5 §. Då här är fråga om personliga rättsförhållanden, bör dock förmyndaren vara ställföreträdare i processen endast om han tillika har vårdnaden.¹ Därest vårdnaden, såsom ju regelmässigt är fallet, tillkommer föräldrarna, skall talan föras av god man, som rätten på anmälan av barnavårdsnämnden förordnar att bevaka barnets rätt. — Barnets talerätt övergår icke å dess arvingar.

Vad härefter angår talerätten i den typiska faderskapsprocessen om *utomäktenskapligt barns fader*, är det i första hand barnet som (eventuellt genom representant) äger yrka fastställande av faderskap. Modern kan i sin egenskap av barnets vårdnadshavare föra talan å barnets vägnar, se lag om barn utom äkt. 2 §.² Enligt samma lagrum möter det ej hinder för modern att föra faderskapstalan å barnets vägnar, oaktat hon på grund av sin ålder är omynlig, liksom överhuvud modern är behörig att föra talan rörande faderskap och underhåll, så länge hon innehar vårdnaden.³ Har däremot vårdnaden överflyttats på annan person, är det denne, som i egenskap av vårdnadshavare företräder barnet. Jämte modern, resp. särskilt förordnad vårdnadshavare, är även den för barnet utsedde barnavårdsmanen behörig att å barnets vägnar föra talan om faderskap, 13 § andra st. Det åligger barnavårdsmanen såsom en förpliktelse att sörja för, »att åtgärder ofördröjligen vidtagas för fastställande av barnets börd», 13 § första st. Barnet själv torde icke kunna, så länge det står under annans vårdnad, föra faderskapstalan, jfr lagen om

lagen om barn utom äkt. 20 § förutsättes myndig ålder för giltigt godkännande av faderns erkännande av faderskapet. Jfr ock ang. talan om underhåll Westring s. 353.

¹ Stenbeck och Lindhagen s. 96.

² Lb III s. 153.

³ I samband med förmynderskapslagens antagande erhöi 2 § i lagen om barn utom äktenskap en ändrad avfattning, varigenom uppdrogs en bestämdare gräns mellan vårdnads- och förmynderskapsfunktioner.

äktenskaplig börd 5 §.¹ Modern synes kunna för egen del föra talan rörande faderskapet, då hon har ett självständigt intresse därav, t. ex. för erhållande av andel i mannens kvarlåtenskap enligt GB 1:6 eller underhållsbidrag enligt lag om barn utom äkt. 5 §. En talan å barnets vägnar kan ju vara utesluten på grund av barnets död.² Barnets arvingar ha icke talerätt i denna statusfråga.

Vad beträffar förhållandet mellan de taleberättigade inbördes, ha särskilda föreskrifter ej givits i annan mån än att rätten förpliktats tillse, det envar, som äger att för barnet föra talan, erhåller tillfälle att yttra sig i målet, 25 §. Såsom allmän regel kan sägas, att den ene representanten för barnet ej kan genom sina åtgöranden betaga den andre möjlighet att på effektivaste sätt bevaka barnets intressen.³ Den representant — modern, resp. särskild vårdnadshavare eller barnavårdsman —, som vill fullfölja talan mot svaranden, kan sålunda i regel ej hindras därifrån genom att den andre för sin del nedlägger käromålet. Om den ene representanten vill anställa rättegång och den andre ej, är den förre behörig.⁴

Tydligt är, att det emellanåt kan vara ovisst, vilken av representanterna företräder den för barnet gynnsammaste uppfattningen. Man kan tänka på det fall, att den ene önskar anhängiggöra talan omedelbart, medan den andre anser bevisningsmöjligheterna ännu för små och alltså ej vill genom en för tidig rättegång riskera proces-

¹ Jfr Winroth s. 15. Kallenberg, Sv. Civilprocessrätt s. 564, synes anse att underårig, som fyllt 15 år, kan föra faderskapstalan. Jfr ovan s. 31 not 1.

² Se Björklings uttalande härom i en anmälan av 1 uppl. av detta arbete i Sv. J. 1922 s. 185.

³ Ang. dylik solidarisk behörighet för processuella ställföreträdare se Kallenberg s. 776 ff.

⁴ NJA 1924 s. 198. — Se närmare om denna fråga Gösta Bäärnhielm, Några ord om barnavårdsmannens processuella ställning, i Sv. J. 1920 s. 206.

sens förlorande och därmed en laga kraftvunnen dom, som står i vägen för en senare rättegång mot samme person. Eller man kan förutsätta det fall, att modern å konceptionstiden haft samlag med flera män och själv ej vet vilken av dem som är fader till barnet, samt att olika meningar uppstå om vem av dem skall instämmas. Det kan teoretiskt rentav tänkas, att stämning uttages mot olika män av resp. modern och barnavårdsmannen. Emellertid lär domstol ej kunna undandraga sig att upptaga den talan, som väckes och fullföljes av behörig representant, även om den andre representanten för sin del vägrar medverka till sakens upptagande eller fullföljande.¹ Härav blir då en följd, att den, som först anhängiggör talan mot viss man, åtminstone tills vidare hindrar talans väckande mot annan man. Den avgörande tidpunkten är stämningens delgivande. Emellertid kan så till vida vederbörande domstol ingripa, att den frántager modern vårdnaden eller entledigar förmyndare, som åsidosätter barnets intressen, och därmed häver hans behörighet att föra talan. Likaså kan barnavårdsnämnd, när anledning därtill förekommer, entlediga barnavårdsman och förordna ny sådan, 16 §, varjämte tillfälle finnes att besvärsvägen bringa barnavårdsnämnds beslut under länsstyrelses prövning samt länsstyrelsens under K. Maj:ts i regeringsrätten. Under sådana förhållanden torde det vara i erforderlig mån sörjt för, att icke barnets intressen allvarligt åsidosättas vid konflikt mellan dess representanter.

Angående talerätten vid process om trolovningsbarns status finns den särskilda bestämmelse, att talan om barnets förklarande för trolovningsbarn skall vid äventyr av talans förlust anhängiggöras inom två år från barnets födelse, eller, om hinder mött härför, inom ett år från det hindret

¹ Jfr Lb. III s. 153.

upphörde, 35 §.¹ Sistnämnda utsträckning av preskriptionstiden är dock medgiven endast om den uppgivne fadern ej är död. Barnets arvingar ha icke talerätt.

5. Processuella regler i övrigt.

Hithörande mål äro såsom statusprocesser att hänföra till tvistemål. Dock ha i de olika lagarna givits vissa särskilda processuella bestämmelser, avvikande från de eljest för tvistemål gällande. Frånsett de redan behandlade spörsmålen om bevispresumtioner och bevisskyldighet må särskilt framhållas följande.

Genom processen skall barnets börd eller härkomst fastställas på bindande sätt. Därför bör barnet vara part i rättegången, ehuru det i allmänhet representeras av annan person. Detta betraktelsesätt synes böra upprätthållas även för det fall, att talan väckes före barnets födelse enligt lag om barn utom äkt., 21 §. Förut har framhållits, att barnet har talerätt. Käromålet skall i övriga fall riktas mot barnet. Detta gäller sålunda om den äkta mannens, resp. hans arvingars, talan om bestridande av faderskapet. Med hänsyn till att barnet regelmässigt står under den presumerade faderns (och moderns) vårdnad, gäller enligt lagen om äkt. börd 2 §, att god man skall förordnas att företräda barnet och bevaka dess rätt, såvida särskilt förordnad förmyndare ej finnes. Det har ålagts mannen, resp. hans förmyndare eller arvingar, att i förekommande fall hos rätten söka förordnande av sådan god man. Provisoriskt kan å landet även domaren giva förordnande, till dess rätten sammanträder och på anmälan av domaren beslutar i saken.

¹ Såsom hinder får väl även betraktas den omständighet, att fadern tidigare givit ett formligt erkännande av faderskapet men sedermera fått detta förklarat ogiltigt.

Föres talan av barnet, skall sådan talan, såvitt fråga är om bestridande av äktenskaplig börd, d. v. s. den äkta mannens faderskap, riktas mot mannen eller, om han är död, mot hans arvingar, d. v. s. mot »dem, som jämte eller näst efter barnet äro hans arvingar», lag om äkt. börd 5 §. Är fråga om fastställande av faderskap för utomäktenskapligt barn eller sådant barns förklarande för trolovningsbarn, skall likaså talan anhängiggöras genom stämning å mannen, lag om barn utom äkt. 21 §, eller, om han är död, å hans arvingar, 34 §.¹

Av det anförda framgår, att modern i allmänhet ej är part i rättegång angående börd och faderskap.² I stället stadgas dels i lagen om äkt. börd. 6 §, att »modern varde i målet hörd där det kan ske», dels i lagen om barn utom äkt. 25 §, att det åligger rätten tillse, det »en var, som äger att för barnet föra talan, erhåller tillfälle att yttra sig i målet». Även där modern ej å barnets vägnar instämt talan, skall hon sålunda enligt sistnämnda lagrum få tillfälle medverka till utredningen.³ Betydelsen av denna moderns medverkan vid faderskapstvist är uppenbar. Gäller det en talan enligt lagen om äkt. börd, beröras hennes personliga intressen även därutinnan, att, såsom i motiven framhålles, yrkandet i regel måste grundas på förutsättningen av ett av henne begånget äktenskapsbrott, och bifall till käromålet medför, att hon får bära kostnaden för

¹ En talan av barnet ang. dess äktenskapliga börd, som ej åsyftade faderskapspresumtionens hävande och alltså ej fölle in under lagen om äkt. börd — t. ex. avsåge prövning av äktenskapets giltighet —, torde måhända, såsom Kallenberg s. 370 not 13 antager, kunna föras ej blott mot arvingarna utan även mot modern.

² En motsatt mening beträffande faderskapstvister enligt lagen om barn utom äkt. förfäktades av en ledamot i lagrådet, som ansåg modern vara part, vare sig hon utövar talan å barnets vägnar eller talan väckts av barnavårdsman. — Jfr emellertid ovan s. 32 f.

³ Domstolen torde, om så erfordras, böra fatta beslut att modern skall erhålla tillfälle yttra sig i målet och låta detta beslut delgivas modern. Se yttranden i lagrådet vid 25 §.

barnets underhåll, antingen ensam eller gemensamt med den man, som kan fastställas vara dess fader.

Forum i börds- och faderskapsprocesser är vanligen, jämlikt allmänna regler, svarandens personliga forum. Så är förhållandet, om mannen eller barnet för talan om äktenskaplig börd, och om mannens arvingar föra talan mot barnet om dess börd.¹ Om talan föres av barnet mot arvingarna, torde målet böra upptagas vid den avlidnes personliga forum (forum hereditatis).² Uttrycklig regel härom finnes beträffande utomäktenskapliga barns talan, lag om barn utom äkt. 34 §, lag om äkt. börd 8 §. Vidare märkes beträffande faderskapsprocess enligt lagen om barn utom äkt. 21 § den särskilda bestämmelse att talan må, efter kärandens val, instämmas antingen till rätten i den ort, där mannen bör svara i tvistemål som röra hans person, eller till rätten i den ort, där lägersmålet skett. För ifrågasvarande grupp av faderskapsprocesser gäller ock en speciell bestämmelse om stämnings delgivning genom kungörande för det fall att svaranden icke äger känt hemvist inom riket och upplysning ej kunnat vinnas, var han uppehåller sig, 22 §.³

Beträffande förfarandet råder samma princip som i fråga om äktenskapsmål, lag om äkt. börd 6 §, lag om barn utom äkt. 25 §. Parterna ha alltså icke den dispositionsrätt som eljest i tvistemål. Rätten har att sörja för fullständig utredning⁴ och äger för sådant ändamål införskaffa erforderlig bevisning samt är ej bunden av parts erkännande. Ed må ej bjudas, vilket innebär avvikelse från allmänna regler för tvistemål i RB 17:34.

¹ Kallenberg, Sv. civilprocessrätt s. 370.

² Kallenberg s. 372.

³ Ang. tillämpningen härav se J. O:s ämbetsberättelse 1921 s. 288.

— Ang. forum se även första lagutskottets utlåtande nr 27 vid 1921 års RD.

⁴ Se NJA 1921 s. 359. Högsta domstolen återförvisade två gånger samma mål till häradsrätten med förståndigande om bättre utredning.

Rätten kan på parts begäran förordna, att målet handlägges inom stängda dörrar, lag om äkt. börd 6 §, lag om barn utom äkt. 23 §, sålunda även i fall, som ej passa in under KF d. 22/4 1881. Handlingar och protokoll i mål om äktenskaplig börd samt i mål om faderskap och underhållsskyldighet till barn utom äktenskap, som vid underrätten handlagts inom stängda dörrar, må ej utan parternas tillstånd utlämnas till annan eller utgivas av trycket förrän 50 år efter deras död, tryckfrihetsförordningen § 2 mom. 4.

För faderskapsprocess enligt lagen om barn utom äkt. tillkomma vissa ytterligare bestämmelser. Sålunda stadgas att fyllnadsed må komma till användning för utredande av, huruvida samlag ägt rum å konceptionstiden. Domstolen kan förelägga antingen modern att med ed bekräfta eller svaranden att med ed förneka, att sådant samlag ägt rum, 27 §. Föreläggandet skall givas den, »åt vilken med hänsyn till samtliga omständigheter i målet eden finnes kunna med största trygghet anförtras».¹ Vidare må domstolen förordna, att part, som ej efterkommer föreläggande om personlig inställelse, skall hämtas. Av motiven synes framgå, att med »part» i detta fall avsetts även modern. Även utan en sådan tolkning kan domstolen på grund av den allmänna regeln om dess skyldighet att sörja för målets utredning, förordna att moder skall inkallas för att upplysningsvis höras.² Målet kan enligt den allmänna principen i RB 12:3 företagas till avgörande utan hinder av svarandens förfallolösa utevaro, men återvinningsrätt enligt RB 12:4 är för sådant fall utesluten enligt lag om barn utom äkt. 24 §.³

¹ Jfr Sv. J. 1924 Rf s. 3.

² Se härom justitierådet Bergmans yttrande i lagrådets anf. i NJA avd. II 1917 s. 428.

³ I Lagb:s motiv heter det härom bl. a.: »Och på grund av rättens i 25 § stadgade skyldighet att ex officio sörja för fullständig utredning synes skälig hänsyn till rättssäkerheten icke kräva bibehållandet av sva-

Rättsmedel är för faderskapsmål enligt lagen om barn utom äktenskap *besvär*, 31 §, men för mål enligt lagen om äktenskaplig börd jämlikt allmänna regler *vad*.

Faderskapstalan enligt lag om barn utom äkt. är vanligen kombinerad med talan om underhållsbidrag.¹ Angående vissa särskilda processuella regler för sådana mål, se nedan s. 117.

randens rätt till återvinning. Avgörande av målet i enlighet med 12 kap. 3 § RB. lär väl ock knappast ifrågakomma, med mindre faderskapet förut är erkänt och frågan således endast gäller underhållsbidragets belopp.»

¹ Uppenbart är, att fastställelse av faderskap icke kan ske i samband med bevakning av underhållsfordran i konkurs, se Sv. J. 1921 Rf s. 27.

AVDELNING II.

Föräldrar och äktenskapliga barn.

KAP. I.

Vårdnad.

1. Inledande anmärkningar.

Den nya lagstiftningen har upptagit begreppet *vårdnad* såsom sammanfattning av vissa sidor i det rättsliga förhållandet mellan föräldrar och barn.¹ Med vårdnad förstås rätten och plikten att ha omsorg om barnets person och att företräda barnet utåt i avseende å personliga angelägenheter. Underhållsskyldigheten betraktas icke såsom moment i vårdnaden, se lagen om barn i äkt., andra och tredje avd. (rubrikerna), men vårdnadshavaren bör i denna sin egen-
skap tillse, att barnet erhåller underhåll, och han är så-
lunda även i förekommande fall pliktig och behörig att
föra talan om underhåll gentemot den underhållsskyldige.
Vårdnad skiljes från *förmynderskap*, som innefattar vår-
den om barnets ekonomiska angelägenheter och rätten och
plikten att företräda barnet utåt i förmögenhetsrättsligt
avseende.²

¹ Detta familjerättsliga begrepp hade inom svensk rätt förut utbildats av Winroth, Sv. C. III. — Det motsvarande begreppet i dansk lag är »Forældremyndighed», varom bestämmelser ingå i 1922 års »Lov om Umyndighed og Værgemaal».

² Begreppet *målsman* har ingen plats i den nya familjerättsliga barnlagstiftningen. Då skolförfattningar alltså använda ordet målsman,

Vårdsnaden är alltså ej ett moment i förmynderskap, ehuru vårdnad och förmynderskap kan — beträffande utomäktenskapliga barn i regel *skall* — innehavas av samme person. Modern till barn utom äktenskap är regelmässigt såväl vårdnadshavare som förmyndare, lag om barn utom äkt. 2 §, förmynderskapslagen 2:2. En särskild förordnad förmyndare har ofta även vårdnaden, nämligen om barnets föräldrar ej leva eller om vårdnaden frångäts föräldrarna, förmynderskapslagen 6:3, 8. Beträffande barn i äktenskap, för vilka särskild förmyndare ej förordnats, är fadern förmyndare, om han lever, medan vårdnaden tillkommer bägge föräldrarna.

Vad vårdnaden innefattar av rättigheter och förpliktelser framgår närmare av hithörande föreskrifter i lagen om barn i äktenskap. Där talas om föräldrarnas plikt att sörja för barnets person, giva det uppfostran, uppehälle och utbildning, att ha uppsikt över det, deras rätt att tukta barnet, att förfoga över dess arbetskraft, att bestämma över dess personliga angelägenheter. Härmed är naturligtvis ingen uttömmande uppräknin g given eller avsedd.

Vårdsnaden tillkommer i första hand föräldrarna. Barnet står under föräldrarnas vårdnad, till dess det fyllt tjuguet t år eller ingått äktenskap, 2 §. Härmed bör jämföras stad gandet i 6 §, enligt vilket rätten att bestämma över barnets personliga angelägenheter tillkommer bägge föräldrarna i förening. Både rättigheter och skyldigheter, som ingå i vårdnaden, tillkomma således regelmässigt båda föräldrarna så länge de leva och vårdnaden ej i särskild ordning övergått å allenast den ena eller å tredje man eller helt upphört. Att föräldrarna eller någon av dem är omyndig, utgör

avses tydliga funktioner, som falla inom vårdnadsbegreppet: se Westring. Den nya giftermålsbalken s. 340. — Genom lagändring 1924 upphävdes bestämmelsen i fattigvårdslagen § 77 angående fttvstyrelses målsmansrätt i vissa fall.

ej i och för sig hinder för utövande av vårdnaden, jfr lag om barn utom äkt. 2 § fjärde st.

Förhållandet mellan föräldrar och barn, såvitt gäller barnets personliga (till skillnad från ekonomiska) angelägenheter, har icke ansetts kunna lämpligen regleras genom mera detaljerade föreskrifter i lag. De allmänna principer, som uttalats, ha också endast i ganska begränsad mån utbildats såsom rättsligen uttvingbara regler. Åtskilliga specialbestämmelser inom olika delar av lagstiftningen ålägga dock föräldrar och barn förpliktelser av mera direkt rättslig art och anordna även en kontroll genom offentliga organ över deras uppfyllande. Då det blir fråga om, hur de allmänna rättigheter och skyldigheter, varom talas i förevarande lag, skola göras gällande, har man alltså att även taga hänsyn till de specialförfattningar, som reglera den offentliga barnavården, skolväsendet och andra därmed sammanhängande ämnen. Särskilt innefattar den nya lagstiftningen om samhällets barnavård betydelsefulla stadganden om samhällets inskridande för beredande av vård åt barn, som icke i annan ordning kunna erhålla sådan.

Lagen om barn i äktenskap omtalar endast ett rättsmedel mot föräldrar, som försumma sin vårdnadsplikt, nämligen att få vårdnaden fråntagen den försumlige. Detta åter kan ske först vid grov försummelse eller vid varaktigt hinder eller i andra sådana fall, som nämnas i 8 §. Ett ytterligare korrektiv kan enligt giftermålsbalken komma till användning. Då nämligen bägge makarna i förening ha vårdnaden och därmed såväl ansvaret för barnet som bestämmanderätten över dess personliga angelägenheter, blir en försummelse av vårdnaden från den enes sida lätteligen ett åsidosättande av förpliktelser även mot den andra maken. Om sålunda hustrun icke kan i tillbörlig grad sörja för barnets uppehälle och utrustning, enär mannen icke vare

sig själv drager försorg om barnen eller tillhandahåller erforderliga penningmedel, har hustrun de möjligheter att vinna rättelse, som GB 5 kap. anvisar. Skulle vid uppenbar försummelse domstolen förplikta mannen att utgiva penningbidrag enligt GB 5:5, kunna däri inbegripas medel även för sådana underhållsutgifter för barnen, som eljest fadern enligt sed brukar ombesörja, GB 5:5, sista raden. Vidare är försummelse i vårdnadsplikten orsak till hemskillnad enligt GB 11:2, och flera av de i lag upptagna skillnadsorsakerna kunna innefatta även åsidosättande av vårdnad gentemot barnen. Däremot kan eljest varken andra maken eller barnet föra talan emot make, resp. fader eller moder, som förmenats icke uppfylla någon förpliktelse i avseende å vårdnaden, fränsett de i 8 § reglerade fall, då yrkande må framställas om vårdnadens överflyttande. I lagberedningens förslag hade intagits en föreskrift i 6 § av innehåll att, där föräldrar ej kunde enas, hänvändelse skulle kunna ske till domstol, varefter denna, såvida det funnes erforderligt med hänsyn till barnets bästa, skulle äga att uppdraga åt den bäst skickade av makarna att utöva bestämmanderätten, vare sig i visst fall eller mera generellt. Denna bestämmelse uteslöts dock under behandlingen i riksdagen. Tydligen har det aldrig ens varit ifrågasatt, att barnet självt skulle kunna i rättegång framställa anspråk i förevarande avseende mot föräldrarna, t. ex. om utbildning, yrkesval e. d., eller på rättslig väg göra gällande invändning mot föräldrarnas beslut, fränsett vad gäller om disponerandet över barnets arbetskraft. Men i brottmål kan barnet uppträda mot föräldrarna eller någon av dem, t. ex. på grund av tuktorättens missbrukande, varvid god man må förordnas av domstolen, ifall barnet ej nått den mognad, att det kan själv föra sin talan. I egenskap av barnets vårdnadshavare bör även den ena av föräldrarna kunna föra talan i

brottmål mot den andra på grund av förbrytelse mot barnet. För övrigt gälla strafflagens bestämmelser om allmän åklagares åtalsrätt.

Man kan spörja, hur ett avgörande om barnets personliga angelägenheter skall komma till stånd, då föräldrarna äro av delade meningar. Bestämmelsen i 6 § är ju icke endast att uppfatta såsom ett uttalat önskemål om samråd mellan föräldrarna, utan innehåller att för besluts giltighet bägge makarna skola ha deltagit däri.¹ »Detta får icke så förstås, som skulle båda föräldrarna behöva deltaga i de otaliga små avgöranden, vilka förekomma under den dagliga vården om barnet. I sakens natur ligger, att i sådana fall bestämmer än den ena än den andra av föräldrarna; har annan person den omedelbara vården om barnet sig anförtrodd, äger denne utöva bestämmanderätten, ehuru väl han icke äger att handla i strid mot faderns eller moderns uttalade vilja. Men i ett sådant beslut, som med skäl kan betecknas såsom avgörande av någon barnets personliga angelägenhet, skola enligt denna paragraf båda föräldrarna deltaga.»² Sedan möjligheten av en hänvändelse till domstol såsom sista utväg vid meningsskiljaktighet blivit avskuren genom nyssnämnda ändring av det ursprungliga förslaget, blir resultatet, att något rättsmedel i regel icke står till buds mot make, som faktiskt drivit sin vilja igenom i strid mot andra makens mening.³ Dock kan i vissa fall tänkas en tillämpning av regeln i 8 §, nämligen att ena makens förhållande kan karaktäriseras såsom grovt missbruk eller grov försummelse vid vårdnadens utövande och förutsättningarna således vara för handen för ett beslut av domstol att främtaga honom hans del i vårdnaden.⁴

¹ Lb. IV s. 436.

² Lb a. st.

³ Jfr Stjernstedt s. 380 f.

⁴ Westring s. 345.

Enligt 7 § äger den ena av föräldrarna ensam utöva bestämmanderätten, om den andra i följd av frånvaro, sjukdom eller annan orsak är hindrad att deltaga i beslut rörande barnets angelägenhet, som icke utan olägenhet kan uppskjutas. Beslut av ingripande betydelse för barnets framtid må dock ej i dylikt fall fattas av den ena ensam, så framt inte barnets bästa uppenbarligen kräver det. Med hänsyn till detta stadgande i 7 § torde tredje man kunna i allmänhet anse den ena av föräldrarna legitimerad att handla för barnet, så snart fråga är om åtgöranden, som icke äro »av ingripande betydelse för barnets framtid» och beträffande vilka ej finnes särskild anledning att antaga meningsskiljaktighet mellan föräldrarna.¹

2. Uppfostran, uppehälle och utbildning.

Enligt 3 § äro föräldrarna pliktiga att sörja för barnets person och att giva det en sorgfällig uppfostran. De skola tillse, att barnet erhåller uppehälle och utbildning, efter vad med hänsyn till *föräldrarnas villkor* och de *tillgångar, barnet kan äga*, ävensom *barnets anlag* må finnas tillbörligt. Härvid förutsättes, att barnet står under föräldrarnas vårdnad, vilket regelmässigt är fallet, 2 §. Då det stadgas en föräldrarnas skyldighet att sörja för barnets person och uppehälle, ligger däri ingen bestämmelse om måttet för under-

¹ Jfr danska kommissionsförslaget 1918 s. 104:

»Indgribende Foranstaltninger, saasom Barnets Anbringelse udenfor Hjemmet i Skole, Lære eller Tjeneste, bør derimod ikke ske i Kraft af saadan midlertidig Forældremyndighed, undtagen hvor det af Hensyn til Barnets Tarv er uopsættelig nødvendigt, f. Eks. hvis en Indmeldelses- eller Ansøkningsfrist ellers udløber, og den paagældende Anbringelse skønnes at vare af stor Vigtighed for Barnet. Og medfører en saadan Foranstaltning, at den anden Aegtefælle for længere Tid mister det personlige Samkvem med Barnet, bør der ikke blot udvises særlig Varsomhed med at iværksætte den, men den anden Aegtefælle maa ogsaa, hvis ikke Tredje mans Ret f. Eks. efter en lærlingekontrakt er til Hinder derfor, kunne forlange Bestemmelsen omgjort.»

hållsskyldigheten, varom föreskrifter givas i 13 § och ff. I vårdnaden ingår sålunda skyldighet att ombesörja barnets vård i fysiskt hänseende, oavsett om kostnaderna härför skola vila å annan. Över skolpliktiga barns kroppsliga vård övas en viss tillsyn av lärare, »skolnämnd» och »tillsyningsman», som bl. a. ha att besöka de i fråga om skolgången försumliga barnens hem och för övrigt hos vederbörande anmäla sådana barn, som för fattigdom behöva på ett eller annat sätt understödjas, K. St. d. ²⁶/₉ 1921 ang. folkundervisningen i riket § 44. Lagen om samhällets barnavård ålägger barnavårdsnämnd att inskrida och i sista hand omhändertaga barn, som i föräldrahemmet äro utsatta för kroppslig eller moralisk vanvård. Sålunda skola åtgärder vidtagas beträffande dels »barn under sexton år, som i föräldrahemmet misshandlas eller utsättas för allvarlig vanvård eller annan fara till liv eller hälsa», dels ock »barn i sagda ålder, som på grund av föräldrarnas lastbarhet, vårdslöshet eller oförmåga att fostra barnet är i fara att bliva vanartat», 22 §. Vidare kan ett ingripande från barnavårdsnämndens sida ske — oavsett att även straffrättsligt förfarande stundom kan ifrågakomma — beträffande »barn under aderton år, som befinnes vara så vanartat, att särskilda uppfostringsåtgärder krävas för dess tillrättaförande», vare sig barnet vistas i föräldrahemmet eller icke. Såsom förebyggande åtgärder kan nämnden meddela råd och anvisningar till föräldrarna, tilldela dem förmaning eller giva vanartat barn varning; bestämma att vanartad gosse under 15 år eller vanartad flicka under 12 år tilldelas aga; föreskriva anlitande av lämplig, till stöd för hemuppfostran inrättad anstalt (t. ex. barnkrubba, mjölkdroppe, arbetsstuga, barnavårdscentral, kindergarten) eller ock barnets hållande till lämplig, av nämnden bestämd sysselsättning, 23 §. Barnavårdsnämnden kan ock förordna om övervakning av barnet genom lämplig

person eller förening. Därest sådana åtgärder visa sig fruktlösa, bör nämnden omhändertaga barnet för »*skyddsuppfost-
ran*», som skall åsyfta »en efter dess egenskaper och utveckling lämpad behandling», 24 §. Barn kunna omhändertagas av nämnden även i andra fall än ovan angivits, nämligen om de äro fattiga och nödställda och deras behov av vård icke på annat sätt kan avhjälpas. Den vård, som i dessa fall beredes dem, kallas »*samhällsvård*», 29 §. Ingripandet förutsättes här ske med föräldrarnas samtycke, där de ej övergivit barnet eller avlidit.

Särskilda föreskrifter ha givits i barnavårdslagen angående kontroll över »*fosterbarns*» behandling. Såsom fosterbarn betecknas i nämnda lag, 49 §, dels barn under 16 år, som *mot ersättning* fostras hos annan än föräldrarna eller särskilt förordnad förmyndare, vilken har vårdnaden om barnet, dels ock barn i nämnda ålder, som är intaget i barnhem, även om ersättning ej utgår. I särskilda fall kunna även, genom beslut av barnavårdsnämnd eller dess ordförande, barn under 16 år tills vidare anses såsom fosterbarn, oaktat nyssnämnda förutsättningar ej äro för handen. Det åligger regelmässigt barnavårdsnämnd att noggrant tillse »att fosterbarn komma i åtnjutande av tillfredsställande vård och uppfostran samt, i händelse av sjukdom, den särskilda vård, som omständigheterna påkalla», 52 §. Nämnden skall ägna särskild uppmärksamhet åt vården av späda fosterbarn. Den bör giva de barnafostrare, vilka äro i behov därav, erforderliga föreskrifter rörande barns vård och fostran. Den anmälningsskyldighet, som är barnafostrare ålagd, underlättar kontrollen. Nämnden skall skaffa sig tillförlitlig kännedom om förhållandena i vederbörande »fosterhem» (d. v. s. enskilt hem, vari fosterbarn mottagits) eller barnhem och, därest omständigheterna sådant påkalla, ingripa till barnets skydd. De åtgärder, som härutinnan kunna förekomma gent-

emot fosterhem, äro: lämpliga föreställningar till barnafost-raren, föreskrifter angående anlitande av lämplig anstalt till stöd för barnets hemuppfostran eller angående viss syssel-sättning för barnet, föreläggande till barnafost-raren att in-om angiven frist återlämna barnet till vårdnadshavaren eller slutligen barnets omhändertagande av barnavårdsnämnden, 54—55 §§. Förekomma missförhållanden i barnhem eller annan anstalt (t. ex. förlossningshem, skolhem), däri foster-barn är intaget, bör nämnden genom lämpliga föreställnin-gar hos hemmets innehavare eller styrelse söka åstadkomma rättelse och i sista hand göra anmälan till länsstyrelsen, som äger förordna om de åtgärder, som må vara erforderliga till missförhållandenas avhjälpande, eller ock förbjuda, att barn vidare vårdas i barnhemmet, 42, 59 §§.

Behandlingen av barn, som blivit av barnavårdsnämnd omhändertagna, måste givetvis växla alltefter barnets egen-skaper och utveckling, vårdtidens sannolika längd m. fl. omständigheter. Såsom allmän regel stadgas, att sådant barn »skall erhålla erforderlig vård ävensom sådan uppfostran, som är ägnad att göra det till en duglig samhällsmedlem», 32 §. Icke vanartat barn kan utackorderas i enskilt hem, överlämnas till barnhem eller, där lämpligt barnhem ej fin-nes och barnet är under två år, intagas i anstalt, som upp-rättats enligt fattigvårdslagen. Vanartat barn skall intagas i »skyddshem» eller under vissa förutsättningar i enskilt hem eller barnhem. Sjuka, svaga eller sinnesslöa barn böra erhålla en för dem avpassad vård i särskild anstalt eller annorstädes.

I detta sammanhang kunna ock nämnas vissa speciella föreskrifter till skydd för barnets hälsa och kroppsliga ut-veckling. Sålunda har stadgats, att barn skall undergå skyddskoppsympning (vaccineras) senast under det kalen-derår, då det fyller sex år, lag d. $\frac{2}{6}$ 1916 om skyddskopps-

ympning 2 §; den som har vårdnaden är ansvarig för fullgörandet av vaccinationen. I arbetarskyddslagsstiftningen ålägges såväl arbetsgivaren som den lagliga vårdnadshavaren vissa förpliktelser i avseende å minderårigas arbete, och offentlig kontroll över efterlevnaden av bestämmelserna är anordnad. Minderårigas användande i arbete utöver lagbestämd tid eller i hälsovådlig sysselsättning med den minderåriges »faders eller målsmans» vetskap och vilja medför straff ej blott för arbetsgivaren utan även för fadern eller annan »målsman» — vilket numera torde innebära bägge föräldrarna — då det hos bägge konstateras »vetskap och vilja», lag d. $\frac{29}{6}$ 1912 om arbetarskydd 42 §, KK d. $\frac{31}{12}$ 1912 ang. förbud mot minderårigs användande i vissa farliga arbeten § 2, lag d. $\frac{4}{6}$ 1926 om arbetstidens begränsning 12 §, lag s. d. om vissa inskränkningar beträffande tiden för förläggande av bageri- och konditoriarbete 6 §; jfr ock lag d. $\frac{30}{5}$ 1919 om begränsning av tiden för idkande av handel och viss annan rörelse 11 §. Erinras kan ock om bestämmelsen att kvinna, som fött barn, icke må användas i industriellt arbete under de sex första veckorna efter barnsbörden, därest icke med läkarbetyg styrkes, att hon utan men för sig eller barnet tidigare kan börja arbetet, lag om arbetarskydd 19 och 42 §§, samt att kvinna, som själv ammar sitt barn, ej må förvägras erforderlig ledighet härför, 20 §. Hänsynen till barns kroppsliga utveckling har ock varit en bidragande orsak till utfärdande av förordningen d. $\frac{10}{12}$ 1897 ang. förbud mot barns användande vid offentliga föreläsningar (teaterföreläsning, lindansning, positivspelning eller dylikt, akrobatiska konststycken, konstriktion, djurföreläsning eller andra med dem jämförliga tillställningar). Vid överträdelse av förbudet straffas ej blott anordnaren utan även den, »vilken vården om barnet åligger», därest icke av omständigheterna framgår, att förseelsen skett emot hans ut-

tryckliga föreskrift eller eljest honom ovetande, 2 §. En motsvarande regel gäller enligt KF d. 4/12 1896 ang. förbud för barn att idka viss försäljning, i vilken stadgas, att förbud kan utfärdas mot barns användande till försäljning i stad å gator eller andra allmänna platser eller lokaler av tryckalster, blommor och kramvaror under tiden mellan kl. 8 e. m. och kl. 8 f. m. samt sön- och helgdagar.¹

Föräldrarnas plikt att giva barnet sorgfällig uppfostran och tillse, att det erhåller tillbörlig utbildning, bestämmes närmare genom gällande skolförfattningar. Enligt folkskolestadgan räknas barnets skolålder från och med det kalenderår, under vilket barnet fyller sju, till och med det, under vilket barnet fyller fjorton år, om ej särskilda undantagsförhållanden äro för handen, § 35. I händelse »föräldrar eller målsmän» skulle tredskas att efterkomma de föreskrifter, vilka i avseende på barnens skolgångsskyldighet blivit meddelade, eller visa sig så försumliga, att de ej tillåta barnen att besöka skolan, skola de tredskande eller försumliga, efter anmälan av skolrådet, undergå varning av vederbörande församlings pastor och, då sådan ej haft åsyftad verkan, av kyrkorådet. Om dessa varningar blivit fruktlösa, må barnen kunna genom skolrådets försorg från föräldrarna eller målsmännen skiljas och till vårdande åt andra personer överlämnas samt kostnaden för barnens underhåll hos föräldrarna eller målsmännen i laga ordning utmätas, § 51. Enligt K. St. d. 16/9 1918 för fortsättningsskolan är envar, som med fullständigt avgångsbetyg lämnat den egentliga folkskolan, pliktig att inträda i fortsättningsskola, där ej uppskov erhålles eller annan skola besökes eller fortsättningsskola ännu ej — under övergångsåren — blivit inrättad, §§ 25—27. Skolpliktig skall deltaga i undervisningen under den för fortsättningsskolans kurs stadgade minimitiden (360 un-

¹ Jfr Winroth, Sv. C. III s. 60 not 3.

dervisningstimmar, i regel fördelade på minst två årskurser, § 6), eller den av skoldistriktet bestämda längre tid (högst 540 timmar); dock att skolplikten i varje fall upphör vid fyllda 18 år. Det åligger »föräldrar och målsmän» att till deltagande i fortsättningsskolans undervisning anmäla sina skolpliktiga minderåriga eller styrka krav på befrielse därifrån, § 29. Föräldrar, målsmän och förmyndare skola övervaka, att de skolpliktiga ordentligt besöka skolan liksom även den minderåriges arbetsgivare, vilken senare ock är skyldig lämna minderårig erforderlig ledighet från arbete, § 35; lag om arbetarskydd 10, 13 och 15 §§. Vid försummelse av skolgång äger skolstyrelsen ingripa, i sista hand genom att »på lämpligt sätt avhämta den uteblivne till skolan» eller omhändertaga den försumlige lärjungen och överlämna honom till vårdande åt andra personer, § 36.¹ För minderåriga, som av någon anledning icke kunnat intagas i fortsättningsskola, skall fortsatt undervisning beredas i ersättningsskola (»mindre fortsättningsskola» eller ock »repetitionsskola»), §§ 54—56. Där föräldrar eller målsmän icke äga tillgång att bekosta barnens kläder och underhåll vid folkskolan, böra de genom kommunens fattigvård understödjas, folkskolestadgan § 49, medan bristande tillgång att bekosta skolgång i fortsättningsskola bör avhjälpas genom understöd av särskilt anslagna medel, och är sådant understöd icke av fattigvårds karaktär, stadgan för fortsättningsskolan § 28.

Genom den offentlighetsrättsliga lagstiftningen har alltså bl. a. ett visst minimimått av utbildning garanterats bar-

¹ Se prop. 1924 nr 150 s. 123: »Då skolkning anses böra föranleda barnets skiljande från föräldrarna, lärar sådant kunna av skolmyndigheten verkställas genom utackordering i lämpligt enskilt hem, som övervakar att skolgången ordentligt följgöres, eller genom överlämnande till barnhem; har kommunen sådant, lärar framställning av skolmyndigheten kunna göras hos barnavårdsnämnden om barnets intagande därstädes.» — R. von Koch Samhällets barnavård (1925) s. 91.

nen. Härutöver äro föräldrarna förpliktade »efter vad med hänsyn till föräldrarnas villkor och de tillgångar barnet kan äga ävensom barnets anlag må finnas tillbörligt». Föräldrarna äro exempelvis, heter det i lagberedningens motiv, om deras egna eller barnets tillgångar medgiva det och barnets anlag föranleda därtill, skyldiga att bereda barnet tillfälle till universitetsstudier eller annan högre utbildning. Något visst minimum — utöver vad skollagstiftningen utvisar — eller maximum för föräldrarnas ifrågavarande förpliktelse är icke bestämt.

3. Uppsikt och tuktorätt.

Medan föräldrarnas skyldighet att sörja för barnets uppfostran fastställts i lagen om barn i äkt. 3 §, talas i 4 § om plikten att ha uppsikt över barnet. Därmed avses då den mera negativa sidan av uppfostran: att genom övervakande av barnet förhindra det att göra skada, begå straffbara handlingar o. d. Någon bestämd gräns mellan 3 och 4 §§ kan icke dragas och är ju ej heller erforderlig. Även i fråga om uppsiktsskyldigheten gäller, att den får sitt innehåll genom de speciella bestämmelser, som inom olika områden av lagstiftningen finnas. Av särskild vikt äro de redan omnämnda föreskrifterna i barnavårdslagen. Vidare bör nämnas grundsatsen om skadeståndsskyldighet på grund av barns skadegörande handling. Är skada gjord av person under 15 års ålder — stadgas det i SL 6:6 — vare han pliktig att ersätta skadan, om och i den mån det med hänsyn till hans sinnesart, gärningens beskaffenhet och omständigheterna i övrigt må anses skäligt. Domstol kan alltså bestämma ersättningen till lägre belopp än skadan eller alldeles befria barnet från ersättningsskyldighet. Om någon genom underlåten vård om barnet vållat

skadan, måste denne enligt allmänna grundsatser gälda fullt skadestånd.¹ Att barnet i nu nämnda fall har regressrätt mot den försumlige, har uttryckligen framhållits i lagrummet. Den däri angivna åldersgränsen är icke avgörande med hänsyn till vårdarens skadeståndsskyldighet. Barn över 15 år äro visserligen själva ansvariga för sina handlingar, men då uppsiktsplikten enligt lagen om barn i äktenskap fortfar till dess barnet nått en sådan ålder och utveckling, att något behov av dess övervakande ej längre föreligger,² kan tredje man stundom befinnas berättigad vända sig mot vårdare med skadeståndsanspråk på grund av försummelse från dennes sida i övervakandet av barn, som fyllt 15 år men behövt tillsyn.³ Även åtskilliga andra speciella stadganden kunna här anföras.⁴ Enligt SL 3:7 straffas föräldrar, adoptivföräldrar, fosterföräldrar eller andra uppfostrare, eller förmyndare, som underlåta att från utförande av brott, varom de ha vetskap, hindra den som under deras vård och lydnad står, när det kan ske utan angivelse till åtal. Ett mera vidsträckt straffansvar stadgas i särskilda författningar. Sålunda återkommer i åtskilliga rusdrycksförordningar en bestämmelse, att husbonde ansvarar för brott, som begås av hans hustru, barn, husfolk⁵ eller i hans arbete antagen person, liksom vore brottet begånget av honom själv, därest icke omständigheterna göra sannolikt, att handlingen skett utan hans vetskap och vilja.⁶

¹ Lb:s fsl t. ÄB I s. 547; Bentzon, Personretten² s. 92 ff.; Ussing i U. f. R. 1923 s. 137.

² Lb. IV s. 430.

³ Winroth, Sv. C. III s. 60.

⁴ Se Lb. a. st.

⁵ Ordet »husfolk» får anses innefatta barn, även där ej barn särskilt nämnts. Jfr Winroth, Sv. C. III s. 47 not 1.

⁶ KF d. ¹¹/₁₀ 1907 ang. tillverkning av brännvin 39 §; KF d. ¹⁴/₆ 1917 ang. försäljning av rusdrycker 88 §; KF d. ¹/₇ 1918 ang. handel med skattefri sprit 30 §; KF d. ¹¹/₇ 1919 ang. försäljning av pilsnerdricka 35 §; KF d. ¹/₆ 1923 ang. förbud mot införsel till och försäljning i riket av exportöl 10 §; KF d. ⁸/₁₂ 1925 ang. försäljning av vissa alkoholfria och därmed jämförliga drycker 19 §.

I dessa fall är dock motivet till det utsträckta straffansvaret för husbonde, att denne misstänkes använda barnet (resp. hustru, husfolk m. fl.) såsom sitt verktyg och ej att han brustit i uppsikten. I fttvlagen 92 § stadgas, att den, vilken tillåter barn under 16 år, som står under hans vård, att bettla, må anhållas och — där han ej är i den nödställda belägenhet, att han bör erhålla fattigvård — behandlas såsom lösdrivare. Enligt lag d. 20/6 1918 ang. åtgärder mot utbredning av könssjukdomar 19 §, skall anmaning att låta sig undersökas av läkare, såvitt anmaningen avser barn under 15 år, givas åt barnets målsman eller annan, som har barnet i sin vård. De förut anförda bestämmelserna från arbetarskyddslagstiftningen kunna delvis betraktas ur den synpunkten, att vårdnadshavaren straffas på grund av försummelse vid övervakandet, ehuru de äro avsedda även för det fall, att barnet handlat i samförstånd med vårdnadshavaren eller på grund av hans befallning.

I samband med uppsiktsplikten behandlas i 4 § föräldrarnas rätt att ge aga. Om det för barnets uppfostran är nödigt, äga föräldrarna tukta barnet, på sätt med hänsyn till barnets ålder och övriga omständigheter må anses lämpligt. Någon viss åldersgräns har emellertid ej ansetts lämpligen kunna fastställas.¹ På andra ställen i lagstiftningen har 15-årsåldern angivits som en åldersgräns, efter vilken barnet ej är underkastat kroppsaga, se fttvlagen 69 § (för gossar 15 år och för flickor 12 år); jfr barnavårdslagen 23, 37 §§.² En begränsning av aganderätten ligger däri, att enligt SL 14 kap. ansvar för misshandel inträder, om barnet tillfogats skada av den omfattning, som angives i nämnda kap. 12 §, se SL 14: 16. En annan påföljd vid särskilt grov misshandel omtalas i ÄB 6: 5, nämligen förlust av arvsrätt för fader

¹ Lb. IV s. 431.

² Se ock Winroth, Sv. C. III s. 64 not 2; K. St. d. 16/9 1918 för fortsättningsskolan § 31.

eller moder, som agar »barn sitt så hårdeligen, att det får död därav». Eftersom aganderätten får utövas endast i uppfost-ringssyfte och under hänsynstagande till bl. a. barnets ålder, är det uppenbart att ett överskridande av rätten kan före-komma, även om ej sådan skada följt, som enligt SL 14 kap. är förutsättning för misshandelsansvar. Såsom påföljd kan i dylikt fall ifrågakomma beslut enligt lagen om barn i äkt. 8 §. Om någon av föräldrarna väsentligen överskri-der eller missbrukar sin rätt, kan vårdnaden frångas honom.¹ Att en tillämpning av även andra bestämmelser, t. ex. barnavårdslagen 22 § eller även SL 15 kap., skall kunna tänkas allt efter bestraffningens art, är uppenbart.²

Föräldrar kunna icke påkalla domstols åläggande att barnet skall visa lydnad, ej heller få straff utdömt för vi-sad olydnad. Om barnet lämnar hemmet utan lov, kan det användas tvång, eventuellt exekutiv myndighets biträde för dess återhämtande, se nedan s. 61.

4. Förfogande över barnets arbetskraft.

I vårdnaden ingår uppgiften att bestämma i fråga om barnets arbetskraft. Motivet för hithörande regler i 5 § har icke varit att ställa barnets arbetskraft till föräldrarnas disposition såsom ett slags vederlag för kostnader å bar-nets uppehälle och uppfostran, utan i stället att förekomma de vådor, som en alltför stor självständighet vid valet av arbete och anställning kunde medföra. Lagstiftaren har alltså velat begränsa barnets rättsliga handlingsförmåga i vad avser slutande av arbetsavtal.³ Då härvid det tillagts

¹ Lb. IV s. 431.

² Winroth, Sv. C. III s. 61 not 4; jfr NJA 1918 s. 508.

³ Om motiven till 5 § se Lb. IV s. 433 f.: »Genom att sörja för barnets uppehälle och uppfostran fullgöra föräldrarna en naturlig plikt, som bör motsvaras av en skyldighet för barnet att bistå föräldrarna på deras ålderdom, men de förvärva sig icke något slags fordran, som barnet har att avbetala genom arbete. Medan barnet för sin uppfostran vistas

föräldrarna rätt och plikt att öva kontroll i deras egenskap av barnets lagliga vårdnadshavare, medan förmynderskap som sådant ej omfattar denna uppgift, har synpunkten varit den, att vid utövande av ifrågavarande kontroll omsorgen om barnets personliga bästa bör äga större inflytande än ekonomiska hänsyn.¹ Om vårdnaden tillkommer allenast den ena av föräldrarna eller särskilt förordnad person, utövas självfallet här omnämnda befogenhet av vårdnadshavaren.

Lagen uppställer flera åldersgränser. *Efter fyllda 18 år* må barnet »själv taga tjänst eller annat arbete». Men full självständighet vinnes icke ens vid denna ålder. Föräldrarna äga nämligen, om det må anses erforderligt med hänsyn till barnets uppfostran eller välfärd, häva avtalet; dock att härför kräves domstols samtycke. Denna inskränkning i den förut gällande grundsatsen om barnets fullständiga emancipation vid uppnådda 18 år, vidtogs genom lagändring 1924 i samband med den nya förmynderskapslagen. Bestämmelsen torde vara så att förstå, att föräldrarnas ifrågavarande hävningsrätt upphör, då barnet fyllt 21 år eller ingår äktenskap. Efter giftermålet står ju nämligen den underårige icke längre under någons vårdnad.² *Före fyllda 16 år* kan barnet icke med bindande verkan taga anställning utan föräldrarnas medverkan. *Mellan 16 och 18 år* kan barnet under vissa förutsättningar vinna en relativ självständighet, nämligen om föräldrarna låtit det (före

i föräldrahemmet, kunna föräldrarna naturligtvis begära, att det hjälper till med förrättande av lämpliga sysslor, som ej överstiga dess krafter eller hindra dess utbildning. Men sedan denna är avslutad och barnet i stånd att sköta en verklig tjänst eller förrätta värdefullare arbete, böra föräldrarna icke hava rätt att förfoga över dess arbetskraft »

¹ Lb. IV s. 434; Lb:s fsl t. ÅB I s. 239.

² Konsekvensen härav blir visserligen, att intet ingripande kan ske beträffande gift underårigs arbetsavtal. En omyndighetsförklaring, varigenom eljest öppnas möjlighet till ingripande från förmyndarens sida, är i detta fall utesluten för tiden före uppnådda 21 år.

eller efter fyllda 16 år) taga tjänst eller annat arbete, *varigenom det blivit i stånd att försörja sig*. Den, som sålunda redan fått börja försörja sig själv, kan efter fyllda 16 år förfoga över sin arbetskraft självständigt genom att uppsäga avtalet och träffa avtal om annat arbete av liknande art, men självständigheten är dock ej lika fullständig som efter fyllda 18 år, ty »avtal, som barnet sålunda träffat, äge föräldrarna häva, om det må anses erforderligt med hänsyn till barnets uppfostran eller välfärd», utan inhämmande av rättens samtycke. — Därest föräldrarna hävt ett arbetsavtal, som den underårige enligt nu angivna regler behörigen slutit, förfaller den emancipation, som hade inträtt. Härom gives bestämmelse i 5 § andra st. Barnet äger alltså tills vidare icke på egen hand uppsäga eller sluta arbetsavtal. Men läget ändras, ifall ett nytt emanciperande faktum inträder. Har sålunda en 16-åring arbetsavtal hävts av föräldrarna, och dessa låta honom efter någon tids förlopp på nytt taga anställning, varigenom han kan försörja sig, har han ånyo vunnit emancipation från föräldramakten. Ha föräldrarna utövat sin hävningsrätt, innan barnet fyllde 18 år, återvinnes självständigheten, då det når sagda ålder. En 20-åring, vars arbetsavtal hävts av föräldrarna, men som med föräldrarnas medgivande sluter ett nytt avtal varigenom han blir i stånd att försörja sig, återvinner sin självständighet.¹ Detsamma gäller, om 20-åringen ingår äktenskap, eftersom vårdnaden därmed förfaller.

Den rättsliga handlingsförmåga, som tillerkänts minderåriga i fråga om arbetsavtals slutande, medför faktiskt en inskränkning i den eljest föräldrarna tillkommande bestämmanderätt över barnets personliga angelägenheter.²

¹ Lb:s fsl. t. ÄB I s. 530.

² Så ock bl. a. den barnavårdsnämnd och vederbörande anstalts styrelse tillkommande rätt att utse tjänst för omhändertaget barn, barnavårdslagen 46, 47 §§: lag d. 27/7 1902 ang. verkställighet av domstols förordnande om tvångsuppfostran 4, 6 §§.

Man kan nämligen icke tolka 5 § såsom avseende allenast förhållandet till medkontrahenten i arbetsavtalet. Även om föräldrarna önskat ge barnet en utbildning, som är oförenlig med arbetsanställning, kan barnet efter fyllda 18 år på egen hand bestämma sig för en sådan anställning och med bindande verkan träffa avtal därom.¹ Före sagda ålder kan däremot barnet på egen hand ej binda sig genom arbetsavtal, om icke det efter fyllda 16 år vunnit emancipation enligt vad nyss nämndes.

I den mån barnet kan med giltig verkan sluta arbetsavtal, blir det också ekonomiskt ansvarigt för avtalets fullgörande. I händelse av kontraktsbrott från dess sida inträder skadeståndsskyldighet enligt vanliga avtalsregler. Även egendom, som står under förmyndares förvaltning, häftar för sådan skadeståndsförpliktelse.²

Därest avtal slutits i strid mot de givna reglerna, kan det hävas av föräldrarna utan hänsyn till vad avtalet innehåller om uppsägning och utan skadeståndsrätt för medkontrahenten. Endast om den underårige vid avtalets ingående genom falska uppgifter om sin behörighet vilselett arbetsgivaren, kan enligt förmynderskapslagen 5:9 andra st. skälig ersättning för liden förlust utdömas till denne (exempelvis för utbetalda kostnader för den underåriges resa till anställningsorten). Föräldrarnas hävningsrätt i avseende å ett av barnet *behörigen* slutet avtal må utövas utan iakttagande av uppsägningstid och utan skadeersättning till arbetsgivaren.³ Då föräldrarna närmast ha att avgöra vad som »må anses erforderligt med hänsyn till bar-

¹ Jfr Lb. IV s. 434: »I möjligheten att vägra samtycke till antagande av tjänst äga föräldrarna ett visst maktmedel till att kvarhålla barnet i hemmet, om detta befinnes förmånligt för barnets utveckling»... — Här syftas på åldern före 18 år.

² Stenbeck och Lindhagen s. 60; Bentzon, Personretten s. 58 f.; Ussing i U. f. R. 1923 s. 130.

³ Jfr däremot dansk lag, som medgiver skälig uppsägningstid och eventuellt även en lämplig ersättning.

nets uppfostran eller välfärd», torde medkontrahenten i avtalet sällan kunna med framgång göra invändning härutinnan. Huruvida åter ett före 18-årsåldern slutet arbetsavtal må efter fyllda 18 år av barnet hävas, även om arbetstiden ännu ej är tilländagången och förbehåll om sådan uppsägning ej skett, har icke besvarats i lagtexten. Det synes naturligt, att bristen i barnets rättsliga handlingsförmåga skall botas genom föräldrarnas medverkan och sålunda ett fullt bindande avtal kunna komma till stånd. Däri ligger då, att medkontrahenten ej är skyldig finna sig i avtalets hävande på enbart den grund, att barnet uppnår 18 år och önskar omedelbart komma ifrån avtalet. Å andra sidan kunna tänkas fall, då barnet bundits genom ett oskäligt långvarigt kontrakt, slutet måhända av föräldrarna med barnets samtycke men vid en ålder, då det ej kunnat fullt bedöma innebörden och betydelsen av åtagandet. Uppenbart är att föräldrarna, om än de kunna utan barnets samtycke i vissa fall bortlega dess tjänster, dock inte må för lång tid framåt, utöver den tid då barnet eljest har fri förfoganderätt över sin arbetskraft, binda det vid en arbetsanställning.¹ I dylika fall bör alltså avtalet kunna med iakttagande av skälig uppsägningstid hävas av barnet efter uppnådda 18 år.²

Vad beträffar den andra parten i arbetsavtalet, arbets-

¹ Enligt Lb:s ursprungliga förslag skulle föräldrarna överhuvud ej kunna utan barnets samtycke sluta arbetsavtal å dess vägnar, se motiven Lb. IV s. 434: ... »om också ingen annan än barnet självt bör kunna genom avtal angående tjänst eller annat arbete förfoga över dess arbetskraft». Häruti vidtogs sedermera ändring, se Prop. nr 15, 1920, s. 124. Det ansågs icke ang. barn under 18 år böra i lagen uttalas, att barnet vid avtal rörande användningen av dess arbetskraft är avtalsslutande part, emedan därav kunde dragas den slutsatsen, att föräldrarna icke i något fall ägde utan barnets samtycke bortlega dess tjänster. En sådan inskränkning i föräldrarnas behörighet ansågs kunna minska deras auktoritet och bliva dem till hinder i deras omsorg om barnets utbildning.

² Jfr den numera upphävida 18 § i legostadgan: Winroth, Om tjänstehjonsförhållandet, s. 124 f. och Sv. C. III. s. 98 ff.

givaren, lämnas i förmynderskapslagen 5:8 närmare föreskrifter om rättsläget, då avtalet slutits utan erforderligt samtycke. Huvudregeln beträffande arbetsavtal uttalas i första st. tredje p. och är helt generell: »Ej må den, hos vilken omyndig tagit tjänst eller annat arbete, frånträda avtalet härom, *så länge detta fullgöres av den omyndige.*» I andra fall, sålunda innan den underåriges anställning begynt, kan arbetsgivaren, när han upptäcker att medkontrahenten är underårig och saknat erforderligt medgivande från föräldrarna, frånträda avtalet, så länge det ej blivit godkänt. Sedan felet blivit avhjälpt genom föräldrarnas godkännande, är det sålunda för sent för arbetsgivaren att frånträda avtalet. Vidare beaktas i lagen den möjligheten, att arbetsgivaren ingick avtalet i fullt medvetande om att medkontrahenten på grund av sin ålder saknade behörighet att på egen hand träffa avtalet. Det förutsättes då, att arbetsgivaren — som antages icke heller ha haft anledning förmoda, att föräldrarnas samtycke givits — velat vara ensidigt bunden under en rimlig tid, i avvaktan på inhämtande av föräldrarnas medgivande. Han äger följaktligen ej frånträda avtalet »under den tid, som vid dess ingående må hava blivit bestämd för dess godkännande eller eljest skäligen kunde beräknas åtgå härför».

I den mån en underårig kan på egen hand sluta arbetsavtal, kan han även föra talan rörande sådant avtals fullgörande av arbetsgivaren. Ersättningstalan mot den underårige för bristande fullgörande av kontraktet från hans sida torde dock stundom ej böra avgöras utan förmyndarens inkallande eller instämmande, eftersom den underårige svarar med all sin egendom för kontraktsbrott och förmyndaren kan ha egendom under sin förvaltning.¹

¹ Winroth, Sv. C. IV s. 370; Kallenberg s. 556 not 28; jfr Stenbeck och Lindhagen s. 72.

5. Övriga moment i vårdnaden.

Såsom tidigare framhållits, har lagen ej uttömmande angivit vad vårdnaden innefattar av rätt och plikt. Förutom hittills omnämnda, i lagen särskilt behandlade moment i vårdnaden, må här ytterligare angivas några sådana.

Föräldrarna äga, i kraft av sin vårdnadsrätt och vårdnadsplikt, att bestämma barnets vistelseort, vare sig i hemmet eller annorstädes, samt att fordra barnets utlämnande av den, som utan stöd i lag undanhåller dem barnet.¹ Därvid må överexekutors hjälp påkallas enligt UL 191 §,² men möjligen allenast i fråga om sådant barn, som ej fyllt 15 år. Särskilt straffansvar stadgas för den, som utan föräldrarnas eller förmyndares samtycke förer ur riket barn som ej fyllt 15 år, och för den som olovligen bemäktigar sig och från föräldrars eller annans vård skiljer sådant barn, SL 15:6, 8.³

I vårdnaden kan anses ingå giftomannaskap för omtydligt barn. Enligt GB 2:2 tillkommer giftomannaskapet i första hand föräldrarna, men om den ena är utan del i vårdnaden, är den andra giftoman, och om sådant fall är för handen beträffande bägge föräldrarna, tillkommer giftomannaskapet förmyndaren (som ju då även har vårdnaden, lag om barn i äktenskap 8, 10, 11 §§). Att dock avvikelser från dessa regler i vissa fall må äga rum, se GB 2:2, 4.

Enligt släktnamnsförordningen skall anmälan om nytt släktnamns införande i kyrkobok eller ansökan, som i förordningen avses, för den som ej nått myndig ålder göras

¹ Så uttryckligen lagens motiv, Lb. IV s. 432.

² Se rättsfall anf. i Westrings lagedition vid UL 191 §. Jfr Winroth, Sv. C. III s. 65; Stjernstedt s. 378; von Seth i Sv. J. 1921 s. 298.

³ Se härom Winroth a. a. s. 66.

av den eller dem, som ha vårdnaden om honom, § 7. Även i andra fall är vårdnadsförhållandet bestämmande i avseende å namnrätten, se nedan s. 94.

Vid avgörandet av det religionssamfund, vari barnet skall upptagas, har en viss bestämmanderätt knutits vid vårdnaden, se närmare nedan s. 95.

Den som har vårdnaden är stundom underkastad straff eller annan påföljd vid försummelse eller vid missbruk i vårdnadens utövande. Ovan har erinrats om straffpåföljd vid överskridande av aganderätt. Även i övrigt skola å förhållandet mellan föräldrar och barn tillämpas stadgade straffbestämmelser om förgripelse mot persons liv, kroppsliga integritet, frihet och ära.¹ Enligt SL 14:45 (ändrad lydelse 1924) har åtalsrätten vid vissa misshandelsbrott mot barn blivit utsträckt, i det att misshandel, förövad mot barn under 16 år av dess föräldrar, adoptivföräldrar eller förmyndare, må åtalas av allmän åklagare vid angivelse av barnavårdsnämnd. Vid sedlighetsbrott inverkar vårdnadsförhållandet (vid sidan av blodsbandet) såsom straffskärpande omständighet, SL 18:1, 2, 6, 12; så ock i allmänhet vid anstiftan av brott, då gärningsmannen står under anstiftarens vårdnad, SL 3:2. Här må ock erinras om förut återgivna bestämmelser i rusdryckslagstiftningen angående faderns ansvarighet och barnets befriande från ansvar vid vissa förseelser, där fadern presumeras vara den egentlige gärningsmannen.

Barns förgripelser mot föräldrar äro ock att bedöma enligt allmänna straffrättsliga regler. Stundom betraktas vårdnadsförhållandet (jämte blodsbandet) såsom straffskärpningsgrund eller försvårande omständighet, SL 14:36, 37, 45; 16:12.

Med vårdnaden får anses följa rätt och plikt att före-

¹ Winroth a. a. s. 61.

träda barnet i rättegång, vari det är part, såframt processen rör barnets personliga förhållanden.¹ Dock märkes, att en begränsad processhabilitet tillkommer barnet självt efter fyllda 15 år. Är brott begånget mot barn under 15 år, tillkommer det föräldrarna i egenskap av vårdnadshavare att beivra det. Barn över 15 år kan i brottmål själv föra talan, vare sig såsom kärande eller svarande, jfr RB 15:1. Därvid förutsättes dock, att den underårige besitter erforderlig mognad och förståndsutveckling. Rörande föräldrarnas befogenhet såsom vårdnadshavare märkes nyssnämnda regel i RB 15:1 att i grövre brottmål, däri talan föres mot ommyndig, »målsman» äger bistå denne, ävensom 1924 års lag om förfarandet i brottmål rörande vissa minderåriga 5 §, enligt vilken bestämmelse domstol ej må förordna om någons insättande i allmän uppfostringsanstalt, med mindre den som har vårdnaden om honom, där så kunnat ske, blivit hörd i målet. Härutöver torde få antagas, att vårdnaden medför en självständig rätt för föräldrarna att beivra brott mot även barn över 15 år, jfr SL 6:8.² Underårigs rätt att föra talan rörande arbetsavtal har ovan behandlats, så ock talerätten i vissa familjerättsliga mål.³

6. Vårdnadens upphörande och övergång.

Barnet står under föräldrarnas vårdnad, till dess det fyllt 21 år eller ingått äktenskap, lag om barn i äkt. 2 §. Efter fyllda 21 år står barnet sålunda ej under någons »vårdnad» i detta ords tekniska mening, även om det på grund av

¹ Lb:s fsl. t. ÄB I s. 160; Stenbeck och Lindhagen s. 96.

² Jfr Winroth, Sv. C. IV s. 370 och Str. U. IV s. 343.

³ Att underårig, som är gift, ensam äger föra talan i äktenskapsmål såvitt rör annat än ekonomiska förhållanden — jfr GB 15:3 — står i bästa överensstämmelse därmed, att vårdnaden upphör vid äktenskaps ingående. Se lagrådets anmärkning hos Ekeberg, Äktenskaps ingående och upplösning s. 255; Kallenberg s. 560 f.

sinnessjukdom eller eljest är oförmöget att taga vård om sig. »Då sådan rättslig makt över en till myndig ålder kommen person ej bör tillkomma någon, med mindre behovet därav prövats av domstol, har det ansetts lämpligast att i nu nämnda fall låta bestämmelserna om förmynderskap komma till användning. Enligt dessa skall omyndigförklaring äga rum och förmyndaren tillse, att den omyndig förklarade erhåller nödig vård.»¹

Före 21-årsåldern skall vårdnaden upphöra, då den omyndige ingår äktenskap. Eljest fortfar väl vårdnaden till 21 år, men de flesta av de i vårdnaden ingående rättigheter och skyldigheter äro, framhålles det i motiven till lagen, till sin natur sådana, att de sluta att gälla, innan vårdnaden i sin helhet upphör.² Vårdnaden blir sålunda alltmer blottad på innehåll, då barnet närmar sig myndighetsåldern. Frånsett vad om underårigas arbetsavtal och om giftomanskap stadgats, finnes dock ej någon bestämd åldersgräns angiven för det ena eller andra momentet i vårdnaden. Häruti har man alltså att söka ledning i den rådande seden och i hittills tillämpad praxis. Onekligen kan det mången gång vara olägligt att icke ha någon bestämd åldersgräns given i avseende å den ena eller andra rättighetens eller förpliktelsens utövande.

Vårdnaden kan frångas fader eller moder genom domstols beslut. Härvid är skillnad att göra mellan olika fall. I 8 § är fråga om sådana, då den ena eller bägge av föräldrarna äro diskvalificerade för uppgiften eller hindrade att fullgöra den, i 9 § däremot gäller det en fördelning av barnen mellan makarna, då dessa icke längre sammanbo och således icke kunna gemensamt utöva vårdnaden.

Lagen angiver noggrant de förutsättningar, under vilka

¹ Lb. IV. s 426.

² A. st.

vårdsnaden kan fränkännas föräldrar. Sådant beslut kan enligt 8 § fattas i fråga om far eller mor (eller båda samtidigt), som gör sig skyldig till grovt missbruk eller till grov försummelse vid vårdsnadens utövande, eller är hemfallen åt missbruk av rusgivande medel, eller för ett lastbart liv eller slutligen är för längre tid till följd av frånvaro, sjukdom eller annan orsak förhindrad att delta i vårdsnaden. Initiativ till beslut av denna innebörd tages av den andra av föräldrarna genom ansökan till domstolen. Men även barnavårdsnämnd och allmän åklagare äro behöriga att påkalla beslut genom anmälan till domstolen, som dock självständigt prövar de anförda skälen. Sedan barnet kommit till mogen ålder, bör det, enligt vad i lagberedningens motiv framhållits, själv kunna påkalla åtgärd för vårdsnadens överflyttande.¹ Då emellertid 8 § ej omnämner initiativrätt för annan än den andra av föräldrarna, barnavårdsnämnd och allmän åklagare, synes barnet ej kunna genom egen ansökan till domstol anhängiggöra målet.² Emellertid kan ju barnet vända sig till barnavårdsnämnd eller allmän åklagare och begära medverkan för sakens upptagande, men dessa torde därvid ha att självständigt pröva skälen för barnets begäran. Domstolens beslut, varigenom vårdsnaden fränkänts en av föräldrarna, skall innehålla att vårdsnaden tillkommer allenast den andra. Därest båda skiljas från vårdsnaden, skall förmyndare förordnas att övertaga vårdsnaden.

I 9 § givas föreskrifter för det fall, att föräldrarna leva skilda eller beslut om vårdsnaden skall fattas i anledning av hemskillnad eller äktenskaps upplösning. Vid faktisk särlevnad på grund av söndring mellan föräldrarna kan frågan bringas inför domstol genom ansökan av endera — och

¹ Lb. IV s. 446.

² Jfr ock Westring s. 347.

ett domstolsbeslut om vårdnaden är nödvändig förutsättning för dom å underhållsbidrag. Vid sammanlevnadens hävande på rättslig väg *skall* domstolen förordna angående vårdnaden, sålunda när det dömes till hemskillnad, äktenskapsskillnad eller återgång. Principerna för beslut angående barnens fördelning äro i bägge fallen desamma. Äro föräldrarna ense, skall domstolen bestämma i överensstämmelse med vad de önska, såframt det ej är uppenbart stridande mot barnets bästa. Om föräldrarna ej åsämjas, skall i första rummet tagas hänsyn till barnets intresse. Subsidiärt framhåves även en annan synpunkt. Äro nämligen båda föräldrarna »lika skickade att hava vårdnaden om barnet», kan den ena stödja ett anspråk på företräde uti den omständigheten, att den andra tilläventyrs huvudsakligen bär skulden till sammanlevnadens hävande. Emellertid bör denna skuldsynpunkt tillämpas endast under förutsättning, att ej hänsynen till barnens bästa ger ett bestämt utslag. Även om bägge föräldrarna befinnas lika skickade att handhava vårdnaden, och den ena »bär huvudsakligen skulden», kan nämligen barnens intresse tala för en annan lösning än deras överlämnande till den oskyldiga maken. Överhuvud har lagen alltså givit domstolen ganska fria händer. Uttryckligen förutsättes, att barnen kunna antingen alla överlämnas till den ena av föräldrarna eller fördelas mellan dem. Den av föräldrarna som får vårdnaden, blir även eo ipso förmyndare, förmynderskapslagen 2:1, ehuru denna verkan inträder först därmed, att vårdnadsbeslutet är definitivt och vunnit laga kraft.¹

Efter det att vårdnaden tillerkänts den ena av föräldrarna enbart enligt nu nämnda grunder, kan vårdnaden komma att överflyttas till den andra genom särskilt domstolsbeslut, varvid även förmynderskapet automatiskt föl-

¹ Stenbeck och Lindhagen s. 15.

jer vårdnaden. Ett sådant beslut kan träffas, ifall den förstnämnde dött eller enligt 8 § diskvalificerats eller blivit varaktigt hindrad, 11 §, så ock vid ändring av ett tidigare rättens beslut, 22 §. Domstolen skall emellertid, om barnets bästa så kräver, i stället anförtro vårdnaden åt särskilt förordnad förmyndare. Därest åter hemskilda makar flytta samman igen, skall ju verkan av hemskillnaden förfalla utom i avseende å egendomsförhållanden. Att även vårdnaden om barnen därefter utan vidare tillkommer bägge makarna, synes alltså uppenbart, jfr GB 11:30 och 11:27, även om ej beslutet om vårdnaden i hemskillnadsålet uttryckligen förklarats gälla endast för den tid, makarna leva hemskilda.

Därest en av föräldrarna dör och båda intill dödsfallet haft vårdnaden, tillkommer därefter vårdnaden odelat den efterlevande utan att härför kräves särskilt förordnande av domstol. Skulle båda avlida, utövas vårdnaden av förmyndaren, 10 §, förmynderskapslagen 6:3. Om den av föräldrarna avlider, vilken ensam innehaft vårdnaden på grund av stadgandet i 9 §, skall i första hand den efterlevande förordnas att utöva vårdnaden, och därmed följer då även förmynderskapet, utan att särskilt uttryck härför gives i beslutet. Men domstolen har prövningsrätt och kan sålunda i stället, om det befinnes påkallat av barnets bästa, anförtro vårdnaden åt särskilt förordnad förmyndare, 11 §. Att domstolen på given anledning kan entlediga fadern, resp. modern från förmynderskapet, utan att därjämte fråntaga honom vårdnaden, framgår därav att skälen för det ena och det andra beslutet angivas helt olika i förmynderskapslagen och i lagen om barn i äkt.¹ Någon företrädesrätt för den efterlevande till vårdnaden finnes naturligt-

¹ Stenbeck och Lindhagen s. 15.

vis ej i det fall, att han på grund av 8 § varit utestängd från vårdnaden.

Lagen om barn i äktenskap känner inga andra fall av vårdnadens övergång än de nu nämnda. Det kunde ifrågasättas, huruvida ej även eljest barnets skiljande från föräldrarna eller från endera av dem medför vårdnadens övergång utan särskilt beslut av domstol. Enligt 1926 års barnavårdslag kan barnavårdsnämnd i åtskilliga fall, då barn är utsatt för nöd, misshandel eller vanvård eller då det är vanartat, besluta om dess skiljande från hemmet och dess överlämnande till annat enskilt hem eller barnhem eller skyddshem. Härom har emellertid i lagberedningens motiv uttalats, att genom en sådan åtgärd föräldrarna dock icke förlora den rättsliga vårdnaden, om ock de i vårdnaden ingående särskilda befogenheterna enligt sakens natur i allmänhet måste vila, under det att barnet sålunda är skilt från hemmet, liksom de suspenderas, om barnet intages i straff- eller tvångsuppfostringsanstalt.¹ Man får alltså utgå ifrån, att enligt lagen om barn i äkt. särskilt beslut om vårdnaden bör påkallas, därest det befinnes olämpligt, att föräldrarna skola automatiskt återfå den fulla vårdnaden, i den mån de särskilda inskränkningarna däri bortfalla. Vad nu sagts om inskränningar i vårdnaden till följd av barnets skiljande från hemmet har motsvarande tillämplighet, då dylikt hinder för vårdnadens utövande inträffar i avseende å någon av föräldrarna, t. ex. frihetsstraff, jfr 8 §. En definitiv övergång av vårdnaden sker alltså först genom rättens beslut.

I detta sammanhang må ock beröras frågan om överlåtelse av vårdnaden genom avtal. Vad beträffar det förut

¹ Lb. IV s. 439; R. von Koch Samhällets barnavård s. 84. — Jfr emellertid de ganska välgrundade invändningarna mot denna konstruktion av Björling i Sv. J. 1922 s. 185 f. ävensom uttalanden av Lb. II s. 45 och IV s. 186.

omnämnda fallet, att makarna vid särlevnad överenskomma angående barnens fördelning, har redan framhållits att dylikt avtal i allmänhet skall av domstolen läggas till grund för dess beslut i ämnet. Emellertid kan det inträffa, att parterna ej påkalla något domstolens beslut. »Äro föräldrarna ense i båda dessa frågor (underhållsfrågan och vårdnadsfrågan)» --- heter det i motiven --- »behöver givetvis icke någon hänvändelse till domstol äga rum.» Ett avtal mellan föräldrarna torde dock inte medföra andra rättsverkningar än att tills vidare den, som ej har barnet hos sig, är utestängd från vårdnadens utövande. Hans befogenheter och förpliktelser i avseende å barnet regleras tills vidare genom avtalet, men detta äger icke »ovillkorligt vitsord».¹ Den »rättsliga vårdnaden» torde alltjämt tillkomma bägge föräldrarna gemensamt, ehuru den enas befogenheter och förpliktelser »vila». Att bl. a. exekutiv handräckning för barnets utfående i detta fall är utesluten, vare sig barnet innehaves av den, som enligt avtalet fått sig vården tillerkänd, eller av den andra, är tydligt.

Även i andra fall kunna genom avtal särskilda i vårdnaden ingående befogenheter och förpliktelser övergå å annan än vårdnadshavaren. Barnets inackorderande, dess sätande i skola, eller eljest dess överlämnande till annan för vård och fostran medför, att flera eller färre befogenheter och förpliktelser övertagas av den, som sålunda får barnet i sin vård. I brist på detaljerad uppgörelse får enligt rådande sed avgöras, i vad mån en tillfällig och partiell övergång av vårdnaden i dylika fall ägt rum. Föräldrarna kunna emellertid i varje fall återfordra barnet, även före den avtalade tidens utgång, eventuellt, om avtalet därtill

¹ Jfr. Lb. IV s. 442: »Då barnens intressen böra i första hand vara avgörande för vårdnadsfrågan, kan ovillkorligt vitsord icke tillerkännas föräldrarnas avtal därom, utan domstols förordnande bör fordras.» Jfr Bentzon i T. f. R. 1920 s. 286.

föranleder, mot skadestånd för åsamkad ekonomisk förlust. En fullständig och oåterkallelig överlåtelse av vårdnaden kan icke vara rättsligen bindande. I sammanhang med adoption överflyttas vårdnaden på adoptanten, men i detta fall ligger ett rättens beslut till grund. Det synes icke förefinnas möjlighet att eljest genom domstols beslut vinna full rättslig verkan åt ett avtal om vårdnadens överflyttande, fränsett de i lag om barn i äktenskap särskilt upptagna fallen. Sålunda lär domstol näppeligen kunna på det sätt stadfästa ett fosterföräldraskap, att vårdnaden, i överensstämmelse med avtal mellan föräldrarna och fosterföräldrarna, överflyttas på de senare, såvida inte 8 § är tillämplig.¹ Härvid må dock beaktas, att 8 § såsom orsak till ett rättens beslut i ämnet upptager även varaktigt hinder för föräldrarna.

För samtliga de fall, då fader eller moder enligt lagen om barn i äktenskap skilts från vårdnaden om barnet, gäller den inskränkning i vårdnadshavarens bestämmanderätt, som framgår av 12 §: »Fader eller moder, som är skild från vårdnaden om barnet, må ej betagas tillfälle till umgänge med det, med mindre särskilda omständigheter därtill föranleda. Nöjes han ej åt vad härutinnan bestämmes av den, som har vårdnaden, skilje rätten dem emellan.»²

Denna grundsats, som för fall av hemskillnad, äktenskapsskillnad och återgång uttryckligen gällde redan enligt 1915 års lag, har motiverats bl. a. därmed, att den från vården uteslutna dock borde ha möjlighet att övervaka barnets uppfostran och vård i övrigt samt vinna rättelse i vad däruti må försummas, i sista hand genom att hos domstolen begära vårdnadens överflyttande. »Endast under sär-

¹ Jfr däremot dansk lag § 30.

² Ang. föräldrars rätt till umgänge med barn, som har omhändertagits av barnavårdsnämnd, se barnavårdslagen 37 §.

skilda förhållanden, såsom då det gäller att rädda barnen undan ett dåligt inflytande, bör umgänget förhindras.»

Vid tvist angående rätten till umgänge kan domstol tillerkänna den av föräldrarna, som är skild från vårdnaden, befogenhet att träffa barnet, t. ex. viss dag i veckan eller i månaden, men även, därest omständigheterna sådant föranleda (emedan exemplvis de skilda föräldrarna bo å olika orter) rätt att ha barnet hos sig under vissa kortare perioder.¹ Även kunna bestämmelser givas om de villkor, under vilka sammanträffandet må äga rum, t. ex. platsen därför och kostnader för barnets resor och uppehåll. Av ordalagen i 12 § synes framgå, att domstolen ej bör upptaga till avgörande ett yrkande om rätt till umgänge, förrän det visat sig, huruvida vårdnadshavaren obehörigen hindrar sådant umgänge. Dock torde det ej möta hinder för domstolen att stadfästa en parternas överenskommelse om denna fråga, t. ex. i samband med skillnadsmålet.² Avtal angående rätten till umgänge kan icke anses ovillkorligen bindande. Denna rätt kan ej genom avtal definitivt regleras med verkan, att vederbörande make är förhindrad att genom hänvändelse till domstol erhålla ny prövning av frågan.³

7. Processuella regler angående mål om vårdnaden.

Frågan om faders eller moders skiljande från vårdnaden kan bringas inför domstol antingen såsom ett särskilt mål eller i sammanhang med mål om hemskillnad eller äktenskaps upplösning. I förra fallet anhängiggöres målet genom *ansökning* eller, vid initiativ från allmän åklagare och barnavårdsnämnd, genom *anmälan*, 8 och 9 §§, vid svarandens

¹ NJA 1923 s. 564. Jfr Stjernstedt s. 392 f.; Björling i Sv. J. 1922 s. 189.

² Stjernstedt s. 395.

³ Danska kommissionsfsl. s. 116; Bentzon i T. f. R. 1920 s. 288.

allmänna personliga forum. Klagan över rättens slutliga utslag föres genom besvär, 21 §. En meddelad dom är ej till hinder för sakens förnyade prövning, enär rätten äger »an-norlunda förordna därom, när väsentligen ändrade förhål-landen påkalla det», 22 §. Ett beslut angående rätten till umgänge bör anses gälla endast tills vidare, ehuru uttrycklig bestämmelse härom ej givits.¹

Beträffande målets handläggning stadgas, att rätten äger infordra yttrande från barnavårdsnämnd samt jämväl i övrigt införskaffa erforderlig utredning, 19 §. »I följd av det offentliga intresse, som är förenat med omsorgen om barnen, och då i de mål, som anhängiggöras genom anmälan av allmän åklagare eller barnavårdsnämnd, någon egentlig kärandepart icke finnes, bör det åligga rätten att ex officio sörja för utredning och införskaffa den bevisning, som till sanningens utrönande kan vara erforderlig.»² Föräldrarna kunna alltid åläggas personlig inställelse, även om ingen av dem är part i målet, samt vid tredska hämtas till rätten. Ersättning till den, som inkallats såsom vittne eller för att upplysningsvis höras — således även till fader eller moder, som för sådant ändamål inkallas —, utgår av allmänna medel enligt de grunder, som gälla i avseende å brottmål, 19 § samt lag d. 4/3 1886 ang. ersättning av allmänna medel till vittnen i brottmål.

Domstolen kan, på begäran av part, förordna, att målet skall handläggas inom stängda dörrar, även i andra än sådana fall, som avses i KF. d. 22/4 1881 om offentlighet vid underdomstolarna med tillägg genom lag d. 29/3 1889.³ Ehuru yrkande av »part» satts som förutsättning, torde därmed kunna förstås en begäran ej blott av t. ex. den av

¹ NJA 1923 s. 426. — Uttryckligt stadgande i danska lagen, 32 §.

² Lb. IV s. 448.

³ Prop. till 1921 års RD om ändring i tryckfrihetsförordningen, avseende skydd mot offentliggörande av protokoll och handlingar i hithörande mål, blev av riksdagen avslagen.

föräldrarna, som barnavårdsnämnd yrkar frändömd vårdnaden, utan även av den andra, som inkallas att upplysningsvis höras.

Domstolen äger att, på yrkande, interimistiskt förordna om vårdnad för tiden intill dess laga kraft ägande dom föreligger, 20 § första st.¹ Vidare kan på landet domhävanden meddela sådant förordnande, innan målet förevarit vid rätten, dock först efter det motparten beretts tillfälle² att yttra sig över yrkandet, 20 § andra st. I sistnämnda fall skall rätten vid första rättegångstillfälle taga under omprövning, huruvida förordnandet skall äga bestånd. Interimistiskt förordnande av rätten eller domaren går i verkställighet lika med laga kraft ägande dom, men kan när som helst av rätten återkallas, 20 § sista st. Särskild klagan över interimistiskt beslut är medgiven, så ock över rättens konfirmerande av domarens förordnande, i samtliga fallen — alltså även såvitt gäller förordnande av domaren — genom besvär hos hovrätten, 21 §; jfr RB 16:8 och lag d. 14/6 1901 ang. vad iakttagas skall i avs. å införande av lagen om ändring i vissa delar av rättegångsbalken. Däremot må ej rättens upphävande av domarens förordnande särskilt överklagas. Över hovrättens beslut i sådan fråga om interimistiskt förordnande må klagan ej föras, 21 § sista p.

¹ Jfr Ekeberg i Sv. J. 1917 s. 268.

² Jfr. Lb. III s. 172.

KAP. II.

Underhållsskyldighet.

1. Föräldrars mot barn.

Föräldrars underhållsplikt mot barn kan vara antingen *ovillkorlig*, 13 §, eller beroende av *behov* å barnets och *förmåga* å föräldrarnas sida, 16 §.

Om den ovillkorliga underhållsskyldigheten stadgas i 13 §, att föräldrarna äro skyldiga vidkännas kostnaden för barnets uppehälle och utbildning, om ej barnet har egna tillgångar. Denna underhållsskyldighet avser barnets uppehälle och utbildning under uppväxttiden. Att den är ovillkorlig och oberoende av barnets »behov» och föräldrarnas »förmåga» innebär, dels att barnets möjlighet att genom förvärvsarbete själv bidra till sitt uppehälle icke befriar föräldrarna från deras underhållsplikt, dels att föräldrarnas bristande tillgångar icke föranleda att en talan om underhållsbidrag ogillas.¹ Föräldrarna förutsättas alltså vara lika ansvariga för barnets underhåll som för sitt eget, till det mått lagen angiver. Huruvida de även kunna åläggas arbetstvång för fullgörande av den ovillkorliga under-

¹ Jfr emellertid ang. föräldrarnas bristande förmåga ftvlagen 65 §: »Anspråk på ersättning för fattigvårdskostnad av understödstagare eller av försörjningspliktig, som i 3 § sägs, må icke bifallas, där den ersättningskyldige genom att återbetala kostnaden eller någon del därav kan antagas komma att sakna nödiga medel till underhåll för sig och de sina.»

— En motsvarande föreskrift lämnas i barnavårdslagen 68 § 2 mom.

hållsplikten, beror på om försummelsen medför sådant nödläge, att fattigvårdssamhället nödgas ingripa.

Underhållsskyldigheten är fristående från vårdnaden och åligger föräldrarna, även om vårdnaden överflyttats på annan. Barnets tillgångar, om sådana finnas, kunna dock användas i första hand, till såväl ränta som kapital.¹ Föräldrarna få givetvis ej tillgodogöra sig mera av barnets tillgångar än som motsvarar kostnaderna för barnet. Kontroll häröver sker i enlighet med reglerna för förmynderskapsförvaltning. Att »egna tillgångar» enligt 13 § avse även arbetsförtjänst, torde få antagas.² Därest barn, som fyllt 16 år, har egen arbetsinkomst, råder det visserligen över sådana medel själv, förmynderskapslagen 5:4, medan eljest barnets tillgångar förvaltas av förmyndaren. Förmynderskapslagen medgiver emellertid förmyndaren att med överförmyndarens samtycke omhändertaga egendom, som underårig över 16 år själv förvärvat, såframt det må anses erforderligt med hänsyn till den omyndiges uppfostran eller välfärd.

Måttet för underhållsskyldigheten är delvis angivet redan i 3 §. Det uppehålle och den utbildning, som föräldrarna i egenskap av vårdnadshavare skola ombesörja, äro de enligt 13 § skyldiga att bekosta. I överensstämmelse härmed uttalas i 13 §, att underhållsskyldigheten ej upphör, innan barnet erhållit den utbildning, som med hänsyn till föräldrarnas villkor och barnets anlag må finnas tillbörlig. Ett visst minimimått är fastställt i den form, att underhållsskyldigheten ej i något fall upphör, förrän barnet fyllt 16 år. Däremot är ingen maximialder bestämd, efter vilken underhållsskyldighet ej kan åligga föräldrarna. De föreliggande förhållandena kunna sålunda motivera en fortsatt

¹ Jfr Lb. IV s. 444 och Winroth, Sv. C. III s. 98.

² Jfr emellertid ovan s. 55 f.

underhållsplikt även sedan barnet, efter uppnådd myndighetsålder, ej längre står under föräldrarnas vårdnad.

Medan alltså den privaträttsliga underhållsskyldigheten under uppväxttiden icke är närmare fixerad till viss maximumålder, är däremot en åldersgräns angiven för den ovillkorliga underhållsplikten enligt fattigvårdslagen och barnavårdslagen. I förhållande till det allmänna äro föräldrarna, intill dess barnet fyllt 16 år, ovillkorligt underhållsskyldiga. De skola enligt fttvlagen 3 § »utan fattigvårdssamhälles betungande försörja sina minderåriga barn», och minderårigheten sträcker sig enligt 1 § till 16 års ålder. Efter fyllda 16 år är underhållsplikten enligt fattigvårdslagen betingad av »behov, å ena, samt förmåga, å andra sidan». Så länge ovillkorlig underhållsskyldighet består i förhållande till det allmänna, kan vid försummelse av underhållsplikten fattigvårdsstyrelse, som nödgats tilldela den minderårige s. k. obligatorisk fattigvård (fttvlagen 1 §), dels göra gällande regressrätt mot den underhållspliktige, dels ålägga honom arbetstvång, det sista dock under förutsättning av »lättja eller liknöjdhet», fttvlagen 71 §. Genom det förelagda arbetets utförande anses den underhållsskyldige fullgöra honom åliggande skyldighet att ersätta kostnad för fattigvård, som under tiden tilldelas hans minderåriga barn, 71 § andra st. Att regressrätten bortfaller vid bristande betalningsförmåga har ovan antytts, se 65 §. Härutinnan är sålunda den »ovillkorliga» underhållsskyldigheten i själva verket villkorlig, nämligen beroende av den underhållspliktiges förmåga.

Motsvarande föreskrifter ha givits i barnavårdslagen för det fall, att barnavårdsnämnd omhändertagit barn under 16 år för samhällsvård eller skyddsuppfostran. Nämnden äger alltså uttaga ersättning av barnets föräldrar till täckande av kostnaderna för sådant barn, 68 § andra mom. Även

barnavårdsnämnden kan ålägga försumliga föräldrar arbets-
tvång. Förutsättning för sådant arbetsföreläggande är *an-*
tingen att den försumlige »av lastbarhet, vårdslöshet, lättja
eller liknöjdhet» så eftersatt sina skyldigheter mot sitt barn,
som ej fyllt 16 år, att skyddsuppfostran eller samhälls-
vård måst beredas barnet, och tillika undandrager sig att
ersätta barnavårdsnämnden dess kostnader i föreskriven ut-
sträckning, *eller* att den försumlige »av lättja eller liknöjd-
het» undandrager sig att utgiva underhållsbidrag till sitt
barn under 16 år enligt dom eller avtal och härigenom
»föranleder sådan försämring av det uppehälle och den
uppfostran, som lagligen tillkomma barnet, att särskild åt-
gård mot den försumlige prövas påkallad för att fram-
tvinga underhållsskyldighetens fullgörande», 72 §.

Den privaträttsliga »ovillkorliga» underhållsskyldigheten
gentemot barnet sammanfaller sålunda ej med den offent-
lig-rättsliga »ovillkorliga» underhållsskyldigheten gentemot
det allmänna. En försummelse av den förra kan, men be-
höver ej innebära en försummelse även av den senare. Först
då försummelsen är av den omfattning, att den minder-
årige kommer i nödställt läge, äro förutsättningarna för-
handen för fattigvårdssamhällets, resp. barnavårdsnämndens
ingripande mot den underhållsskyldige. Om däremot den
minderårige ej kommit i sådan belägenhet, blir försummel-
sen av underhållsplikt enligt i lag föreskriven standard
en rent privaträttslig fråga mellan den underhållsberätti-
gade, resp. hans laga representant, och den underhållsskyl-
dige. I vad mån underhållsanspråk i detta fall kan rätts-
ligen göras gällande, är en fråga, till vilken vi återkomma
i det följande. Någon arbetsskyldighet till uppfyllande av
underhållsplikten kan i varje fall ej ådömas.

Sedan föräldrars ovillkorliga underhållsskyldighet mot
barnet upphört, kan dock föreligga skyldighet för dem att

sörja för barnet på grund av dettas sjukdom eller annan dylik omständighet. Denna föräldrars försörjningsskyldighet mot vuxet barn är dock mera begränsad. Den är, såsom ovan antytts, betingad av att barnet är i behov av understöd, och detta behov skall härleda sig av »sjukdom eller annan dylik orsak», som gör barnet oförmöget att självt försörja sig. En gift kvinna kan sålunda ej göra gällande ett underhållskrav mot sina föräldrar på den grund, att hennes man försummar sin underhållsplikt, om hon ej samtidigt kan åberopa sjukdom eller dylik omständighet. Vidare äro enligt 16 § föräldrarna allenast »i mån av förmåga» skyldiga att giva barnet »skäligt» underhåll. Skyldigheten kan för övrigt inträda vid vilken levnadsålder som helst och även sedan barnet en längre tid försörjt sig själv eller försörjts av andra, t. ex. sin make eller sina barn. Det förhållande att andra underhållspliktiga finnas — vare sig make, som är ovillkorligt underhållspliktig, eller barn, som äro villkorligt underhållsskyldiga — torde ej i och för sig kunna åberopas av föräldrarna till befrielse från underhållskrav, oaktat bland de nämnda underhållsskyldiga en viss prioritet i fråga om skyldighet bör tillkomma make och barn framför föräldrar.¹ Men föräldrarna kunna göra gällande en regressrätt mot make eller barn på grund av nyssnämnda prioritet, varom mera nedan. För övrigt får underhållsbidragets storlek beräknas med hänsyn såväl till föräldrarnas förmåga som till barnets behov. En nedsättning i barnets försörjningsförmåga utgör sålunda grund för anspråk på skäligt bidrag till utfyllnad av underhållskostnader.² Någon rätt att av den underhållsberät-

¹ Jfr motsvarande spörsmål vid tolkningen av begreppet »behov» i fattigvårdspraxis. Se t. ex. Fattigvårdsmål 1911—1914 s. 133 f. Den ståndpunkt, vartill man kommit i fattigvårdspraxis, kan icke få direkt betydelse vid bedömandet av den privaträttsliga underhållsplikten.

² Lb. III s. 108 f.

tigade återkräva utgivna underhållsbidrag, om han sedermera kommer i bättre ekonomiskt läge, har icke stadgats.¹

Även i förhållande till det allmänna gäller en underhållsskyldighet efter »behov och förmåga» för föräldrar gentemot vuxna barn. Sedan den ovillkorliga försörjningsplikten enligt fattigvårdslagen upphört, åligger det nämligen föräldrar och barn att »i mån av behov, å ena, samt förmåga, å andra sidan, försörja varandra, så att de ej falla fattigvården till last». Har »obligatorisk» fattigvård tilldelats någon, som i följd av sjukdom är oförmögen att försörja sig, har fattigvårdsstyrelsen en regressrätt mot föräldrarna, såvida de ha förmåga att bidra till underhållet. Den villkorliga underhållsskyldigheten enligt fattigvårdslagen — som kan tänkas föreligga i fall, då den privaträttsliga underhållsplikten är ovillkorlig — visar sig alltså i sagda regressrätt för fattigvårdssamhället på grund av meddelad obligatorisk fattigvård. Men arbetsskyldighet kan ej åläggas den enligt fattigvårdslagen villkorligt försörjningsskyldige. I barnavårdslagen stadgas en villkorlig underhållsplikt för föräldrar beträffande barn över 16 år, som på grund av vanart omhändertagits för skyddsuppföstran. Föräldrarna äro nämligen skyldiga att »efter sin förmåga» utgiva ersättning för kostnaden för sådant barn, 68 § andra mom.²

Så länge föräldrarna sammanbo och ha barnet under sin vårdnad, fullgöres underhållsskyldigheten vanligen direkt genom föräldrarnas utgifter eller verksamhet för underhåll och vård, och föräldrarna skola bidra enligt den allmänna regeln i GB 5:2: »Makarna äro pliktiga att, var efter sin förmåga, genom tillskott av penningar, verksamhet i hemmet eller annorledes bidra till att bereda familjen det underhåll, som med avseende å makarnas villkor må anses

¹ Winroth, Sv. C. III s. 92.

² Jfr vidare folkskolestadgan § 51.

tillbörligt. Till familjens underhåll skall räknas vad som erfordras för den gemensamma hushållningen och barnens uppfostran samt för tillgodoseende av vardera makens särskilda behov.» I överensstämmelse härmed stadgas i lag om barn i äkt. 14 §, att i kostnaden för barnets underhåll en var av föräldrarna tager del *efter sin förmåga*. Denna grundsats angående fördelningen av underhållskostnaden mellan föräldrarna gäller även för de fall, då föräldrarna leva skilda och den ena följaktligen måste lämna underhållsbidrag i pengar, jfr 15 §, samt jämväl för fall enligt 16 §. Likaså är denna fördelningsgrund att tillämpa, om bägge föräldrarna äro uteslutna från vårdnaden och skyldiga att lämna bidrag i pengar till särskild förmyndare. Vid beräkning av förmågan skall hänsyn tagas även till den försörjningsskyldighet mot andra personer, som må åligga den ena eller den andra.¹

Barnet självt eller någon å dess vägnar kan i allmänhet ej föra direkt talan om åläggande för föräldrarna eller en av dem att lämna underhållsbidrag. Så länge föräldrarna sammanleva, kan ett sådant åläggande utverkas allenast, om annan än föräldrarna har vårdnaden — fränsett de ovan angivna fall, då fattigvårdsstyrelse eller barnavårdsnämnd ingriper. Genom rättegång kan en särskilt förordnad vårdnadshavare få underhållsbidrag i pengar utdömt av den eller de underhållsskyldiga. Vidare äger ena maken jämlikt GB 5:5 väcka talan mot den andra vid uppenbar försummelse av underhållsplikt, även om vårdnaden tillkommer bägge makarna gemensamt, dock att i sådant fall bidrag ej kan utkrävas för tid före stämningens delgivande. Ifall makarna leva skilda — vid faktisk särlevnad på grund av söndring, hemskillnad eller efter äktenskapets upplösning — och den ene har fått vårdnaden enligt domstols för-

¹ Jfr Lb. III s. 98.

ordnande, kan på dennes talan underhållsbidrag från den andre utdömas och då även för förfluten tid, under vilken bidrag bort utbetalas, med iakttagande endast av vanliga regler om tioårspreskription.¹ Vid underlåten bevakning preskriberas sålunda bidrag, som belöpa å tid, vilken ligger längre tillbaka än tio år före dagen för stämningens delgivning.² Har vid faktisk särlevnad eller efter skillnad mellan föräldrarna barnets underhåll ombesörjts av den, som icke har vårdnaden, torde hinder icke möta för denne att få skäligt underhållsbelopp för förfluten tid utdömt av vårdnadshavaren.³ Eljest gäller som sagt, att föräldrarnas underhållsskyldighet gentemot barn, som står under deras vårdnad, icke kan föranleda åläggande för föräldrarna att utgiva underhållsbidrag i penningar. »Särskilt bör anmärkas, att barnet självt icke kan påkalla sådant åläggande. Om föräldrarna försumma sin skyldighet mot barnet, finnes ej annan utväg till rättelse, än att vårdnaden frånges föräldrarna och överlämnas till särskild förmyndare.»⁴ Däremot kan barnet, efter det vårdnaden upphört, väcka talan om underhållsbidrag, därest i övrigt förutsättningar för underhållsskyldigheten alltjämt bestå enligt 13 §.⁵ Föräldrarna å sin sida kunna vända sig till särskilt förordnad förmyndare, som har hand om barnets tillgångar, och utkräva medel för bestridande av underhållskostnader för barnet.⁶ Förmyndaren äger dock självständig prövningsrätt i avseende å skäligheten av fordrade belopp. Skulle därvid olika meningar uppstå, kunna föräldrarna väcka talan mot förmyndaren, varjämte det står dem öppet att ansöka om förmyndarens entledigande från förmynderska-

¹ Lb. IV s. 205; NJA 1922 s. 330.

² NJA 1912 s. 519.

³ Sv. J. 1926 Rf s. 73.

⁴ Lb. IV s. 446.

⁵ Westring, s. 353.

⁶ Jfr NJA 1909 s. 487. — Se även Lb:s fsl t. ÄB I s. 328.

pet.¹ Innehaves förmynderskapet av fadern, som alltså disponerar över barnets medel, torde modern så länge sammanlevnaden består icke ha annat rättsmedel i förevarande hänseende än en talan enligt GB 5:5.² Gentemot det allmänna äro båda föräldrarna även efter äktenskapsskillnad underhållsskyldiga.

För de fall, då underhållsbidrag i pengar skall utgivas, stadgas i 17 §, att betalning skall, om ej på grund av särskilda omständigheter rätten annorlunda bestämmer, erläggas i förskott för kalendermånad. »Förskottsbetalning utöver vad nu sagts medför ej befrielse att gälda underhållsbidrag för den tid sådan betalning avser.»³

Vid föräldrarnas död tillgodoses barnets behov av underhållsmedel genom den lagstadgade arvsrätten. I sammanhang härmed märkes regeln i ÄB 12:10, att vad föräldrar kostat på sina barn, »till deras nödortfuga föda, kläder, upptuktelse och bröllopskost», ej må räknas ifrån deras arvslotter vid arvskifte. För övrigt ha i efterlevande barns intresse givits vissa stadganden i KF d. 21/12 1857 ang. vad i testamente givas må, så ock om gåva av fast egendom. Genom dessa tillförsäkras barn och andra bröstarvingar hälften av föräldrarnas kvarlåtenskap såsom laglott, varjämte föräldrarnas testamentsfrihet ytterligare inskränkes därutinnan, att utöver laglotten skall, vid behov, »av egendom, som i testamente given är, så mycket avtagas, som rätten prövar barnet, efter stånd och villkor, nödigt hava, till dess det kan sig själv nära», dock ej för längre tid, än till dess barnet fyllt tjuguetå år, såvida ej barnet är »ofärdigt, med svår sjukdom behäftat eller litet vetande». Å andra sidan utvidgas testamentsfriheten till förmån för

¹ Lb. IV s. 425.

² Westring, s. 336 f.

³ Jfr yttrande i lagrådet vid 8 § till lag om barn utom äktenskap samt NJA 1920 s. 262.

»omyndigt barns underhåll och uppfostran» intill 21 år och för underhåll åt »ofärdigt, med svår sjukdom behäftat eller litet vetande barn» på bekostnad av annan bröstarvinges laglott. Vidare stadgas en rätt till understöd för barn, varom nyss sagts, mot den som av avlidnen fader eller moder fått fast egendom i gåva, samma förordning § 4. Enligt SL 6:4, sådant detta lagrum avfattats genom 1926 års lagändring, är barn skadeståndsberättigat gentemot den, som vållat dess faders eller moders död, därest barnet genom dennes frånfälle kommer att sakna erforderligt underhåll, och skadeståndet utmätas efter vad »med avseende å såväl den brottsliges tillgångar som andra omständigheter skäligt prövas». Skadeståndet kan sättas att utgå på en gång eller å särskilda tider.¹ En betydelsefull bestämmelse om efterlevande barns rätt till underhållsbidrag på grund av familjeförsörjarens dödande innefattas i lag d. 17/6 1916 om försäkring för olycksfall i arbete, 7 §. Till varje den avlidnes minderåriga barn utgår en livränta, från dödsfallet till dess barnet uppnått sexton års ålder, å ett årligt belopp, motsvarande en sjättedel av arbetsförtjänsten.

2. Underhållsskyldighet åliggande andra än föräldrar.

Den särskilda underhållsplikt, som enligt 16 § åligger föräldrar mot vuxna barn, vilka i följd av sjukdom eller annan dylik orsak äro ur stånd att själva försörja sig, kan tydligen indirekt komma även svärson eller svärdotter och barnbarn till godo, men åligger icke mor- och farföräldrar, resp. svärföräldrar direkt mot dem.

Genom lag d. 11/6 1920 om makes underhållsskyldighet mot andra makens barn har införts stadgande om styvför-

¹ Samma grundsatser tillämpas för skadeståndets beräkning, därest någon i följd av järnvägs drift ljutit döden, lag d. 12/3 1886 2 och 3 §§, samt vid dödande genom automobil, lag d. 30/6 1916 8 §, och genom elektrisk ström från starkströmsanläggning, lag d. 27/6 1902 8 §.

äldrars underhållsplikt mot styvbarn. Därest make har under sin vårdnad barn i tidigare gifte (eller utom äktenskap), är andra maken, så länge äktenskapet består, jämte honom skyldig att efter sin förmåga bidra till barnets underhåll. Härigenom sker dock ej ändring i den underhållsskyldighet, som må åligga den andra av barnets föräldrar. Underhållsskyldigheten är betingad av att styvbarnet rättsligen står under makens vårdnad, men ej av att det vistas i hemmet.¹ Beträffande underhållskostnadens fördelning mellan makarna, sättet för underhållsskyldighetens fullgörande och dylikt böra de regler, som enligt giftermålsbalken och lagen om barn i äktenskap skola gälla med avseende å makars gemensamma barn, erhålla analogisk tillämpning.² Styvfader eller styvmoder är ock försörjningsskyldig i förhållande till det allmänna, ftvlagen 3 §, barnavårdslagen 68 § andra mom.

Beträffande adoptivföräldrars och fosterföräldrars underhållsplikt, se nedan. Efter ingånget äktenskap har make rätt till underhåll av make enligt giftermålsbalkens regler, jfr ock ftvlagen 3 §.

Slutligen må i detta sammanhang erinras om fattigvårdssamhälles skyldighet att lämna underhåll eller bidrag därtill, ifall behov förefinnes, ftvlagen 1 och 23 §§.

3. Barns underhållsskyldighet mot föräldrar.

Fader och moder, som av sjukdom eller annan dylik orsak är ur stånd att själv försörja sig, har rätt till skäligt underhåll av sitt barn i mån av dess förmåga, lag om barn i äkt. 16 §. Denna underhållsplikt motsvarar den villkorliga underhållsskyldighet, som åligger föräldrar gentemot vuxet barn, och är begränsad på samma sätt. Även i ftvlagen ges uttryck åt en ömsesidig försörjningsplikt mellan

¹ Lb. IV s. 456.

² Lb. IV s. 457.

föräldrar och barn, se 3 §. Ifrågavarande rätt för föräldrarna gäller även gentemot minderårigt barn, som har egna tillgångar. Där någon av föräldrarna är förmyndare och sálunda själv förvaltar barnets medel, kan anspråket göras gällande gentemot god man, förordnad för barnet enligt förmynderskapslagen 11:2. Angående betalningsterminer vid bidragets utgivande i pengar gälla reglerna i 17 §.

Någon underhållsplikt mot svärföräldrar har ej stadgats och kan därför ej göras gällande, sedan mannens målsman-skap i personligt hänseende upphört.¹

4. Avtal om underhåll.

Avtal angående fullgörande av underhållsplikt, vare sig föräldrars mot barn eller barns mot föräldrar, är icke obetingat giltigt. Frånsett allmänna grundsatser om rätts-handlingars ogiltighet på grund av tvång, svek och misstag m. m.², ha i lagen om barn i äkt., 18 §, givits vissa specialregler i ämnet.

Såsom allmän grundsats gäller om sådant avtal, att *en eftergift i avseende å det legala måttet* av underhåll icke kan med bindande verkan för den underhållsberättigade göras *för tiden framåt*. Det heter i lagen, att avtal angående fullgörande »för framtiden» av underhållsskyldighet, som i 13 eller 16 § sägs, ej utgör hinder »för den underhållsberättigade» att utfå det underhåll, »som enligt lag tillkommer honom». Det binder följaktligen ej den underhållsberättigade men väl den underhållsskyldige. Vidare kan avtal med giltig verkan träffas i avseende å underhåll, som

¹ Om motiven till att bestämmelse om sådan underhållsplikt ej upptagits, se Lb. IV s. 455.

² Lagen om avtal d. 11/6 1915 behandlar visserligen direkt endast rättshandlingar på förmögenhetsrättens område, men dess bestämmelser om rättshandlingars ogiltighet kunna tvdligen lämna en viss ledning även vid bedömande av vissa familjerättsliga avtal. Jfr Almén, Lagen om avtal (1916) s. 3 och Bentzons förutnämnda uppsats i T. f. R. 1920.

skolat utgå under förfluten tid. Dessutom kan en bindande, om än ej alldeles orubblig, reglering av underhållspliktens fullgörande ske, i den mån ej den underhållsberättigades legala rätt lider intrång, varvid visserligen bör anmärkas, att det legala måttet kan vara vanskligt att fixera. Ehuru sålunda den *underhållsskyldige* regelmässigt är bunden av avtalet, må det emellertid på hans yrkande av rätten jämkas, »om väsentligen ändrade förhållanden påkalla det». Skriftlig form för avtal om underhåll är ej föreskriven, men är av stor praktisk betydelse med hänsyn till möjligheten av införsel.

Ett avtal om fullgörande av faders eller moders underhållsplikt gentemot barn kan i vissa fall av domstol jämkas, oaktat varken barnets legala rätt lider intrång eller väsentligen ändrade förhållanden inträtt, nämligen om det dock befinnes »uppenbart obilligt» för den ena av föräldrarna. Regeln härom i 18 § andra st. innehåller, att avtal om barnets underhåll, som med avseende å förestående återgång av äktenskap, hemskillnad eller äktenskapsskillnad träffats mellan föräldrar, må kunna *på talan av en av dem* (men ej av t. ex. särskilt förordnad vårdnadshavare) av domstol jämkas, därest det är »uppenbart obilligt» för honom och under förutsättning tillika, att det ej slutits under hemskillnad. Avtalet skall bedömas med hänsyn till förhållandena vid dess tillkomst. Om det då objektivt sett varit uppenbart obilligt — vilket lätt inträffar, ifall t. ex. ena maken är synnerligen angelägen att få äktenskapet upplöst eller tvärtom inför denna katastrof finner den ekonomiska uppgörelsen likgiltig¹ —, kan det på yrkande av den missgynnade maken jämkas av domstol. Dock skall sådant klander av ett obilligt avtal vid talans förlust väckas senast i skillnadsålet, om äktenskapsskillnad sker jämlikt GB

¹ Bentzon i anf. uppsats.

11:3 (efter föregången hemskillnad), men eljest inom ett år, från det skillnad i äktenskapet meddelades eller till återgång dömdes, 18 § jämförd med GB 10:4 och 11:29. Under hemskillnad slutet avtal är allenast underkastat bestämmelserna i 18 § första stycket.¹ Det kan sålunda å ena sidan ej åberopas mot krav från barnets representant att utfå det legala måttet av underhållsbidrag, å andra sidan ej utgöra hinder för ny prövning av underhållsbidraget på yrkande av den bidragspliktige, om väsentligen ändrade förhållanden inträtt.

Av det sagda framgår, att avtal om underhållsskyldighetens fullgörande för framtiden kan av domstol jämkas, i vissa fall på yrkande av den underhållsberättigade, i andra fall på yrkande av den underhållspliktige. Den underhållsberättigade kan alltid åberopa, att avtalet ej ger det legala måttet av underhållsbidrag. Den underhållsskyldige kan göra gällande, att väsentligen ändrade förhållanden inträtt. Dessutom kan i vissa fall — då avtalet slutits med avseende å förestående återgång, hemskillnad eller skillnad men ej under hemskillnadstiden — den ena av föräldrarna gentemot den andra hävda, att avtalet från början varit uppenbart obilligt för den förre.

Avtal, varom ovan sagts, torde icke vara bindande i förhållande till fattigvårdssamhälle, även om det är giltigt mellan underhållsskyldig och underhållsberättigad i avseende å den privaträttsliga underhållspliktens fullgörande. Fattigvårdsstyrelse torde alltså, utan hinder av sådant avtal, kunna vända sig mot den underhållsskyldige enligt regeln i ftv-lagen, 3 §. Ej heller är avtalet bindande i förhållande till barnavårdsnämnd, som nödgats omhändertaga barnet.² Av barnavårdslagen 71 § framgår, att barnavårdsnämnd i

¹ Westring s. 356; Bentzon, Familieretten I (1924) s. 255. Jämkning kan ske även av avtal, slutna enl. äldre rätt, NJA 1922 s. 330.

² R. von Koch s. 198.

regel bör med den ersättningsskyldige träffa särskilt avtal om utgivande av bidrag till kostnaderna för barnets vård. Sådant avtal bör upprättas i skriftlig form och bevittnas. Vid bidragets bestämmande bör hänsyn tagas, å ena sidan till kostnaden för vården, å andra sidan till den ersättningsskyldiges betalningsförmåga. Därest frivillig uppgörelse ej kan träffas, tillkommer det länsstyrelsen att på ansökan fastställa bidraget. Det i avtal eller genom länsstyrelsens beslut fastställda bidraget kan sedermera jämkas, vare sig genom frivillig överenskommelse eller genom länsstyrelsens beslut.

5. Förhållandet mellan underhållsskyldiga inbördes.

Så länge föräldrarna leva tillsammans, kan den enas underlåtenhet att tillbörligen bidraga till barnets underhåll grunda en regressrätt för den andra endast under de villkor, som angivas i GB 5:6. Underhållskostnaden för barnet räknas alltså in i de totala underhållskostnaderna enligt nämnda lagrum. Om föräldrarna däremot leva skilda, vare sig vid faktisk särlevnad, under hemskillnad eller efter äktenskapskillnad, kan den, som har barnet under sin vårdnad och nödgats tillskjuta mer än vad å honom belöper, göra gällande underhållskrav mot den andra för den tid, under vilken de levat skilda. Detta krav betraktas dock ej såsom ett vårdnadshavarens regresskrav för gjorda utgifter, utan såsom ett direkt underhållskrav å barnets vägnar för förfluten tid.¹ Skulle barnet stå under en särskilt förordnad förmyndares vårdnad och denne ej kunna utfå bidrag från den ena av föräldrarna, t. ex. på grund av dennes tillfälliga oförmåga eller frånvaro, är han befogad att uttaga även hans andel av den andra.² I sådant fall måste den sistnämnde ha en regressrätt gentemot den förre, såvida de leva åtskilda, vilken

¹ Se NJA 1920 s. 519; jfr 1903 s. 161.

² Jfr Lb. III s. 97.

regressrätt är underkastad den vanliga tioårspreskriptionen.¹ Skulle makarna leva tillsammans, blir frågan om regressrätt att lösa enligt GB 5:6, d. v. s. utgiften må inräknas i totalkostnaderna, samt regressrätt göras gällande endast under de i lagrummet nämnda förutsättningar. Det nu sagda torde även gälla, om fattigvårdssamhället eller barnavårdsnämnden uttagit av den ena av föräldrarna mer än å denne belöper enligt fördelningsgrunden i lagen om barn i äktenskap.

Beträffande det fall, då föräldrar erhållit underhåll av ett av sina barn, uppstår frågan om detta kan vända sig med regresskrav mot syskon, som enligt regeln i lagen om barn i äkt. 16 § jämväl äro underhållsskyldiga. I rättspraxis har frågan besvarats så, att då ett av tvenne syskon utan myndighets åläggande försörjt fadern, som var i saknad av egna tillgångar och oförmögen till arbete, han icke tillerkändes regressrätt mot den andre för förfluten tid, varvid i domen särskilt framhölls att den förre icke förrän genom stämningen i saken påkallat den andres deltagande i underhållet.² Härav torde man få draga den slutsatsen, att utgången skulle blivit en annan, ifall omständigheterna ej föranlett antagandet, att det ena av barnen frivilligt påtagit sig hela underhållet.

Principiellt torde sålunda regressrätt syskon emellan för underhållsutgifter enligt 16 § böra erkännas. Likaså torde far- eller morföräldrar kunna regressvis hålla sig till barnbarnen för underhållsutgifter å de senares föräldrar, under förutsättning att barnbarnen ej varit fria från underhålls-

¹ Se ang. preskriptionen NJA 1909 s. 551.

² NJA 1909 s. 551: — — och som L., vilken utan myndighets åläggande underhållit fadern, icke emot W:s bestridande styrkt, att L. förrän genom stämningen i saken påkallat, att W. skulle deltaga i underhållet, samt vid sådant förhållande L. icke ägde av W. utbekomma gottgörelse för den under nu ifrågavarande tid till fadern lämnade försörjning, prövade H. D. lagligt fastställa HovR:ns domslut. — Jfr Winroth, Sv. C. III s. 91.

plikt på grund av bristande förmåga — varvid eventuellt hela kostnaden bör kunna återkrävas. Barns underhållsskyldighet mot föräldrar torde nämligen få anses primär i förhållande till de förras far-, resp. morföräldrar.¹ Vidare torde makes underhållsplikt mot make vara primär i förhållande till barns och föräldrars villkorliga underhållsplikt² och en regressrätt därför kunna göras gällande även gentemot make, som undandragit sig sin underhållsskyldighet.

6. Underhållsanspråks skydd mot tredje man.

För anspråk å framtida underhållsbidrag kan den underhållsberättigade ej konkurrera med den underhållsskyldiges borgenärer.³ Denna för familjerättsliga underhållsanspråk allmänt gällande grundsats har ej direkt uttalats i lagen om barn i äktenskap, men har kommit till uttryck i lagen om barn utom äktenskap, 11 § (»av behållningen» i boet).⁴ Rätten till framtida underhållsbidrag kan alltså ej bevakas i konkurs, och vid den underhållsskyldiges död tillgodoses den underhållsberättigade allenast genom rätten till arv och laglott samt den särskilda rätt till understöd, som må finnas enligt 1857 års förordning. Förfallet och oguldet underhållsbidrag är däremot — såvida makarna ej sammanleva och själva ha vårdnaden — att anse som en vanlig fordran och kan alltså bevakas i den bidragsskyldiges konkurs och skall vid dödsfall utgå ur boet, eventuellt bevakas i urarvskonkurs.⁵

I viss utsträckning ha emellertid underhållskrav särskilt skyddats även gentemot den underhållsskyldiges borgenärer. Om sålunda på grund av dom eller avtal införsel beviljats i

¹ Winroth, Sv. C. III s. 90 f.

² Winroth a. st.

³ Lb. IV s. 205.

⁴ Lb. III s. 121.

⁵ Lb. III s. 121, IV ss. 198, 205; Sv. J. 1921 Rf s. 27.

den underhållsskyldiges lön, pension eller livränta, får belopp, som enligt lagen om införsel *innehållits*, icke utmätas för annan den underhållsskyldiges gäld, 16 § nämnda lag. Därvid märkes, att vid införsel bestämmelse kan givas om innehållande av viss del av den underhållsskyldiges förfallna avlöning för gäldande av dels bidragsbelopp, som är förfallet, då innehållandet skall äga rum — dock ej tidigare än ett år, innan beslutet om införsel meddelades¹ — dels bidragsbelopp, som näst därefter förfaller, 6 §. Senare förfallna belopp, som omfattas av införselbeslutet, äro däremot ej fritagna från utmätning för annan gäld. Vidare har stadgats att införsel, i motsats mot utmätning, må beviljas och beslut därom äga tillämpning utan hinder av den underhållsskyldiges konkurs, 17 §. Därigenom beredes möjlighet att utfå underhållsbidrag, som förfalla under konkursen, vilka däremot ju inte få bevakas däri.²

Till skydd för »oförsörjda barns» underhållsanspråk tjäna ock bestämmelserna i UL 65 och 67 §§ om undantag från utmätning ävensom konkurslagens regler om konkursgäldenärs underhåll från konkursboet och rätt att få sig tillagd viss del av lön, se KL 97 §.

Vad angår förhållandet till den underhållsberättigades borgenärer märkes, att underhållsrätten ej kan utmätas, liksom den icke kan överlätas. Fordran å förfallna, men av den underhållsskyldige ej inbetalda belopp kan däremot överlätas och utmätas för den underhållsberättigades gäld.

7. Processuella regler angående mål om underhållsbidrag.

Talan om utbetkommande av underhållsbidrag anhängiggöres genom stämning å den eller de underhållsskyldiga vid

¹ Har ansökan om införsel avslagits i lägre instans men bifallits i högre instans, räknas tiden sålunda från det senare datum, NJA 1920 s. 262.

² Lb. III s. 231.

svarandens allmänna personliga forum. Frågan om underhållsbidrag må dock även behandlas i sammanhang med äktenskapsmål, sålunda jämväl i mål om hemskillnad, anhängiggjort genom ansökning. Klagan över rättens slutliga utslag i mål om underhållsbidrag skall föras genom besvär, 21 §. Rätten, och på landet även domhavanden, kan meddela interimistiskt beslut om underhållsbidrag för tiden intill laga kraft vunnen dom, 20 §. Angående sådant interimistiskt beslut gälla samma regler, som ovan framställts rörande mål om vårdnaden. En dom angående underhållsbidrag utgör ej hinder för ny prövning, i det att rätten äger annorlunda förordna, när väsentligen ändrade förhållanden påkalla det, 22 §. Angående rätten att föra talan hänvisas till det föregående.¹

Dom angående underhållsbidrag kan verkställas ej blott medelst utmätning utan även genom införsel i den underhållsskyldige tillkommande avlöning för tjänst eller annan arbetsanställning, pension eller livränta, lag d. 14/6 1917 om införsel i avlöning, pension eller livränta, 1 och 19 §§. Även skriftligt, av två personer bevittnat avtal angående ifrågasvarande underhållsbidrag — föräldrars bidrag till barn eller barns till föräldrar — kan läggas till grund för införsel. Vidare må införsel meddelas till säkerhet för fattigvårdssamhälles av vederbörande myndighet fastställda krav på bidrag till den försörjningsberättigades underhåll för tid efter det myndighetens beslut meddelats, 20 § första st. Jämväl barnavårdsnämnds fordran på bidrag till omhändertaget barns underhåll och vård kan uttagas medelst införsel, såvida beloppet blivit fastställt i skriftligt, bevittnat avtal eller genom myndighets beslut, 20 § andra st. Till skydd för underhållsanspråk tjäna ock bestämmelserna i lag d. 14/6 1917 om förbud mot vissa underhållsskyldiga att avflytta från riket.

¹ Ovan s. 32.

Den som enligt rättens eller domarens beslut eller skriftligt, att två personer bevittnat avtal är pliktig att till fullgörande av lagstadgad underhållsskyldighet utgiva underhållsbidrag till barn under 16 år, må ej avflytta från riket med mindre han hos överexekutor i den ort, där han har sitt hemvist, ställt av överexekutor godkänd pant eller borgen för underhållsskyldighetens fullgörande till dess barnet fyllt 16 år, 1 §. Vad sålunda stadgats äger tillämpning jämväl beträffande enskild försörjningsskyldig, som enligt myndighets beslut är pliktig att till fattigvårdssamhälle utgiva bidrag till försörjning av barn under 16 år, så ock beträffande den, som enligt myndighets beslut eller skriftligt bevittnat avtal är pliktig att utgiva bidrag till vård av barn i nämnda ålder, som blivit omhändertaget av barnavårdsnämnd, 1 § andra st. Är fara för handen, att underhållsskyldig avflyttar från riket utan att ha fullgjort honom åliggande skyldighet att ställa säkerhet, äge utmättningsman på begäran av den underhållsberättigade, fattigvårdsstyrelse eller barnavårdsnämnd meddela avflyttningsförbud, 3 §. Därjämte må överexekutor i vissa fall på yrkande förplikta den underhållsskyldige att nedsätta kapitalvärdet av icke förfallna underhållsbidrag, 9 §. Utvandrarent eller annan, som, med vetskap därom att underhållsskyldig ej fullgjort honom åliggande skyldighet att ställa säkerhet befordrar honom till främmande land, svarar själv för fullgörande av hans underhållsskyldighet, 10 §.

Såsom »underhållsbidrag» kan ej betraktas bidrag till barnets uppehälle, som utgår av dess egna tillgångar. Om t. ex. särskild förmyndare förordnats för barnet, och föräldrarna såsom vårdnadshavare föra talan mot förmyndaren om bidrag ur barnets medel till underhållet, äro ej de hittills angivna särskilda reglerna om underhållsbidrag tillämpliga.

KAP. III.

Övriga personliga rättsförhållanden.

Barn i äktenskap erhåller faderns *släktnamn*, och denna regel gäller även för de kategorier av barn, som på grund av äldre lag och övergångsbestämmelserna i lagen om äktenskaplig börd ha äktenskaplig börd, se lag om barn i äkt. 1 § och övergångsstadgandet. Genom upptagande av denna bestämmelse i lagen — jfr ock GB 5: 15 — har uttryck givits åt uppfattningen, att namnrätten är en privaträttighet, åtnjutande skydd liksom andra rättigheter. Emellertid är detta namnskydd ofullständigt utbildat.

Barnet behåller faderns släktnamn, till dess det eventuellt i laga ordning erhåller nytt namn, vare sig genom giftermål, som medför namnförändring för hustrun, GB 5: 15, eller genom adoption, lag om adoption 11 §, eller efter anmälan, resp. särskilt tillstånd enligt KF d. 5/12 1901 ang. antagande av släktnamn. I sistnämnda avseende märkes att anmälan eller ansökan av fadern gäller, där ej annat förbehålles, även för hans barn i äktenskap, om barnet står under hans vårdnad och ej fyllt 18 år, samt att eljest namnändring för den, som ej uppnått myndig ålder, sker efter anmälan eller ansökan från vårdnadshavaren, dock att den omyndige själv, om han fyllt 18 år, skall hava biträtt anmälan eller ansökningen.

I avseende å *nationalitet* följer barnet i allmänhet fadern,

lag d. ²³/₅ 1924 om förvärvandet och förlust av svenskt medborgarskap. Svenskt medborgarskap förvärfvas med födseln av barn i äktenskap, vars fader är svensk medborgare, 1 §, samt med legitimationen (giftermålet) av barn utom äktenskap till utländsk kvinna, som gifter sig med den svenske barnafadern, 3 §. Då svenskt medborgarskap förvärfvas av utländsk man antingen på grund av oavbrutet hemvist här i landet från födseln till uppnådd ålder av 22 år, eller ock på grund av naturalisation, tillkommer sådan rätt även hans ogifta barn i äktenskap under 21 år, såframt de ha hemvist här i landet eller, där fråga är om naturalisation, såvida ej vid naturalisationen annorlunda bestämts, 6 §. Dock tages därvid hänsyn till vårdnadsförhållandet. Barnet förvärvar sålunda ej faderns nationalitet, ifall hemskillnad råder eller äktenskap är upplöst genom återgång eller skillnad och modern har vårdnaden om barnet. Däremot stadgas, att i dylika fall barnet följer modern vid förvärv av svensk nationalitet.

Beträffande *religionssamfund* äro bestämmelser givna i KF d. ³¹/₁₀ 1873 ang. främmande trosbekännare och deras religionsövning. I allmänhet skall barnet upptagas i det religionssamfund, vartill föräldrarna vid barnets födelse höra, vare sig svenska statskyrkan eller ett främmande trosamfund. Skulle föräldrarna tillhöra olika samfund, länder till efterrättelse vad som må ha mellan dem överenskommits genom ett före vigseln upprättat och för vigselförrättaren uppvisat avtal. Sådant avtal kan nämligen med bindande verkan bestämma, att barnen skola uppfostras »i evangeliskt lutherska läran eller främmande troslära, som en av makarna bekänner». I övrigt gäller dels att, om föräldrarna äro medlemmar av olika främmande trossamfund, de äga bestämma, »i vilketdera samfundets lära barnet skall uppfostras», dels att, om den ena av föräldrarna allenast

tillhör främmande trossamfund, medan den andra tillhör statskyrkan, barnet skall uppfostras i den evangeliskt-lutherska läran. Vid föräldrarnas övergång från svenska kyrkan till främmande trossamfund eller från ett sådant till ett annat må de bestämma, i vilketdera samfundets lära deras barn under 15 år skola uppfostras. Emellertid modifieras nu nämnda regler, därest endast den ena av föräldrarna har vårdnaden. Denne har bestämmanderätten ensam, där eljest båda föräldrarna äga avgöra i vilket religionssamfund barnet skall uppfostras. Barn över 18 år äger självständigt fatta beslut i hithörande frågor, 3 §.

Konfirmation och dop äro frivilliga. Den i KF d. 13/9 1864 stadgade förpliktelsen för föräldrar att döpa sina barn har icke längre tillämplighet.¹

I fråga om *hemvist* gäller enligt KF d. 9/8 1894 ang. mantalsskrivning, att barnet regelmässigt mantalsskrives hos föräldrarna, resp. den av föräldrarna som har vårdnaden (såsom hörande till »hans hushåll» § 4 mom. 1). Barn över 15 år kan dock ha självständigt hemvist, § 3 mom. 4, ehuru bl. a. »vistelse vid allmän eller enskild läroanstalt för erhållande av undervisning» icke i och för sig föranleder barnets mantalsskrivning i den ort, där läroanstalten är befintlig, även om det fyllt 15 år.

Om barns *hemort* enligt fattigvårdslagen gäller, att det har faderns, eller, där han är död och modern lever, moderns hemorts rätt, 47 §. Äro båda föräldrarna döda, har barnet den hemorts rätt, som den sist avlidna ägde vid sin död. Den hemorts rätt barn äger, då det fyller 16 år, behåller barnet, tills det självt förvärvar annan. Vårdnaden är alltså ej avgörande för hemorts rätt i fattigvårdshänseende.²

Det kan ock i detta sammanhang anmärkas, att i åtskil-

¹ Björling, Lärobok⁵ s. 301.

² Se närmare ftvlagen 45—49 §§ och Winroth, Sv. C. III s. 42 ff.

liga andra avseenden än de hittills nämnda blodsbandet mellan föräldrar och barn får rättslig betydelse. Såsom exempel må nämnas: bestämmelse om domare- och vittnesjäv, samt om »jävighet» i även andra situationer, äktenskaps- hinder, straffskärpnings- eller straffmildringsgrund (SL 3: 11; 22: 20).

AVDELNING III.

Föräldrar och utomäktenskapliga barn.

KAP. I.

Vårdnad.

Vårdnaden om barn utom äktenskap tillkommer regelmässigt modern, som därjämte — under förutsättning att hon icke själv är omyndig — är barnets förmyndare, lag om barn utom äkt. 2 §, förmynderskapslagen 2:2. De befogenheter och förpliktelser, som ingå i vårdnaden, äro i övrigt desamma, som ovan framställts, ehuru lagen om barn utom äktenskap ej närmare utvecklat innebörden av vårdnadsbegreppet. Även om motiven till 1917 års lag kunna anses utgå ifrån en i någon mån avvikande uppfattning om vårdnadens innehåll i jämförelse med 1920 års lag, måste sistnämnda lag, som definitivt reglerar vårdnadsförhållandet, ha vitsord även vid tolkningen av den förra. För övrigt finnas stundom speciella stadganden i ämnet, t. ex. i fråga om giftomannaskap GB 2:1, där regeln för det fall att en av föräldrarna är »utan del i vårdnaden» direkt avser bl. a. giftomannaskap vid utomäktenskapligt barns giftermål.

Olikheten mellan utomäktenskapliga och äktenskapliga barn i förevarande hänseende består alltså däri, att modern regelmässigt ensam har vårdnaden om de förra. Att måt-

tet för den uppfostran och utbildning, som det tillkommer henne att bereda barnet, skall bestämmas »efter ty med avseende å båda föräldrarnas villkor må anses skäligt», 3 §, är åter väsentligen i överensstämmelse med motsvarande regel i lag om barn i äktenskap 3 §, ehuru regeln för utomäktenskapliga barn får sin väsentliga betydelse vid fastställande av faderns underhållsbidrag. I överensstämmelse med vad gäller enligt lag om barn i äkt., skall den av föräldrarna, som ej har vårdnaden, regelmässigt vara berättigad till umgänge med barnet, 2 § sista st.

Att modern kan inneha vårdnaden, ändå att hon på grund av sin ålder är omyndig, framgår direkt av 2 § fjärde st. Hon står i sådant fall själv under sina föräldrars eller annans vårdnad. Den modern tillkommande vårdnaden kvarstår till dess barnet fyllt 21 år eller ingått äktenskap, 2 § första st. Beträffande barnets arbetsavtal böra de i lagen om barn i äkt. intagna bestämmelser vinna analog tillämpning. Vårdnaden kan övergå till annan person, efter rättens prövning. Äro föräldrarna ense, att fadern skall träda i moderns ställe, skall domstol, på anmälan, förordna i överensstämmelse härmed, om fadern befinnes lämplig. Ifall vårdnaden överflyttas på fadern, blir denne eo ipso jämväl förmyndare, förmynderskapslagen 2:2. Förmynderskapet följer alltså vårdnaden i detta fall, såframt ej annorlunda förordnas eller förmyndarejäv föreligger beträffande fadern.¹ Vårdnaden om utomäktenskapligt barn kan aldrig tillkomma två personer samfällt, t. ex. modern och styvfadern, annat än efter adoption. Vårdnaden kan fränkännas modern, om hon befinnes »ej vara lämplig förese barnet», således en vidare avfattning än motsvarande bestämmelser i lag om barn i äktenskap.

¹ Stenbeck och Lindhagen s. 13 f. Jfr före förmyndarskapslagens tillkomst uttalande hos Lb. III s. 88.

Initiativ till sådant beslut förutsättes skola tagas av barnavårdsman, 13 §, men torde väl även kunna komma från allmän åklagare, barnavårdsnämnd och barnets fader, jfr lag om barn i äktenskap 8 §. I nu nämnda fall likasom även vid moderns död överflyttas vårdnaden å fadern eller å särskilt förordnad förmyndare, lag om barn utom äkt. 2 §. Därest en förmyndare förordnats redan under moderns livstid, medan hon själv behållit vårdnaden — vilket skall ske om modern på grund av ommyndighet icke är behörig vara förmyndare — torde vid hennes död vårdnaden automatiskt övergå till förmyndaren.¹

Vid utövande av vårdnad och förmynderskap över utom-äktenskapligt barn medverkar en särskild »barnavårdsman». En sådan skall förordnas av den barnavårdsnämnd, som enligt barnavårdslagen skall finnas i varje kommun och som utgöres av en särskilt tillsatt nämnd eller undantagsvis av fattigvårdsstyrelsen, förstärkt med vissa personer. Barnavårdsman skall utses för varje barn utom äktenskap, helst redan före barnets födelse, 14 §. Det förutsättes, att samme person kan samtidigt vara barnavårdsman för många barn, jfr 17 §. Kvinna, som är havande med barn utom äktenskap, bör senast tre månader före den väntade nedkomsten anmäla sitt tillstånd för ledamot av barnavårdsnämnden i den församling, där hon vistas, eller för annan, som av nämnden erhållit i uppdrag att mottaga dylika anmälningar. Någon påföljd vid försummelse av anmälan har ej stadgats, men det har ålagts kvinnans »föräldrar, husbondfolk och andra i liknande ställning» att erinra henne om angelägenheten därav att anmälan bliver gjord. Den som mottagit anmälan skall härom genast underätta barnavårdsnämnden, vilken antingen själv förordnar lämplig man eller kvinna till barnavårdsman för barnet el-

¹ R. von Koch, Samhällets barnavård s. 156.

ler, om kvinnan är kyrkobokförd i annan församling, underrättar därvarande barnavårdsnämnd, som då har att förordna barnavårdsman, oavsett var kvinnan vistas.¹ Skulle kvinnan ej vara kyrkobokförd inom landet, skall barnavårdsnämnden i den församling, där hon vistas, utfärda förordnande för barnavårdsman. Även om anmälan ej inkommit, men nämnden (i kyrkobokföringsorten) på annan väg erhållit kännedom att barn utom äktenskap blivit fött, skall barnavårdsman förordnas, 14 § andra st. Före barnets födelse skall sålunda barnavårdsman ej förordnas utan att kvinnan gjort anmälan. »Skälig hänsyn till kvinnan synes bjuda» — heter det i motiven — »att under havandeskaps-tiden förordnande av barnavårdsman icke meddelas utan hennes begivande.» Uppdraget att vara barnavårdsman är ingen pliktig att mottaga.² Med hänsyn till möjliga svårigheter att få personer till barnavårdsmän har i 17 § anvisats utvägen för vederbörande kommun att bevilja medel till ersättning åt särskilt anställda barnavårdsmän.

Uppdraget såsom barnavårdsman för ett visst barn upphör, då barnet fyllt 18 år, eller dessförrinnan efter särskilt beslut av barnavårdsnämnd, grundat därpå, att »behov av barnavårdsman ej längre finnes», 15 §. Den omständighet, att fadern eller annan förordnats till förmyndare, är ej i och för sig anledning till upphörande av barnavårdsman-nens uppdrag.³ Över barnavårdsmannens verksamhet utövas tillsyn av barnavårdsnämnden, som äger entlediga honom, när anledning därtill förefinnes, och förordna ny barnavårdsman, 16 §. Barnavårdsnämnden må, med hänsyn till moderns eller barnets vistelseort, överflytta tillsynen å an-

¹ Se Reg. R:s årsbok 1918 s. 102. — Se även KF d. 3/12 1915 ang. kyrkoböckers förande § 15 mom. 4; KRegl. för barnmorskor d. 21/11 1919 § 23.

² Lb. III s. 141; Reg. R:s årsbok 1918 s. 101.

³ Annorlunda i Lb:s ursprungliga förslag, som härutinnan ändrades i riksdagen.

nan barnavårdsnämnd, som då har att förordna ny barnavårdsman. Beslut härom skall ofördröjligen tillkännagivas för såväl den andra barnavårdsnämnden som den hittillsvarande barnavårdsmanen.

Angående barnavårdsmans uppgifter innehåller lagen, att han skall »bistå modern med råd och upplysningar samt tillse att barnets rätt och bästa behörigen tillvaratagas». Särskilt åligger det barnavårdsmanen att »sörja för, att åtgärder ofördröjligen vidtagas för fastställande av barnets börd¹ samt tillförsäkrande av underhåll åt barnet, biträda med indrivande och tillhandahållande av underhållsbidrag samt, när skäl därtill är, göra anmälan om förordnande av förmyndare för barnet», 13 §. Ehuru hans uppgift närmast är att trygga barnets rätt mot fadern, är dock en sådan begränsning av hans verksamhet ej stadgad. Tvärtom skall han även bevaka barnets intressen gentemot modern eller tredjeman, om så erfordras.² Genom KK den 28/11 1917 ha med anledning av stadgandet i 18 § givits närmare föreskrifter om barnavårdsmannens verksamhet och tillsynen därå. Däri ålägges honom att fullgöra sitt uppdrag med takt och finkänslighet, att föra vederbörliga anteckningar och räkenskaper, att göra anmälan till vederbörande pastor om fastställelse av faderskap eller av barns egenskap av trolovningsbarn samt att i övrigt göra de anmälningar och framställningar, som förhållandena påkalla. Barnavårdsnämnden ålägges att vaka över barnavårdsmans fullgörande av sitt uppdrag, att bistå honom med råd och upplysningar, att granska eller låta granska hans anteckningar och räkenskaper, att föra förteckning över nämnden underliggande barnavårdsmannaskap samt över inkomna anmälningar, som skola befordras till annan nämnd. Såväl nämnd

¹ Avser jämväl moderskapet, om utredning härav påfordras, se lagtskottets uttalande vid 13 §.

² Lb. III s. 137.

som barnavårdsman skola undvika, att genom deras åtgöranden föräldraskapet till barn utom äktenskap i oträngt mål varder känt, och i sådant syfte iakttaga tystlåtenhet över sin ifrågavarande verksamhet.¹

Det tillkommer barnavårdsman vissa befogenheter såsom representant för barnet. Han har sålunda en självständig rätt, oberoende av såväl modern som eventuellt förordnad vårdnadshavare, att »själv eller genom ombud föra talan för barnet rörande faderskap, underhåll och förmynderskap ävensom barnets förklarande för trolovningsbarn» samt att »anlita polismyndigheten för underhållsskyldigs efterforskande eller hörande och för verkställande av delgivningar». Sistnämnda befogenhet är att förstå icke blott såsom en behörighet att i sådana fall företräda barnet utan därjämte såsom en honom, i hans egenskap av kommunal förtroendeman, tillkommande rätt till kostnadsfritt biträde av polismyndighet för berörda syften.² Vad beträffar hans behörighet att uppträda såsom barnets representant utåt, omfattar denna närmast nyssnämnda processuella och exekutiva åtgärder och vad därmed står i sammanhang. Där emot »är det icke meningen, att barnavårds mannen skall träda i moderns ställe såsom representant för barnet».³ Sålunda skall väl barnavårds mannen tillse, att avtal om underhåll såvitt möjligt kommer till stånd, och medverka härtill, men han äger ej någon legal behörighet att själv såsom representant för barnet sluta dylikt avtal. Det är modern i hennes egenskap av vårdnadshavare, vilken det tillkommer att företräda barnet i civilrättsligt hänseende såvitt avser underhållsanspråk mot fadern.⁴ Har barnavårds-

¹ Lb. III s. 185.

² Lb. III s. 139: J. O:s ämbetsberättelse 1923 s. 9.

³ Lb. III s. 137. — Barnavårdsman är behörig uppbära underhållsbidrag, som utdömts. Se J. O:s ämbetsberättelse 1924 s. 219.

⁴ En viss oklarhet vidlöder dock bestämmelserna om barnavårdsman-

mannen ingått avtal med fadern om underhållsbidrag, utgör avtalet alltså ej hinder för prövning av yrkande från moderns sida om högre bidrag, ja man får gå ett steg längre och anse avtalet oförbindande även för fadern, förutsatt naturligen att ej barnavårdsmannen haft fullmakt från modern-vårdnadshavaren.¹ Beträffande moderns och barnavårdsmannens rätt att, vardera oberoende av den andre, föra talan, hänvisas till vad ovan sagts om faderskapstalan.² De uppställda reglerna torde medföra, att en dom rörande underhållsbidrag, meddelad i rättegång, som anhängiggjorts av barnavårdsmannen utan moderns medverkan, är bindande även gentemot modern i samma utsträckning som om hon själv hade fört talan, d. v. s. kan jämkas allenast på grund av väsentligen ändrade förhållanden enligt 33 §, se närmare i det följande. För övrigt äger barnavårdsmannen behörighet att uppträda å barnets vägnar i fråga om underhållskrav även i lagsökningsprocess och vid ansökan om utmätning, införsel och utflyttningsförbud.³

I mål om vårdnadens överflyttande tillämpas väsentligen samma processuella regler angående interimistiska beslut av rätten eller domaren, klagan över sådana beslut eller över rättens slutliga utslag m. m., som ovan angivits i fråga om äktenskapliga barn, 2 § tredje st.⁴

nens rättsliga behörighet. Det är svårt att draga en gräns mellan den civilrättsliga och den processuella behörigheten.

¹ NJA 1920 s. 124.

² Ovan s. 33 f.

³ Bäärnhielm i Sv. J. 1920 s. 218; se ock Kallenberg s. 659.

⁴ Ovan s. 73 och nedan s. 117 f.

KAP. II.

Underhållsskyldighet.

1. Föräldrars och barns underhållsplikt.

Utomäktenskapligt barn »njute av föräldrarna uppehälle och uppfostran, efter ty med avseende å båda föräldrarnas villkor må anses skäligt», 3 §. Såsom redan framhållits, är måttet för underhållsrätten väsentligen överensstämmande med vad för äktenskapliga barn är stadgat. Visserligen talas ej i 1917 års lag om vare sig barnets egna tillgångar eller barnets anlag, men förstnämnda faktor har beträffande utomäktenskapliga barn ingen nämnvärd praktisk betydelse och till barnets anlag skall uppenbarligen hänsyn tagas vid bedömandet av underhållsanspråkets skälighet, jfr 3 § andra st. En formell likställighet med äktenskapliga barn, men ofta nog reell olikhet, innefattas i regeln, att hänsyn skall tagas till båda föräldrarnas villkor. Lagen har intagit en mellanställning mellan å ena sidan den lösning av förevarande fråga, som låter barnets underhåll och uppfostran bestämmas efter moderns villkor, och å andra sidan den som låter barnets ställning rätta sig efter den bäst situerades av föräldrarna. Ifall sålunda modern lever i ringare villkor och fadern är välbärgad, skall underhållsbidraget till barnet så avpassas, att barnet eventuellt erhåller möjlighet till bättre utbildning än vad moderns tillgångar och ställning eljest skulle möjliggöra, medan det

ej har rättsligt anspråk på vare sig levnadsstandard eller utbildning av alldeles samma mått som faderns äktenskapliga barn. Regeln är uppenbarligen mycket svävande. Den har försvarats bl. a. därmed, att den »lämnar det största möjliga utrymme att med ledning av omständigheterna i varje särskilt fall bestämma det underhåll barnet bör åtnjuta».¹ Självfallet är, att, om hela kostnaden för underhållet drabbar den ena av föräldrarna, t. ex. om fadern ej anträffas eller tredskas att utgiva bidrag, barnet icke har anspråk på bättre underhåll än som överensstämmer med den andres villkor.²

Barnets rätt till underhåll upphör ej förrän barnet fyllt 16 år och ej heller senare än det fyllt 18 år, »där ej barnets anlag och omständigheterna i övrigt föranleda, att barnet bör erhålla fortsatt utbildning», 3 § andra st. Det har alltså här, i motsats mot vad fallet är beträffande äktenskapliga barn, upptagits en maximiålder av 18 år, ehuru denna gräns endast är relativ. Stadgandet om en maximiålder i detta fall har föranletts av rent praktiska skäl. »Då i fråga om barn utom äktenskap föräldrarna i regel icke leva tillsammans och allenast den ena av dem har vårdnaden om barnet, måste i allmänhet genom dom eller avtal fixeras det bidrag, som den av föräldrarna, vilken icke har vårdnaden, skall under viss tid utgiva till barnets underhåll. Med hänsyn därtill har funnits behöfligt att i lagen om barn utom äktenskap meddela närmare bestämmelser angående åldersgränsen för barnets rätt till underhåll.»³ Någon egentlig skillnad i sak mellan äktenskapliga och utomäktenskapliga barn har sålunda ej avsetts med ifrågasvarande maximiålder. Vid utdömande av underhållsbidrag

¹ Lb. III s. 94.

² Lb. III s. 98.

³ Lb. IV s. 428.

kan sådant från början bestämmas att utgå till dess barnet uppnått viss ålder, 16—18 år, medan underhåll för tiden efter 18 år ej kan fastställas förrän barnet vuxit upp och dess anlag visat sig.¹

Underhållsskyldigheten kan vidgas till att gälla även vuxet barn, som av sjukdom eller annan dylik orsak är ur stånd att själv försörja sig, 6 §. Beträffande denna villkorliga underhållsplikt råder full överensstämmelse med vad stadgats angående föräldrar och äktenskapliga barn.

Att försörjningsplikten gäller även gentemot det allmänna, framgår av fttlagen 3 § och barnavårdslagen 68 §, där skillnad ej göres mellan barn i äktenskap och barn utom äktenskap.

Underhållsskyldigheten fullgöres regelmässigt genom direkt vård om barnet och utgifter för dess underhåll av modern samt genom underhållsbidrag i pengar av fadern. Fördelningen av underhållsskyldigheten föräldrarna emellan bestämmes principiellt efter varderas förmåga, 4 §. Angående barnets rätt gentemot den av föräldrarna, som har vårdnaden (alltså regelmässigt modern), gäller samma grundsats som beträffande äktenskapliga barn. Modern kan alltså ej åläggas att utgiva penningbidrag så länge barnet står under hennes vårdnad. Försummelse i avseende å underhållet kan dock leda till, att vårdnaden frånges henne till följd av »olämplighet», se 2 §, varefter den nye vårdnadshavaren kan utkräva penningbidrag även av henne.

Vad angår barnets rätt mot den av föräldrarna, som ej har vårdnaden, alltså regelmässigt fadern, finnas bestämmelser meddelade, som väsentligen motsvara reglerna om underhållsbidrag till barn i äktenskap, då ena maken är utan del i vårdnaden. Fader eller moder, som ej har vårdnaden, skall betala underhållsbidrag, 4 § andra st. Dock kan un-

¹ Lb. III ss. 96, 177; jfr NJA 1921 s. 39.

derhållsskyldigheten även fullgöras direkt av fadern, om han sammanbor med modern. Huruvida talan om underhållsbidrag i pengar bör bifallas i dylikt fall, får alltså bero av de föreliggande omständigheterna.¹ Bidrag kan utdömas även för förfluten tid, i den mån ej den vanliga tioårsprekriptionen sätter en gräns.² Bidraget kan, enligt uttrycklig bestämmelse i 7 §, bestämmas till olika belopp för särskilda delar av underhållstiden, en regel som saknar motsvarighet i lag om barn i äkt., men ändock tydligen kan tillämpas även i fråga om äktenskapliga barn. I huvudsaklig överensstämmelse med vad i lag om barn i äkt. 17 § är stadgat föreskrives i 8 § att betalning skall, där ej på grund av särskilda omständigheter annorlunda bestämmes — vare sig av domstolen eller i vederbörligen godkänt avtal³ —, erläggas i förskott för kalendermånad, samt att förskottsbetalning utöver vad sålunda stadgats eller särskilt bestämts ej medför befrielse att gälda underhållsbidrag för den tid, sådan betalning avser.⁴

Om fattigvårdssamhälles och barnavårdsnämnds ersättningsrätt mot underhållsskyldiga föräldrar på grund av utgifter enligt speciella föreskrifter gäller vad ovan sagts om barn i äktenskap.

Vid föräldrarnas död tillgodoses barn utom äktenskap genom arvsrätt efter moder, och, såvida barnet är trolovningsbarn, tillika efter fadern, 12 §. Även laglott tillkommer utomäktenskapligt barn — trolovningsbarn jämväl efter fadern — ehuru uttryckligt stadgande därom ansetts överflödigt.⁵ Likaså torde i övrigt reglerna i 1857 års K. F.

¹ NJA 1924 s. 198.

² NJA 1912 s. 519.

³ Jfr däremot nyssnämnda 17 §, där endast talas om avvikande beslut av rätten.

⁴ Se yttrande i lagrådet vid 8 §; NJA 1920 s. 262.

⁵ Lb. III s. 132.

få användas även i avseende å utomäktenskapliga barn, i den mån de ha arvsrätt.¹

Då regelmässigt barn utom äktenskap saknar arvsrätt efter fadern, har i stället stadgats en rätt till bekommande av underhållsbidrag ur behållningen i boet, 11 §. Det barn, som ej i egenskap av trolovningsbarn åtnjuter arvsrätt, har sålunda rätt att ur behållningen av boet — d. v. s. vad som återstår efter det skulderna gäldats² — före arvs- och testamentslotter utfå det belopp, som erfordras till fullgörande för framtiden av faderns underhållsskyldighet,³ dock att barnet icke härigenom må erhålla större del av kvarlåtenskapen än det skulle ha bekommit, om det varit av äktenskaplig börd. Sistnämnda restriktion är stadgad med hänsyn till det fall, att behållningen ej förslår att tillfredsställa både det utomäktenskapliga barnets och bröstarvingarnas befogade anspråk.⁴ »Skulle alltså det belopp, som erfordras för fullgörande av underhållsskyldigheten mot barnet, överstiga vad barnet ägt erhålla i arvslott, om det varit barn i äktenskap, får barnet åtnöjas med en mot arvslotten svarande del av behållningen i boet. Detta gäller, även om bröstarvingarna eller några av dem icke tarva understöd. Är testamente upprättat, skall vid bestämmande av maximum för det underhåll barnet äger åtnjuta hänsyn tagas till såväl vad barnet skolat få i arv, om det varit av äktenskaplig börd, som vad barnet i sådant fall skall bekomma i underhåll av den egendom, som givits i testamente.»⁵ Dessa uttalanden torde få tolkas så, att vid beräkningen av underhållsbidraget det erforderliga underhållsbe-

¹ Se Lb. III s. 121; jfr Winroth, Sv. C. III s. 113.

² Se NJA 1902 s. 306; Winroth, Sv. C. IV s. 555 samt ovan s. 90.

³ NJA 1922 s. 77. — Yrkande om underhållsbidrag ur den avlidne faderns bo enligt 6 § har avvisats, då sjukdomen i fråga uppkommit först efter faderns död, NJA 1925 s. 276.

⁴ Lb. III s. 121.

⁵ Lb. a. st.

loppet först avdrages från kvarlåtenskapens summa, därefter den för testamentering disponibla kvoten ävensom de äktenskapliga barnens laglotter räknas i återstoden, varefter slutligen den jämkning företages, som erfordras för att det utomäktenskapliga barnets lott ej skall bli större än om det haft äktenskaplig börd.¹

I enlighet med vad ovan sagts i fråga om äktenskapligt barns underhållsfordran, är förfallet och oguldet underhållsbidrag att anse som vanlig gäld, som konkurrerar med andra den avlidnes skulder. Såsom framgår av 11 §:s avfattning, skall det ur kvarlåtenskapen — i den mån behållning uppstår och enligt nyss angivna regler — uttagas ett engångsbelopp, motsvarande vad som erfordras till fullgörande för framtiden av underhållsskyldigheten. Belopp, som sålunda utgår till barnet, skall betalas till barnavårdsnämnden, som regelmässigt bör hos riksförsäkringsanstalten eller svenskt försäkringsbolag inköpa en livränta, 11 § sista st.

Skadeståndsrätt i anledning av någon av föräldrarnas död tillkommer utomäktenskapligt barn enligt samma regler som barn i äktenskap.²

*

I detta sammanhang må även beröras den utvidgning i faderns underhållsskyldighet, som ligger däri, att han förpliktats utgiva bidrag även för moderns underhåll, i den mån hennes behov av underhållsbidrag direkt sammanhänger med nedkomsten, 5 §. Huruvida barnet födes levande eller dött är utan betydelse för detta moderns anspråk.³ För normala fall är fadern — utan särskild bevisning från

¹ Lb:s fsl. t. ÄB II s. 361, där även vissa ytterligare tolkningsspörsmål behandlas.

² NJA 1895 s. 336; Winroth, Sv. C. III s. 114. Jfr uttryckligen 1916 års lag om försäkring för olycksfall i arbete, 7 § b): »... till varje den avlidnes minderåriga barn, evad det fötts inom eller utom äktenskapet...»

³ Lb. III s. 104.

moderns sida om behovet — skyldig bidra till hennes underhåll under en period av sex veckor före och sex veckor efter nedkomsten, alltså sammanlagt tolv veckor.¹

Bidragets belopp skall bestämmas »efter ty med hänsyn till hans och moderns villkor må anses skäligt», och vid beräklandet skall hänsyn tagas jämväl till »de särskilda kostnader, som orsakas av förlossningen», d. v. s. dessa särskilda kostnader skola verka till förhöjning av bidraget. I särskilda fall kan bidraget bestämmas att utgå för längre tid, nämligen intill fyra månader före och nio månader efter nedkomsten. Denna ökade underhållsskyldighet; vars förutsättningar skola styrkas av modern, inträder, då havandeskap eller amning eller annan vård om barnet medför avsevärt *hinder i moderns förvärvsverksamhet* — hon har t. ex. på grund av sitt havandeskap nödgats lämna en plats ett par månader före födelsen — eller då hon ådragit sig *sjukdom* genom havandeskapet eller nedkomsten. Att vid bestämmande av bidrag till moderns uppehälle under sjukdom avseende bör fästas vid kostnader för sjukdomens botande har enligt motiven ansetts uppenbart.

Även beträffande bidrag till fullgörande för framtiden av nu ifrågavarande underhåll gäller grundsatsen i 11 § om beloppets uttagande ur behållningen i boet efter den avlidne barnafadern. Tydligt är dock, framhålles det i motiven, att en tillämpning av bestämmelsen allenast mera sällan kan komma i fråga, i det att underhållsbidraget till modern vid faderns död oftast är guldets eller förfallet till betalning, i vilket sistnämnda fall det är att behandla såsom vanlig gäld. Med avseende härå har ej heller någon särskild föreskrift till skydd för bröstarvingarnas anspråk i boet ansetts erforderlig.²

¹ Jfr ock lag d. 20/6 1912 om arbetarskydd 19 §.

² Lb. III s. 122.

Här må ock anmärkas den modern tillkommande rätt till andel i mannens kvarlåtenskap, om barn avlats i trolovning eller föräldrarna efter avlelsen ingått trolovning samt trolovningen upplöses genom mannens död, se GB 1:6.

Enligt lagen d. ¹¹/₆ 1920 om makes underhållsskyldighet mot andra makens barn inträder styvfaders eller styvmorders underhållsplikt även gentemot styvbarn, som är fött utom äktenskap, under de i lagen angivna förutsättningar.¹ Även i övrigt gäller om utomäktenskapliga barn vad ovan sagts om underhållsskyldighet mot barn i äktenskap, åliggande andra än föräldrar.

Utomäktenskapligt barn är skyldigt giva skäligt underhåll i mån av förmåga till fader eller moder, som av sjukdom eller annan orsak är ur stånd att själv försörja sig, 6 § andra st. Även för sådant underhållsbidrag gälla föreskrifterna om sättet för betalningen i 7 och 8 §§.

2. Avtal om underhåll.

Genom särskilda bestämmelser angående avtal om underhållspliktens fullgörande har sörjts för, att den underhållsberättigade icke skall genom okloka avtal fränhändas sin legala rätt för tiden framåt. I fråga om underhållsanspråk för förfluten tid råder däremot full avtalsfrihet.² Reglerna äro för övrigt delvis avvikande från dem, som gälla enligt lagen om barn i äktenskap.

Medan enligt sistnämnda lag en eftergift i avseende å det legala måttet av underhållsskyldighet icke var bindande för den underhållsberättigade, har i stället beträffande barn utom äktenskap syftet med sagda regel eftersträfvats genom föreskriften att avtal, för att vara bindande *för den*

¹ Ovan s. 83.

² Lb. III s. 115.

berättigade, skall vara slutet i *skriftlig form* — härigenom även lättare exigibelt, nämligen genom möjlighet till införsel — och *underställt barnavårdsman eller barnavårdsnämnd*. Därjämte gäller dock, att ett sålunda upprättat och godkänt avtal under vissa förutsättningar icke står i vägen för ytterligare anspråk, liksom det kan på grund av ändrade förhållanden jämkas. Någon jämkning av avtalet på grund av dess »uppenbara obillighet» redan från början kan däremot icke ifrågakomma, och en bestämmelse härom är ju, med hänsyn till de garantier som gälla beträffande avtalets form, ej heller påkallad.

Det närmare innehållet av reglerna är enligt 9 och 33 §§ följande. Avtal till fullgörande för framtiden av faders eller moders ovillkorliga underhållsskyldighet mot barn enligt 3 § — sålunda ej den villkorliga enligt 6 § — skall slutas genom skriftlig, av två personer bevitnad handling. Det skall vidare godkännas av barnavårds mannen, såvitt fråga är om fastställande av periodiska bidrag, men av barnavårdsnämnden, om ett engångsbelopp avtalats.¹ Uttryckligen sägs, att, om barnavårdsman ej finnes, avtal även om periodiska bidrag skall godkännas av barnavårdsnämnd. Man torde få utsträcka regeln därhän, att alltid barnavårdsnämndens godkännande kan ersätta barnavårds mannens. Avtal må slutas även före barnets födelse. Det skall vara ingånget mellan den underhållsskyldige och barnets vårdnadshavare. Är ej särskild vårdnadshavare förordnad, äger modern behörighet att företräda barnet, även om hon själv ej uppnått 21 års ålder, 2 §.² Såsom förut framhållits, kan barnavårds mannen ej genom sin medver-

¹ NJA 1920 s. 262, jfr ock s. 560 samt Reg.R:s årsbok 1922 s. 70. I sistnämnda rättsfall har RR:n, i anledning av moderns besvär över barnavårdsnämndens godkännande av ett även av henne underskrivet avtal, återförvisat målet till ny behandling av nämnden, med hänsyn till framkomna upplysningar.

² Reg. R:s årsbok 1921 not S. n:r 104.

kan ersätta vårdnadshavaren.¹ Å andra sidan erfordras barnavårdsmanuens, resp. nämndens samtycke vare sig modern har vårdnaden eller denna överflyttats på annan person.² Har avtalet ej upprättats i föreskriven form eller har erforderligt godkännande ej inhämtats, saknar det dock ej helt rättslig betydelse. Avtalet är ej bindande för den underhållsberättigade, som utan hinder av detsamma äger »utfå det underhåll, som enligt lag tillkommer honom», men må av honom åberopas mot den underhållsskyldige. Har i kraft av ett sådant avtal underhållsbidrag faktiskt utgivits, må hänsyn härtill tagas vid en senare reglering av underhållsskyldigheten.³ Ett behörigen upprättat och godkänt avtal innebär ej alltid en definitiv reglering. Här om gälla olika regler beträffande avtal om periodiska bidrag och avtal om engångsbelopp. De sistnämnda avtalen äro orubbliga.⁴ Men om de förra gälla, att den underhållsberättigade må hos domstol begära antingen »skälig jämkning» av villkoren på grund av senare inträffad »väsentlig ändring» i förhållandena — t. ex. ökade behov vid sjukdom e. d. hos barnet eller dess moder eller ökade tillgångar hos vare sig den underhållsberättigade eller den underhållsskyldige⁵ — eller bidrag för jämväl en senare ålder än i avtalet förutsatts, 33 § första st. Den underhållsskyldige kan påyrka jämkning av periodiska bidrag på grund av väsentligen ändrade förhållanden. Vidare torde den underhållsskyldige kunna föra talan om skälig jämkning även av avtal, som icke upprättats i föreskriven form eller icke godkänts, såvida väsentligen förändrade förhållanden inträtt.⁶

¹ Ovan s. 103.

² Annorlunda enligt Lb:s ursprungliga förslag.

³ NJA 1924 s. 293.

⁴ Detta gäller även beträffande den tid, för vilken kapitalbeloppet beräknats. Jfr yttrande i lagrådet vid 33 §.

⁵ Lb III s. 176.

⁶ Westring s. 356 not 6.

I detta sammanhang är ock att nämna den förut antydda grundsatsen i 10 §, att belopp, som enligt avtal av ifrågasvarande beskaffenhet den underhållsskyldige åtagit sig att utgiva såsom engångsbelopp, skall betalas till barnavårdsnämnden, vilken hos riksförsäkringsanstalten eller svenskt försäkringsbolag bör åt barnet inköpa en livränta, lämpad efter de för underhållsskyldigheten stadgade grunder, där ej enligt avtal hinder möter för sådant inköp¹ eller nämnden eljest finner, att beloppet må på annat lämpligt sätt användas för barnets underhåll.²

Nu nämnda regler äro endast delvis tillämpliga å underhållsbidrag till vuxet barn enligt 6 §. Någon föreskrift om skriftlig form finnes ej given. Däremot gäller, att ett avtal, som innebär eftergift av det legala måttet av underhåll, ej är bindande mot den underhållsberättigade, 9 § andra st. Avtalet kan av domstol jämkas på grund av väsentlig ändring i de förhållanden, som voro avgörande vid avtalets slutande, 33 § första punkten.³

Avtal om underhållsbidrag till *modern* i anledning av nedkomsten skall slutas skriftligen och med vittnen samt underställas barnavårdsmanen eller, om sådan ej finnes, barnavårdsnämnden. Har ej detta iakttagits, utgör avtalet ej hinder för modern att utkräva vad henne enligt lag tillkommer. Avtalet kan slutas av modern utan hinder därav, att hon ej uppnått 21 års ålder, 2 §. Det kan av domstol jämkas på grund av väsentligen ändrade förhållanden, efter talan av endera kontrahenten, vare sig det innehåller

¹ Se lagrådets yttrande vid 10 §.

² Att beloppet är ställt att betalas i flera poster bör icke anses beröva avtalet dess egenskap att avse engångsbelopp; se prop. nr 106 vid 1923 års RD s. 12.

³ Här har ej givits någon regel om orubblighet av ett avtal ang. engångsbelopp, helt naturligt enär sådant avtal ej gärna bör ifrågakomma i detta fall, se Lb. III s. 118.

bestämmelse om periodiska bidrag eller ett belopp en gång för alla.

Underhållsbidrag, som erfordras till fullgörande för framtiden av faderns underhållsskyldighet, kan efter hans död fastställas genom avtal mellan faderns dödsbodelägare och modern, resp. särskilt förordnad vårdnadshavare å barnets vägnar. Sådant avtal skall, för att bliva fullt bindande, upprättas i skriftlig, av två personer bevittnad handling och godkännas av barnavårdsnämnden (resp. barnavårdsmanen, därest fråga är om bidrag till modern), 11 § andra st. och 9 §. Har detta ej iakttagits, må avtalet väl åberopas av barnet, men ej mot det, i den mån avtalet innefattar intrång i barnets legala underhållsrätt. Avtalet är nämligen då »ej hinder för den underhållsberättigade att utfå det underhåll, som enligt lag tillkommer honom».

Avtal om underhållsskyldighetens reglering enligt förevarande lag torde icke vara gällande i förhållande till fattigvårdssamhälle eller barnavårdsnämnd, som följaktligen äga göra gällande dem tillkommande ersättningskrav oberoende av sådant avtal.

Om underhållsanspråks skydd mot tredjeman gäller vad ovan sagts beträffande motsvarande underhållsrätt enligt lag om barn i äktenskap. Lagstiftningen om införsel och om förbud mot underhållsskyldig att avflytta ur riket har uppenbarligen sin största betydelse i fråga om underhållskrav från utomäktenskapligt barn och dess moder. Härvid märkes särskilt, att regeln om skriftlig form för avtal om underhållsbidrag fullföljer jämväl det särskilda syftet att möjliggöra tillämpning av nyssnämnda exekutionsåtgärder utan föregående hänvändelse till domstol.

3. Processuella regler angående mål om underhållsbidrag.

Talan om underhållsbidrag enligt 3 § till utomäktenskapligt barn och enligt 5 § till modern är ofta förenad med talan om faderskaps fastställande. De särskilda processuella regler, som givits i lagen, äro närmast meddelade för fall, då sådan kombination är för handen, men äro för övrigt i huvudsak omedelbart tillämpliga å enbart underhållstalan mot fadern, däremot ej å rättegång mot modern om underhållsbidrag, ej heller å mål angående underhåll enligt 6 §. Angående innehållet av bestämmelserna kan sålunda hänvisas till vad i det föregående sagts om faderskapsprocessen, särskilt med hänsyn till frågor om tale rätt — även moder, som ej fyllt 21 år, samt barnavårdsman är behörig, 2 §, 13 § andra st. —, forum, stämningsdelgivning, det slutliga utslagets överklagande. Talan må väckas redan före barnets födelse, men icke före födelsen slutligen prövas, 21 §. Ej heller bör lämpligen slutligt påstående av part få framställas före barnets födelse.¹ Vidare gäller, i likhet med vad stadgats beträffande mål om underhåll enligt lagen om barn i äktenskap, att domstolen, ävensom på landet domaren, kan meddela interimistiskt beslut om underhållsbidrag, 28 och 29 §§. Dock äro reglerna ej alldeles identiska.² Det förutsättes sålunda här för interimistiskt beslut att antingen underhållsskyldighetens tillvaro är ostridig men tvisten rör allenast beloppet eller ock att det föreligger »sannolika skäl till antagande att svaranden är bidragsskyldig», under det att i lagen om barn i äktenskap några särskilda direktiv till domaren i detta avseende ej erfordrats. En annan olikhet föreligger därutinnan, att enligt 1917 års lag interimistiskt förord-

¹ Lb. III s. 151.

² Lb. IV s. 449.

nande skall — om det ej dessförinnan återkallas — gälla »för tiden till dess rätten meddelar slutligt utslag», medan enligt 1920 års lag det interimistiska förordnandet skall gälla »intill dess laga kraft ägande dom föreligger». Enligt 1917 års lag skall slutligt utslag, varigenom rätten ådömt svaranden bidragsskyldighet, gå i verkställighet lika som laga kraft ägande dom, där ej rätten annorlunda förordnat, 30 §.¹ Angående besvär över interimistiskt beslut gälla samma föreskrifter som i lag om barn i äktenskap.

En särskild regel har givits till förmån för den underhållsberättigade i fall, då bidrag utdömts genom antingen interimistiskt beslut eller slutligt utslag, men sedermera svaranden genom laga kraft ägande dom funnits icke vara underhållsskyldig. Svaranden skulle i sådant fall enligt vanliga regler kunna återkräva beloppet av den, som mottagit bidraget. Härom stadgas emellertid i 32 §, att beloppet ej må sökas åter av den sistnämnde utan i stället skall gäldas av allmänna medel, jämte sex procent ränta från betalningsdagen. Rättigheten preskriberas, om ej ansökan sker inom ett år från det domen vann laga kraft, hos konungens befallningshavande i det län, där målet avgjordes av underrätt. Vad sålunda utgivits skall stanna å statsverket, där ej KB »på grund av särskilda omständigheter finner skäligt förordna, att staten skall söka sitt åter av den, som mottagit underhållsbidraget». Även för sådant regresskrav stadgas en preskriptionstid av ett år, från det utbetalningen ägde rum, och preskriptionen avbrytes endast ge-

¹ Se Lb. III s. 172: »Därest intet särskilt stadgande ang. denna verkställighet gäves, utan 39 och 40 §§ utsökningslagen vore tillämpliga, skulle, innan utslaget vunnit laga kraft, endast utmätning men icke försäljning av det utmätta kunna äga rum. Svaranden skulle således kunna genom utslagets överklagande under lång tid hindra den understödsberättigade att realisera sin rätt. I överensstämmelse härmed skulle, innan utslaget vunnit laga kraft, icke heller de medel, som enligt den av beredningen utarbetade lagen om införsel innehållits av svarandens avlöning, kunna utbetalas till den underhållsberättigade.»

nom talans anhängiggörande.¹ KB:s beslut vare sig över ansökan om bidrag av allmänna medel eller om regress-talans anställande må överklagas hos regeringsrätten.

Vad härefter angår talan mot modern om underhållsbi-drag enligt 3 § till barnet, torde förut angivna processuella regler i tillämpliga delar — jfr lagen om barn i äkten-skap 20 och 21 §§ — böra lända till efterrättelse. Så ang. forum 21 § första punkten, ang. delgivning av stämning och målets handläggning m. m. 22 §, 24 §, 28—31 §§.

Angående talan om underhållsbidrag enligt 6 §, vare sig barns mot föräldrar eller föräldrars mot barn, torde samma grundsatser böra gälla och alltså nyss angivna lagbestäm-melser vara analogiskt tillämpliga.

En dom angående underhållsbidrag, vare sig till barnet enligt 3 eller 6 § eller till modern enligt 5 eller 6 §² må liksom ett vederbörligen upprättat och godkänt avtal av domstol jämkas, såvitt väsentligen ändrade förhållanden sådant påkalla, dock med det förbehåll, att dom angående underhållsbidrag till barn i ett för allt, därest sådant skulle ha fastställts av domstol,³ är orubblig. Även fränsett ändra-de förhållanden kan ej dom, lika litet som avtal, stå i vägen för anspråk på periodiskt underhållsbidrag till barn, avseende senare tid än i domen kan hava bestämts, därest sådant anspråk i övrigt jämlikt den allmänna regeln i 3 § befinnes motiverat.

Enligt 34 § skall beträffande talan mot mannens arvin-gar om underhållsbidrag ur kvarlåtenskapen till barnet eller modern i tillämpliga delar gälla vad stadgats om talan

¹ I detta fall kan väl sålunda endast bli fråga om preskriptions av-brytande genom stämnings delgivning eller delgivning av ansökan om handräckning enligt 1907 års lag. Bevakning i konkurs bör nämligen icke ifrågakomma, med hänsyn till stadgandets syfte, och lagsöknings-förfarande kan näppeligen tänkas komma till användning.

² *Ib.* III s. 175 f.

³ Jfr yttrande inom lagrådet vid 8 §. Domstolen torde ej böra, utan stöd av överenskommelse, bestämma bidraget på dylikt sätt.

mot mannen. Sådan talan skall dock handläggas vid den domstol, som har att upptaga tvist om arv efter honom.

Såsom förut framhållits, må dom eller skriftligen med vittnen upprättat avtal om fullgörandet av legal underhållsskyldighet verkställas genom införsel i den underhållsskyldiges lön, pension eller livränta. Ett avtal kan vidare läggas till grund för lagsökning hos överexekutor.¹ Även lagen om förbud för vissa underhållsskyldiga att avflytta från riket är tillämplig.

¹ Men ej för utmätning utan föregående dom eller utslag. Ang. förslag om ändring härutinnan, se första lagutskottet utl. n:r 27 vid 1921 års RD.

KAP. III.

Övriga personliga rättsförhållanden.

Barn utom äktenskap erhåller moderns *släktnamn*, dock att, om modern är gift eller fränskild hustru, barnet erhåller hennes flicknamn, 1 § första st. Därest modern är änka, skall däremot hennes utomäktenskapliga barn bära det namn, hon genom äktenskapet förvärvat, och ej hennes flicknamn.¹ Fader eller styvfader må giva barnet sitt släktnamn.² Till sådan ändring av namn erfordras samtycke av den som har vårdnaden om barnet (således i regel modern), och dessutom av barnet själyt, om det fyllt 18 år, 1 § andra st. I överensstämmelse härmed har införts ett stadgande i förordningen om släktnamn, att anteckning i kyrkobok om nytt släktnamn må ske bl. a. då enligt lagen om barn utom äktenskap sådant barn antagit sin faders eller styvfaders släktnamn.³ Särskilt godkännande av namnförändringen

¹ Lb. III s. 80: »Barn utom äktenskap, som födes av änka, skall alltså enligt förslaget bära det namn, modern genom äktenskapet förvärvat. Denna regel kan visserligen synas obillig mot mannens släkt, men barnets och moderns intresse av att bära samma släktnamn förtjänar dock enligt beredningens uppfattning större hänsyn; och bör i detta avseende beaktas, att i förordningen d. 5 dec. 1901 änka icke, såsom fränskild hustru, förutsättes skola äga återtaga det namn, hon hade före äktenskapets ingående.» Jfr ock yttrande i lagrådet vid 1 §.

² Lb. III s. 81: »Vad i förevarande paragraf stadgas därom att barnet skall erhålla moderns eller faderns namn är avsett att gälla, även om namnet är adligt. Att därmed icke följer adlig värdighet för barnet är uppenbart.»

³ Se KF d. 5/12 1901 § 1, ändrad genom KK d. 23/11 1917 och KK d. 11/10 1920.

fordras alltså ej i nämnda fall.¹ Därest barnet har sin moders, faders eller styvfaders släktnamn, skall, där ej annat förbehålles, anmälan eller ansökan av den, vars namn barnet sålunda bär, gälla även för barnet, såvitt det står under dennes vårdnad och ej fyllt 18 år, släktnamnsförordningen § 7.

Beträffande trolvningsbarn gäller en särskild regel. Sådant barn har rätt till faderns namn. Den som har vårdnaden eller barnet självt, om det fyllt 21 år, må bestämma, att det skall bära faderns namn. Har barnet fyllt 18 år, må ej vårdnadshavaren utan dess samtycke träffa sådan bestämmelse. — Nu nämnda regel avser endast trolvningsbarn, som saknar äktenskaplig börd.²

I fråga om *nationalitet* och *hemvist* följer underårigt barn utom äktenskap regelmässigt modern, där barn i äktenskap följer fadern. Om *hemort* stadgas i ftvlagen bl. a., att minderårigt barn utom äktenskap har samma hemortsrätt som modern eller, om hon är död, den hon senast ägde, samt att den hemortsrätt, barnet äger då det fyller 16 år, behålles till dess det självt förvärvar annan, 47 §. Angående *religionssamfund* stadgas i 1873 års dissenterförordning, att barnet skall följa modern, vilken ock ensam har bestämmanderätt i fall, då i fråga om barn i äktenskap bägge föräldrarna äga bestämma, 6 §. Därest fadern förordnas att innehava vårdnaden, må dock han utöva bestämmanderätten.

I den mån eljest blodsbandet mellan föräldrar och barn har betydelse inom olika delar av lagstiftningen, inträda samma verkningar i fråga om föräldrar och utomäktenskapligt barn. Där åter en viss rättsverkan må anses betingad av vårdnadsförhållandet, har den allenast betydelse för för-

¹ Reg. R:s årsbok 1919 s. 87.

² Angående barn, som på grund av äldre lag och övergångsbestämmelserna i lagen om äktenskaplig börd ha sådan börd, se ovan s. 94.

hållandet mellan modern och barnet, så länge modern ej är skild från vårdnaden.

Här må ock nämnas den genom 1917 års lagstiftning införda straffbestämmelsen i SL 14: 35 för utomäktenskapligt barns fader, som försummar att ge modern nödig hjälp.¹

Övergångsbestämmelser.

Lagen om barn utom äktenskap trädde i kraft den 1 januari 1918. Den är emellertid i begränsad mån tillämplig även å vissa kategorier av barn, som fötts innan lagen trädde i kraft. Vidare är lagen, såsom tidigare framhållits, tillämplig å vissa kategorier av barn, som äro födda efter sagda tidpunkt och ha äktenskaplig börd, ehuru föräldrarna ej varit gifta med varandra. I 36 § givas närmare bestämmelser om lagens tillämpning på nu nämnda grupper av barn. Dessa bestämmelser innehålla olika regler allteftersom det är fråga om å ena sidan barn, födda *före* eller *efter* lagens ikraftträdande, å andra sidan barn med *äktenskaplig* eller *utomäktenskaplig* börd.

De barn, som sålunda delvis träffas av lagens bestämmelser på grund av övergångsstadgandet, äro följande:

1. Barn, som fötts före $\frac{1}{1}$ 1918 och enligt äldre lag är att anse som oäkta, 37 § 1 mom.

2. Barn, som fötts före $\frac{1}{1}$ 1918 och har äktenskaplig börd, ehuru föräldrarna ej blivit med varandra förenade i fullkomnat äktenskap, 37 § 2 mom.

3. Barn, som fötts under närmaste tiden efter sagda

¹ Undandrager sig den, som genom olovlig behandling avlat barn, att giva kvinnan nödig hjälp i anledning av havandeskapet eller barnets födelse, och begår kvinnan under inflytande av den övergivna eller nödställda belägenhet, vari hon i följd härav befinner sig, brott, varigenom fostret eller barnet dödas eller dess liv utsättes för fara; dömes mannen till böter eller fängelse. Äro omständigheterna synnerligen försvärande; må till straffarbete i högst två år dömas.

årsskifte och såsom trolovningsbarn eller »våldtäktsbarn» har äktenskaplig börd enligt övergångsbestämmelsen i lagen om äktenskaplig börd, 37 § 2 mom.; jfr ovan s. 13.

Angående grupp 1 gäller, att 1917 års lag är i allo tillämplig utom därutinnan, att barnavårdsman icke förordnas, såvida ej framställning därom göres av barnets moder eller barnavårdsnämnden av särskild anledning finner skäligt meddela sådant förordnande.¹ Det har beträffande underhållsskyldighet förutsatts, att den nya lagen är tillämplig och detta utan hinder av dom eller avtal, tillkomna under en tid då den legala underhållsskyldigheten var snävare bestämd.² Ett dylikt äldre avgörande behåller emellertid sin giltighet även för tid efter lagens ikraftträdande, till dess talan anhängiggjorts om utbekommande av underhållsbidrag enligt nya lagen.³ Uttryckligen har stadgats, att underhållsbidrag enligt nya lagens normer icke må retroaktivt utdömas för tid före lagens ikraftträdande: »Skyldighet att utgiva underhållsbidrag för tid före denna lags trädande i kraft skall bedömas efter äldre lag.»⁴ ⁵

¹ Lb. III s. 188 har motiverat detta sålunda: »Det skulle säkerligen möta oöverstigliga praktiska svårigheter att vid lagens trädande i kraft erhålla barnavårdsmän för alla de barn, som enligt lagens bestämmelser skola hava sådan, d. v. s. för flertalet oäkta barn, som ej fyllt 18 år. Och om detta låte sig göra och barnavårdsmännen sin plikt likmätigt sökte till det yttersta utkräva barnens rättigheter enligt den nya lagen, skulle detta medföra, att övergången bleve allför tvär och den nya lagen komme att framstå i en förhatlig dager. Å andra sidan vore det en orättvisa att helt beröva de förut födda oäkta barnen det skydd, som barnavårdsmännens verksamhet innebär. Såsom en lämplig medelväg torde kunna anses, att för sådant barn barnavårdsman varder förordnad, endast om antingen modern begär det eller barnavårdsnämnden erhållit kännedom om något förhållande, som gör barnavårdsmans ingripande särskilt påkallat.»

² Lb. III s. 188; NJA 1921 s. 39.

³ Lb. a. st.

⁴ Jfr NJA 1920 s. 519.

⁵ Övergångsbestämmelsen om preskription av oäkta barns arvsrätt efter moder och modernefränder på grund av uraktlåten bevakning lämnas här åsido, såsom tillhörande arvsrätten.

Beträffande grupperna 2 och 3, som utgöra barn med äktenskaplig börd, skola ej bestämmelserna om namn och arvsrätt i 1917 års lag vara å dem tillämpliga — helt naturligt eftersom det framför allt är i dessa avseenden deras äktenskapliga börd skall visa sig. Såsom tidigare framhållits, skall i avseende å namnrätten i stället lagen om barn i äktenskap 1 § äga tillämpning å dessa kategorier. I fråga om arvsrätt följa de samma regler som andra barn med äktenskaplig börd. Men underhållsbidrag till dessa barn skall sålunda utgå enligt bestämmelserna för utom-äktenskapliga barn och ej enligt lagen om barn i äktenskap.¹

¹ NJA 1921 s. 573.

AVDELNING IV.

Adoption.

Inledande anmärkningar.

Genom 1917 års lagstiftning har adoptionsinstitutet införts i svensk rätt. Ett fosterföräldraskap kunde visserligen tidigare med rättslig verkan stiftas, och för vissa speciella former därav gävos knapphändiga regler i legostadgan och näringsfrihetsförordningen. På andra ställen i lagstiftningen förutsattes möjligheten av fosterföräldraskap även utanför nyssnämnda författningars områden. Men först genom lagen om adoption har detta familjerättsliga förhållande upptagits till mera ingående reglering. Lagen fastställer de förutsättningar, under vilka adoption må komma till stånd och åter hävas, fordrar domstols beslut såsom konstitutiv akt vid rättsförhållandets stiftande samt bestämmer verkningarna av adoptionen. Genom dessa regler kompletteras eljest gällande stadganden om förhållandet mellan de naturliga föräldrarna och barnet, i det att adoptionen givetvis medför väsentlig rubbning av sistnämnda rättsförhållande. Adoptionen innebär stiftande av ett så att säga konstlat släktskapsförhållande, ett föräldraförhållande såvitt möjligt liknande det naturliga förhållandet mellan föräldrar och barn i äktenskap. Man kan icke betrakta adoptionen såsom allenast en form för överlåtelse av vård-

naden, ty dels medför adoptionen åtskilliga rättsverkningar utöver dem som ingå i vårdnaden, dels kan adoption förekomma även från en vårdnadshavares sida, t. ex. av eget barn utom äktenskap. Ehuru adoptionen införts i lagstiftningen med hänsyn till behovet av utförlig reglering av de med fosterföräldraskap uppkommande förhållandena, kan alltså vid sidan av adoptionen förekomma ett slags faktiskt fosterföräldraskap med vissa rättsliga verkningar.

Kravet på domstols prövning av adoptionens lämplighet är uppställt för vinnande av garantier mot missbruk.¹ Stiftandet av ett adoptionsförhållande är framför allt välgrundat, ifall därigenom åt adoptanten beredes ersättning för saknaden av egna barn och åt barnet för saknaden av ett hem.² Även i andra fall kunna förhållandena utgöra fullt tillräckliga skäl för adoptionen, t. ex. barnets föregående uppfostran hos adoptanten, nära släktskapsförhållande — särskilt märkes möjligheten att adoptera utomäktenskapligt barn.

Beträffande fosterföräldraskap av annan art än adoption skall här endast anmärkas följande.

I åtskilliga lagrum påträffas uttrycken »fosterföräldrar» och »fosterbarn», se t. ex. SL 3:2, 7, 11; 14:36, 45; 18:6, 12; 22:20; barnavårdslagen 7 kap. Genom lagen om barn i äktenskap ha emellertid upphävts de bestämmelser i legostadgan och näringsfrihetsförordningen, som reglerade uppkomsten av ett fosterföräldraskap. Det kan då spörjas, huruvida fortfarande ett familjerättsligt fosterföräldraskap kan stiftas i andra former än adoption.

Enligt lagberedningens motiv till lagen om barn i äktenskap ha några bestämmelser om fosterföräldraskap icke ansetts böra upptagas inom den familjerättsliga lagstiftningen.

¹ Från Danmark och Tyskland omtalas åtskilliga exempel på dylika missbruk, se Lb. II s. 35; norska motiven s. 25 f. Jfr NJA 1920 s. 449.

² Norska motiven s. 25.

Att vid sidan av adoptionen utbilda ett familjerättsligt fosterföräldraskap med mindre genomgripande rättsverkningar vore enligt lagberedningens mening ej erforderligt eller lämpligt. Särskilt skulle en möjlighet att utan myndighets kontroll med familjerättslig verkan antaga fosterbarn kunna medföra allvarliga vådor för barnet.¹

Emellertid kan det inträffa, att någon upptager annans barn såsom sitt eget efter överenskommelse med föräldrarna eller den som eljest har vårdnaden, utan att adoption kommer till stånd. Såsom lagberedningen framhållit, kan ett dylikt faktiskt fosterföräldraskap erhålla en viss rättslig sanktion därigenom, att fosterfadern eller fostermodern förordnas till förmyndare och enligt 8 eller 10 § i lagen om barn i äktenskap erhåller vårdnaden om barnet. Å sådant slag av fosterföräldraskap, yttrar lagberedningen vidare, kunna strafflagens talrika bestämmelser om fosterföräldrar och fosterbarn bliva tillämpliga, liksom även å fosterföräldraskap enligt 1902 års lag om fosterbarns vård, numera ersatt med föreskrifter i barnavårdslagen.

I vad mån ett familjerättsligt förhållande kan stiftas, torde sålunda bero på möjligheten att å fosterfadern eller fostermodern överflytta vårdnaden. Såsom i det föregående påpekats, kunna icke föräldrar till barn i äktenskap annat än i de särskilt i lagen angivna fallen få vårdnaden överflyttad å särskild förmyndare. Det skall sålunda föreligga en omständighet, som enligt 8 § i lagen om barn i äktenskap utgör skäl för vårdnadens överflyttande, t. ex. frånvaro, sjukdom eller annat varaktigt hinder eller försummelse vid vårdnadens utövande, och dessutom äger icke den, i vars person sådant hinder inträffar, att själv påkalla domstolens beslut om vårdnadens överflyttande. Härav framgår, att ett avtal om »fosterföräldraskap» icke är i och för sig

¹ Lb. IV s. 451.

tillräckligt skäl för vårdnadens överflyttande från föräldrarna, och att överhuvud lagen icke förutsätter denna utväg i andra fall än sådana, då initiativet tages från barnavårdsman eller allmän åklagare i barnets intresse.

Ifall sålunda vårdnaden enligt domstols beslut överflyttats å fosterfadern eller fostermodern — ett överflyttande å fosterföräldrar gemensamt torde ej kunna ske —, tillkomma denne alla de befogenheter och skyldigheter, som ingå i vårdnaden. Med vårdnaden skall ju ock i dylikt fall förmynderskapet vara förenat. Underhållsskyldighet följer dock ej med vårdnaden på annat sätt än att vårdnadshavaren skall tillse, att barnet erhåller sitt uppehälle och sin utbildning. Föräldrarna äro alltjämt enligt lag ansvariga för underhållet. Ett avtal i annan riktning, innefattande t. ex. att fosterfadern bekostar underhållet, är att anse såsom ett vanligt förmögenhetsrättsligt avtal, som icke är underkastat de särskilda familjerättsliga grundsatserna om underhållsavtal och ej gentemot fattigvårdssamhälle eller barnavårdsnämnd befriar de naturliga föräldrarna från underhållsskyldigheten eller ens i förhållande till det allmänna gör deras ansvarighet subsidiär. Någon barnets underhållsskyldighet mot fosterföräldrar förefinnes ej, och än mindre arvsrätt för någondera i den andras kvarlåtenskap. Att emellertid fosterföräldraskapet kan utgöra straffskärpnings- och straffmildringsgrund har ovan påpekats. Förhållandet är svagt skyddat även såtillvida, att vårdnaden kan frångas fosterfadern eller fostermodern ej endast på grund av sådana omständigheter, som medföra föräldrars skiljande från vårdnaden, utan även på grund av bortfallande av sådant skäl i de naturliga föräldrarnas personer, som föranlett vårdnadens överflyttande till fosterfadern eller fostermodern. Därest någon upptager annans barn såsom sitt, efter avtal med föräldrarna eller annan vårdnads-

havare, utan att vårdnaden överflyttas, uppstår efter numera gällande rätt icke ett verkligt »fosterföräldraskap» av familjerättslig natur. Ett förhållande av denna art föreligger vanligen i de fall, som regleras i lagen om samhällets barnavård.¹ Avtalet är av övervägande obligationsrättslig karaktär och medför ej den rättsliga vårdnadens övergång. De naturliga föräldrarnas rätt och plikt att sörja för barnet såväl i personligt som i ekonomiskt avseende upphör icke genom avtalet, ehuru den som mottagit barnet givetvis är gentemot föräldrarna skyldig att fullgöra sina åtaganden enligt allmänna avtalsregler. Föräldrarna kunna icke med bindande verkan för all framtid avstå från rätten över barnet² och äro sålunda befogade att, oavsett avtalets innehåll, återhämta barnet. En skadeståndsrätt kan dock i dylikt fall tänkas uppstå för fosterföräldrar, på grund av liden ekonomisk skada genom avtalets brytande. Även å förhållanden av denna art kunna de straffrättsliga bestämmelserna rörande fosterföräldraskap bli tillämpliga.

Å fosterföräldraskap, som uppkommit före d. 1/1 1921 — då lagen om barn i äktenskap trädde i kraft och upphävde hithörande bestämmelser i legostadgan och näringsfrihetsförordningen — är äldre rätt tillämplig.³

¹ Se ovan s. 47.

² Se t. ex. NJA 1913 s. 603; jfr 1912 s. 3, där fosterföräldraskap enligt legostadgan tydligen ansågs föreligga.

³ Se Winroth, Sv. C. III s. 128 ff.

KAP. I

Förutsättningar för adoption.

1. I avseende å adoptantens person.

Lagstiftningen uppställer såsom förutsättningar i avseende å adoptantens person dels att vissa angivna villkor föreligga, dels att adoptionen överhuvud — sålunda även med hänsyn till adoptantens person — prövas lämplig. De särskilda villkoren äro:

1) fyllda tjugofem år, lagen om adoption 1 §;

2) myndighet, dock att omyndigförklarad må med förmyndares samtycke adoptera, därest antingen fråga är om adoption av hans eget barn utom äktenskap eller adoptionen skall ske gemensamt med myndig make, 2 §;

3) beträffande gift person, att maken deltagar i adoptionen, som sålunda skall ske för makarna gemensamt, dock att make må ensam adoptera »där den andre vistas å okänd ort eller är sinnessjuk eller sinnesslö, ävensom eljest med den andres samtycke adoptera dennes barn i äktenskap eller adoptivbarn eller ock eget barn utom äktenskap», 3 §.

Några ytterligare villkor äro ej upptagna, men enligt 8 § skall regelmässigt krävas, att adoptanten ej har egna bröstarvingar: »Har sökanden bröstarvinge, skall tillstånd vägras, där ej synnerliga skäl till adoptionen äro». Såsom exempel på sådana »synnerliga skäl» har i motiven angivits, att någon vill adoptera en nära släkting, som uppfostras

tillsammans med adoptantens egna barn, eller makar med egna barn vilja adoptera den enes barn utom äktenskapet. Det har ej i lagtexten uttalats, att en viss åldersskillnad skall finnas mellan adoptant och adoptivbarn.¹ Men i motiven förutsättes, att gehörig hänsyn tages till lämpligheten av sådan åldersskillnad.

Beträffande till en början det villkoret, att i regel ej den må adoptera, som är *omyndigförklarad*, märkes att i intet fall den omyndigförklarade får adoptera utan förmyndarens samtycke, ej heller förmyndaren å den omyndiges vägnar. Härigenom uteslutes adoption, ifall omyndigförklaringen har sin grund i sinnessjukdom eller sinnesslöhet, även om den omyndigförklarade är gift och maken ville deltaga i adoptionen. Eljest upptages såsom undantagsfall en rätt för omyndigförklarad att med förmyndarens samtycke och tillsammans med myndig make adoptera. Häri ligger efter orden — och är väl även åsyftat — att omyndigförklarad make ej kan adoptera barn, som andra maken redan tidigare, t. ex. före äktenskapet, upptagit såsom adoptivbarn, ej heller sistnämnda makes eget barn i tidigare äktenskap. Gemensam adoption är ju i dessa fall utesluten.

Det andra av de båda undantagsfall, som 2 § upptager, nämligen den omyndigförklarades behörighet att med förmyndarens samtycke adoptera eget barn utom äktenskap, har motiverats därmed, att en adoption i dylikt fall väsentligen kunde ersätta en legitimation av barnet. Det har framhållits såsom exempel, att fadern vill legitimera sitt utom-

¹ Ang. ett förslag inom lagrådet att, till förebyggande av en alltför växlande praxis bland underrätterna, uppställa en åldersskillnad av minst 15 år såsom villkor, med rätt för konungen att meddela dispens, yttrade dep. chefen: »Att ifrågasätta i adoptionens natur och väsen grundade åldersskillnad i regel bör föreligga, är uppenbart. I likhet med lagberedningen anser jag det emellertid utan fara kunna anföras åt domstol, som enligt förslaget skall ägna varje adoptionsärende en noggrann lämplighetsprövning, att även taga hänsyn till berörda villkor.»

äktenskapliga barn, men icke kan vinna detta syfte genom äktenskap med modern, enär hon är död eller sinnessjuk. Att förbjuda adoption på den grund att fadern vore omyn-digförklarad, kunde i dylikt fall synas omotiverat.

Vad härefter angår villkoret, att *gift person*, som önskar adoptera ett barn, i regel icke kan göra detta utan att ma-ken deltagar såsom med-adoptant, så framgår alltså härav, att det icke är tillräckligt med makens samtycke. Kravet på sådan gemensam adoption har motiverats därmed, att det vore i hög grad oegentligt, om den ene av två makar skulle kunna såsom sitt upptaga ett barn, som rättsligen sett för den andre bleve helt främmande. Det synes med allt skäl kunna fordras — heter det i motiven — att, om ett adoptivbarn skall upptagas i en familj, bägge makarna deltaga i adoptionen, varav då den naturliga följden blir att, såsom i 12 § förklarats, barnet får den rättsliga ställ-ning, som om det vore makarnas gemensamma barn.¹ Icke ens om makarna leva hemskilda eller på grund av söndring i äktenskapet flyttat isär, kan den ena maken oberoende av den andra adoptera. Fall kunna dock inträffa, då en av makarna har adoptivbarn, som icke står i adoptionsförhål-lande till den andra maken. Sålunda kan den ena maken ha adopterat före giftermålet. Äktenskapets ingående medför i sådant fall ingen förändring, och barnet förblir endast den ena makens adoptivbarn. Å andra sidan finnes intet hinder för den andra maken att, under förutsättning av sin makes samtycke — vilket samtycke vid sinnessjukdom etc. torde böra lämnas av förmyndaren, jfr 6 § —, även i sin ordning adoptera barnet, vilket därefter blir bägges gemensamma adoptivbarn, 3 §. Nu nämnda fall erbjuder ock exempel på att make adopterar utan den andras deltagande, här på

¹ Sålunda kan ej heller en hustru adoptera sin mans barn utom äkten-skap, om icke mannen deltagar i adoptionen.

den grund att den sistnämnda redan tidigare var adoptant. Ett liknande förhållande inträder, om make adopterar sin makes barn i ett föregående äktenskap. Här kan gemensam adoption ej ifrågakomma, enär adoption av eget barn i äktenskap icke är möjlig, jfr 1 § andra st.

Frånsett de bägge nu nämnda fallen, som icke utgöra egentliga undantag från huvudregeln, eftersom gemensam adoption här var utesluten och överflödig, ha två undantag upptagits, då make kan ensam adoptera, med verkan att barnet icke kommer i familjerättsligt förhållande till andra maken. Dels kan make ensam antaga adoptivbarn, då den andra vistas å okänd ort eller är sinnessjuk eller sinnesslö, dels kan så ske, då adoptivbarnet är hans eget barn utom äktenskap. I förra fallet är det likgiltigt, om hemskillnad råder eller ej. Samtycke av maken fordras själfvallet icke. Den omständigheten att ena maken är sinnessjuk eller sinnesslö är, såsom nyss anmärkts, laga hinder för gemensam adoption. Beträffande rätten för make att ensam adoptera eget utomäktenskapligt barn, så förutsattes samtycke av andre maken, dock naturligtvis ej såvida denne vistas å okänd ort eller är sinnessjuk eller sinnesslö. Gemensam adoption av ena makens utomäktenskapliga barn är sålunda medgiven och tänkt såsom det normala. Att emellertid möjlighet givits för make att ensam adoptera sitt utomäktenskapliga barn, har motiverats därmed, att det ej borde vara mannen förmenat, att ensam adoptera sitt utom äktenskapet födda barn och därigenom bereda detsamma den väsentligt bättre ställning, som adoptionen medför. Även om det vore sannolikt att hustrun, då hon vore beredd att ge sitt samtycke till adoptionen, i regeln även skulle vilja deltaga däri, kunde dock tänkas fall, då hon ej önskade, att hennes egendom skulle övergå till barnet.¹

¹ Ifrågavarande bestämmelse fanns ej i lagberedningens förslag, men föreslogs inom lagrådet och infördes av riksdagen.

Bestämmelsen är icke begränsad till mannen. Även hustrun kan sålunda med mannens samtycke ensam adoptera sitt utomäktenskapliga barn.

Andra än makar må ej gemensamt antaga adoptivbarn, 4 §. Ej heller må ett gemensamt adoptivföräldraskap stiftas på det sätt, att adoptivbarn i adoptantens livstid ånyo adopteras av annan än dennes make, 4 § andra st. Barnet skulle därigenom komma i adoptivförhållande till flera personer, vilket skulle medföra olösliga svårigheter i avseende å fördelningen av de befogenheter och skyldigheter för adoptant, som följa med adoptionen.

Hinder möter ej för en särskilt förordnad förmyndare, att adoptera sin myndling.

2. I avseende å adoptivbarnets person.

Lagen uppställer inga särskilda förutsättningar för adoptionen i avseende å adoptivbarnets person. Sålunda är ingen åldersgräns, vare sig uppåt eller nedåt, angiven. Såväl späda barn som vuxna personer kunna adopteras, såväl myndiga som omyndigförklarade, såväl gifta som ogifta. Emellertid får den, som fyllt 12 år, ej adopteras utan eget samtycke. Härav blir följd, att person över 12 år för att kunna antagas såsom adoptivbarn måste kunna avgiva ett giltigt samtycke, varför den, som fyllt 12 år och på grund av sinnessjukdom eller sinnesslöhet är i saknad av rättslig handlingsförmåga, icke kan adopteras.¹

Såsom förut antytts, ligger intet hinder för adoption däri, att barnet är adoptantens eget barn utom äktenskap, 1 §. Det har till och med förutsatts såsom en särskilt lämplig anordning, att fader adopterar sitt utomäktenskapliga barn. Därmed vinnas väsentligen samma rättsverkningar

¹ Lb. II s. 44.

för barnet som genom legitimation medelst giftermål med barnets moder. Mindre anledning finnes uppenbarligen att medgiva moder möjlighet att adoptera sitt utomäktenskapliga barn, eftersom detta ändå i förhållande till modern har väsentligen samma ställning som äktenskapligt barn. Såsom motivering för lagens ståndpunkt i avseende å moder har emellertid anförts, att adoptionen kunde bliva ett medel för modern att taga barnet till sig utan att behöva för världen uppenbara, att det är hennes eget.¹ Barn av äktenskaplig börd kan icke adopteras av föräldrarna eller någon av dem men väl barnbarn av far- eller morföräldrar. Det sagda gäller även om barn, som enligt äldre lag har äktenskaplig börd, fastän föräldrarna ej varit förenade i fullkomnat äktenskap.² Icke heller kan, såsom ovan anmärkts, den adopteras, som redan är annans adoptivbarn, fränsett det fall att den tidigare adoptanten är den senares make.

Adoption av ett barn, som står under sina naturliga föräldrars vårdnad, innebär en övergång av vårdnaden och bör naturligen ej ske utan vårdnadshavarens medgivande. Härom ha bestämmelser givits i 6 §. Enligt dessa erfordras i regel samtycke av bägge föräldrarna för adoption av den, som är omyndig på grund av sin ålder, alltså numera även vid adoption av person under 21 år, som är eller varit gift. Är den ena av föräldrarna död eller är endera sinnessjuk, sinnesslö eller å okänd ort, är den andras samtycke tillfyllest. Är sådant fall för handen beträffande båda föräldrarna, skall förmyndarens samtycke inhämtas. Är föräldrarnas äktenskap upplöst, erfordras samtycke allenast av den, som har vårdnaden om barnet. För adoption av barn utom äktenskap erfordras samtycke av den av föräldrarna, som har vårdnaden om barnet. Vid makes adoption av sin makes

¹ Lb. II s. 39.

² Se övergångsstadgandet samt Lb. II a. st.

adoptivbarn, torde endast den hittillsvarande adoptivfäderns, resp. adoptivmoderns samtycke krävas, se 3 §.

Det framgår av dessa föreskrifter, att det ej är vårdnads-havaren, som det under alla förhållanden tillkommer att avgiva samtycke. Vårdnadsbegreppet har överhuvud ej lagts till grund vid reglernas avfattning annat än såtillvida, att, därest föräldrarnas äktenskap är upplöst eller fråga är om adoption av utomäktenskapligt barn, den av föräldrarna är behörig, som har vårdnaden. För övrigt kräves alltså föräldrarnas samtycke jämväl om vårdnaden från-tagits dem eller upphört. Därest ingen av föräldrarna har vårdnaden och något av de nyssnämnda fallen i 6 § andra st. är för handen, torde samtycke erfordras från den av föräldrarna, som senast haft vårdnaden. Förevarande regler i adoptionslagen ha ej undergått ändring i sammanhang med utformningen av vårdnadsinstitutet i 1920 års lag om barn i äktenskap.¹ Om vårdnaden tillkommer särskilt förordnad förmyndare, skall dock denne i ärendet höras, se 9 §, ehuru hans samtycke ej ersätter föräldrarnas.

¹ Enligt lagberedningens ursprungliga förslag skulle samtycke ej fordras från den av föräldrarna, som »är utan del i vårdnaden». Jfr bestämmelserna om giftomannaskap i 1915 års lag om äktenskaps ingående och upplösning, 2 kap. 2 §, samt förarbetena därtill, t. ex. hos Ekeberg, Äktenskaps ingående och upplösning, vid sagda §. Lagberedningens förslag att samtycke till omyndigt barns äktenskap ej skulle erfordras från den av föräldrarna, som var utan del i vårdnaden, blev på lagrådets hemställan ändrat med hänsyn till att vårdnadsbegreppet icke vore i gällande rätt närmare bestämt. I nya GB 2:s har emellertid en återgång till det tidigare förslaget skett, med motivering att frågan om vårdnaden nu ordnades genom de nya barnlagarna, se Lb. IV s. 185 f. Någon ändring i adoptionslagen beträffande samtycke till barns adopterande av annan föreslogs däremot ej. Under sådana förhållanden kan man måhända heller icke i tolkningsväg lägga vårdnadsbegreppet till grund vid tillämpning av förevarande § i adoptionslagen. Jfr ang. kravet på bägge föräldrarnas samtycke under hemskillnad lagrådets yttrande vid denna §: »Skulle i något fall under bestående hemskillnad den av makarna, som ej har vårdnaden om barnet, i illojalt syfte motsätta sig en ifrågasatt adoption av detsamma, må hellre adoptionen anstå, till dess äktenskapet hunnit upplösas.» Se ock norska motiven s. 20.

Tillkommer vårdnaden på grund av beslut i sammanhang med hemskillnad allenast ena maken, skall ock andra makens samtycke inhämtas. Hemskillnad är sålunda i förevarande avseende ej likställd med äktenskaps upplösning. Efter äktenskapets upplösning kan den av föräldrarna, som ej har vårdnaden, visserligen ej hindra barnets adopterande, men han skall höras i ärendet, 9 §. Likaså skall fader till utomäktenskapligt barn och särskilt förordnad förmyndare, även om hans samtycke ej erfordras, dock höras vid ärendets handläggning, »där det kan ske». Om särskilt förordnad förmyndare vill adoptera sin myndling, torde jämlikt förmynderskapslagen 11:2 god man kunna förordnas att bevaka den omyndiges intressen, där så prövas lämpligt, jfr adoptionslagen 23 §.

Föreskrift om samtycke från makes sida eller om dennes hörande vid adopterande av gift person har ej givits.

Det räcker ej med samtycke från föräldrar eller annan vårdnadshavare för adopterande av den, som är under 21 år. Även barnets eget samtycke fordras, om det fyllt 12 år, 5 §, och detta väl även ifall make vill adoptera sin makes adoptivbarn. Såsom ovan framhållits, blir härav en följd, att man måste såsom villkor för adoption av barn över 12 år — men ej beträffande barn under denna gräns — kräva möjlighet att avgiva ett giltigt samtycke.¹

Vid adoption av den, som fyllt 21 år, erfordras i allmänhet ej samtycke från annan än denne själv, sålunda icke från hans föräldrar. I händelse han är förklarad omyndig, kräves dock medgivande från förmyndaren.

¹ Inom lagrådet yrkade två ledamöter med hänsyn härtill åldersgränsens höjande till 15 år: »Då enligt allmänna rättsgrundsatser adoptionen kan förklaras överksam, därest ett samtycke, som lagen fordrat, visas vara ogiltigt på grund av tvång eller förledande eller i följd av bristande uppfattning av adoptionens rättsliga innebörd, synes det vara nödigt att höja den åldersgräns, varom här förmäles, till femton år.» I dansk lag har denna åldersgräns satts till 14 år, i norsk lag till 12 år.

3. Domstolens tillstånd till adoption.

Ansökan om adoption göres till den domstol, därunder adoptanten har sitt hemvist, eller, om han ej har hemvist inom riket, till domstol i den ort han uppehåller sig, eller, om han uppehåller sig utrikes, till Stockholms rådhusrätt, 25 §.

Adoptionen sker genom ett rättens beslut, innefattande tillstånd till ansökan att få adoptera. Detta rättens beslut är den konstitutiva akten.¹ Det har icke meddelats särskilda föreskrifter om upprättande av avtal såsom grundval för ansökningen och beslutet. »Rätten måste naturligtvis förvissa sig om att samtycke från alla vederbörande föreligger. Men ett konstaterande av sådant samtycke synes också vara tillräckligt, så mycket mera som rättsföljderna av adoptionen i allmänhet fastställas genom tvingande regler och förty detaljbestämmelser i avtalsform i de flesta fall varken äro erforderliga eller önskvärda.»²

Rätten har att konstatera förefintligheten av de i lag uppställda förutsättningarna för adoption, men dessutom att företaga en skälighetsprövning. Normerna för denna prövning äro angivna i 8 §. Domstolen skall bedöma, huruvida adoptionen »lämpligen må äga rum». Ej må tillstånd givas, med mindre adoptionen finnes lända till gagn för barnet samt sökanden uppfostrat barnet eller vill uppfostra det eller eljest särskild anledning är till adoptionen.³ Har sökanden bröstarringar, skall tillstånd vägras, där ej syn-

¹ Lb. II s. 37.

² Lb. II s. 37.

³ Lb. II s. 47: »Att någon vill taga hand om ett barn samt vårda och uppfostra det, är således en omständighet, som förtjänar att särskilt framhållas såsom en anledning till att han må få adoptera det. . . En annan anledning kan stundom ligga i nära släktskap mellan adoptanten och den, som skall adopteras, t. ex. om en äldre barnlös man vill lämna sitt namn och sin förmögenhet åt en vuxen systerson, som står honom nära utan att dock hava varit uppfostrad av honom.»

nerliga skäl till adoptionen äro. En särskild anledning till varsamhet vid medgivande av adoption kan ock ligga däri, att adoptanten förut har ett eller flera adoptivbarn.¹ En avgörande synpunkt är överhuvud, att adoptionen lärer till nytta för barnet, såsom stiftande ett nytt familjerättsligt förhållande av samma art som förhållandet mellan föräldrar och barn. Den största risken, som framför allt skulle undvikas genom domstolsprövningen, är att ekonomisk vinning för adoptanten utgör huvudmotivet för ansökningen.

För ärendets prövning behöver domstolen tillgång till upplysningar om alla på frågan inverkan förhållanden, framför allt om sökandens person. Det tillkommer i första hand sökanden själv att förebringa erforderlig utredning i detta avseende. »Genom intyg av präst eller annan tjänsteman i orten, ordförande i kommunalstämma, ordförande eller ledamot av kommunalnämnd eller andra trovärdiga personer kan sökanden styrka sin behörighet. För vinnande av fullständig utredning härutinnan bör rätten, där så erfordras, meddela sökanden anvisningar och lämna honom råd att fylla vad som brister.»² Enligt en 1923 vidtagen ändring i 9 § är barnavårdsnämndens hörande i vissa fall obligatoriskt. Därest barnet ej fyllt 18 år, skall sålunda yttrande inhämtas såväl från barnavårdsnämnden i den församling, där adoptanten är kyrkobokförd, som ock, i fråga om barn utom äktenskap, från den barnavårdsnämnd, som har att utöva tillsyn över barnet, och eljest från barnavårdsnämnden i den församling, där föräldrarna eller den av dem, som har vårdnaden om barnet, är kyrkobokförd. Men rätten äger ock i övrigt införskaffa erforderlig utredning, t. ex. genom att inkalla personer att upplysningsvis

¹ Norska motiven s. 18.

² Lagrådet vid 9 §.

höras i ärendet. Såsom ovan framhållits, skall, då fråga är om adopterande av omyndig, fader eller moder, vars samtycke ej erfordras, om möjligt höras i ärendet, likaså föräldrar och barn. Den största risken, som framför allt ersättning för inställelsen åt personer, som enligt rättens beslut inkallats.

Domstolen skall särskilt inrikta utredningen på frågan, huruvida å någondera sidan vederlag är givet eller utfäst. På grund av nyssnämnda fara, att bekommandet av vederlag ofta blir huvudmotivet för adoptionen, har en skärpning av lagen på denna punkt vidtagits 1923. I motiven till lagändringen framhölls, att man borde hålla strängt isär, å ena sidan gottgörelse till adoptanten för hans tjänster, å andra sidan vad adoptanten mottog i sin egenskap av barnets blivande representant och sålunda åtminstone i första hand i dess intresse. I förra fallet föreläge verkligt vederlag, som borde helt förbjudas; i senare fallet vore det i regel fråga om ett bidrag till barnets underhåll, som tillkomme barnet och som alltjämt borde tillåtas, men i den formen allenast, att en summa i ett för allt lämnades att omhändertagas av barnavårdsnämnden. I enlighet härmed stadgas, att ansökningen om adoption ej må bifallas, om å någondera sidan vederlag är givet eller utfäst, ej heller om bidrag till barnets underhåll är avtalat, med mindre fråga är om bidrag med visst belopp en gång för alla och beloppet inbetalts till barnavårdsnämnden i den församling, där adoptanten är kyrkobokförd, eller ock till nämnden utfärdats förbindelse, vilken blivit av sökanden och nämnden godkänd, 8 §. Skulle ett förbjudet avtal — t. ex. angående utbetalning av ett kapitalbelopp direkt till adoptanten eller angående periodiska underhållsbidrag — ha utan rättens vetskap förelegat och adoptionen kommit till stånd, är avtalet utan verkan, 8 § tredje st. Barnavårdsnämnden skall

för mottaget belopp inköpa åt barnet en livränta eller på annat lämpligt sätt placera detsamma, 10 \$, i överensstämmelse med vad stadgats i lagen om barn utom äkt. 10 §.¹

Av formuleringen i 8 § tredje st. angående vissa underhållsavtals ogiltighet framgår, att endast sådana avtal drabbas av föreskriften, som slutits i sammanhang med överenskommelsen om adoption. Senare ingångna avtal mellan adoptant och någon av adoptivbarnets föräldrar äro sålunda ej ogiltiga men ha ej heller karaktären av familjerättsliga underhållsavtal.

Domstolen skall efter fullbordad prövning fatta beslut, vilket bör på vanligt sätt motiveras och kan bli föremål för överklagande.² Rättsmedel är liksom eljest i ansökningsärenden besvär, RB 25:2. Tydligt är, att i allmänhet överklagande icke sker, om adoptionen medgivits, då det sällan torde inträffa, att adoptionen inverkar på andra personers intressen. Dock kan det tänkas, att besvär över beslut om tillstånd anföres t. ex. av någon, vars samtycke icke behöri gen inhämtats, eller, såsom i ett rättsfall förekommit, av person, som har intresse av att hindra det namnbyte, som adoptionen medför.³ Besvär kan i förekommande fall av tredje man anföras med åberopande av RB 25:10 (nullitetsbesvär), d. v. s. »inom ett år sedan utslaget honom kunnigt blev».⁴

Huruvida verkan av domstolens beslut om bifall till ansökningen skall räknas från tidpunkten för beslutet eller från det detsamma vunnit laga kraft, är icke uttalat i la-

¹ Ovan s. 115.

² Lb. II s. 36 f.

³ Se NJA 1920 s. 449, där beslut om adoption av H. D. undanröjdes, på yrkande av tredje man, enär av omständigheterna framginge, att ifrågakomna adoption tillkommit huvudsakligen för att bereda adoptivbarnen möjlighet att förvärva adoptantens släktnamn.

⁴ Så i nyss anf. rättsfall.

gen. Man torde få anse sistnämnda alternativ vara det riktiga.¹

*

De internationellt privaträttsliga reglerna i 26 och 27 §§, vilka innehålla särskilda förutsättningar för adoption, då adoptant eller adoptivbarn är utländsk undersåte, skola ej här behandlas.²

¹ Jfr Sv. J. 1926 Rf. s. 77.

² Se härom Hassler, Internationella adoptivförhållanden (1922).

KAP. II.

Adoptionens verkningar.

1. Vårdnad.

»Adoptant have den vårdnad om adoptivbarnet, som tillkommer föräldrar», 12 §. Innebörden av vårdnaden är alltså densamma som i fråga om naturliga barn, och bestämmelserna i 1920 års lag om barn i äktenskap bli normgivande i avseende å vårdnadsbegreppet. Även specialbestämmelser inom olika delar av lagstiftningen, vilka grunda sig på vårdnadsbegreppet, bli omedelbart tillämpliga. Beträffande giftomannaskap har uttryckligen stadgats, att adoptant träder i föräldrars ställe, 12 §, jfr med 1920 års prom.-lag till GB, 3 §. Härvid gäller, att i händelse makar ha adopterat gemensamt eller den ena maken har adopterat den andras barn i tidigare äktenskap eller adoptivbarn, vårdnaden tillkommer båda adoptivföräldrarna. Det skall så anses »som vore barnet deras gemensamma», 12 § sista st.

Vårdnaden kvarstår tills adoptivbarnet fyllt 21 år eller dessförinnan ingått äktenskap, i överensstämmelse med reglerna i lag om barn i äktenskap. Likaså böra bestämmelserna i sistnämnda lag om föräldrars skiljande från vårdnaden tillämpas även å adoptivföräldrar,¹ ehuru i vissa fall den möjligheten även står öppen att få adoptivförhållandet hävt.

¹ Så ock de norska motiven s. 32.

Ansökan om adoptants skiljande från vårdnaden torde kunna göras även av de naturliga föräldrarna. Vid hemskillnad eller äktenskapsskillnad mellan adoptivföräldrarna gälla om vårdnaden samma regler som i fråga om barn i äktenskap.¹ Dör adoptanten, innan barnet upphört att stå under hans vårdnad, skall vårdnaden övergå till särskilt förordnad förmyndare. Äro makar adoptivföräldrar, tillämpas vid dödsfall reglerna om vårdnad i lag om barn i äktenskap 10 och 11 §§.

Adoptant är även barnets förmyndare. Förmynderskapslagens bestämmelser rörande föräldrar och barn äga motsvarande tillämpning å adoptanten och adoptivbarnet, lag om adoption 12 §. I händelse makar ha adopterat, tillkommer alltså det legala förmynderskapet i första hand mannen och i andra hand hustrun. Har hustrun tidigare varit förmyndare för barnet, upphör hennes förmynderskap i och med adoptionen.

2. Underhållsskyldighet.

»Adoptant och adoptivbarn have samma plikt att underhålla varandra som föräldrar och barn i äktenskap. Är adoptant gift, have hans make den underhållsskyldighet mot adoptivbarnet, som åligger make mot andra makens barn», 13 §. Det kan alltså hänvisas till lagen om barn i äktenskap samt till lagen om makes underhållsskyldighet mot andra makens barn. Även rörande avtal om underhåll, regle-

¹ Lb. II s. 55: »Varder äktenskapet upplöst, komma de för sådana händelser givna regler angående vården av makarnas gemensamma barn i omedelbar tillämpning. Jämväl i avseende härå kunde ifrågasättas att stadga, att, därest den ena maken adopterat den andras barn, alltid den senare skulle hava rätt till vårdnaden om barnet. Då fallet icke ofta lär komma att inträffa och domstolen säkerligen utan särskild föreskrift lär giva den naturlige fadern eller modern företräde, därest ej alldeles särskilda omständigheter påkalla ett annat beslut, har en sådan specialregel emellertid ansetts överflödig.»

ringen av underhållsskyldigheten vid adoptivföräldrars skilsmässa etc. skola bestämmelserna i förstnämnda lag bli tillämpliga. En särskild föreskrift har emellertid befunnits påkallad rörande de naturliga föräldrarnas underhållsplikt. Denna har gjorts subsidiär i förhållande till såväl adoptantens som hans makes försörjningsplikt: »Barnets föräldrar vare ej skyldiga att bidraga till dess underhåll, där ej adoptanten samt, om denne är gift, hans make bliva ur stånd att fullgöra sin underhållsskyldighet.» Även om sålunda i fråga om ett barn utom äktenskap fadern enligt avtal eller dom är skyldig utgiva visst underhållsbidrag, övergår denna skyldighet genom adoptionen till att bliva endast subsidiär och betingad av att adoptanten och hans make bli ur stånd att fullgöra sin underhållsskyldighet. Vid total oförmåga å adoptantens sida torde den verkliga faderns skyldighet inträda enligt det tidigare avtalet eller domen, där ej jämkning sker i enlighet med reglerna i lagen om barn utom äktenskap. Därest adoptanten i någon mån kan bidraga till barnets underhåll, får faderns bidrag lämpas därefter. I händelse adoptivförhållandet häves, inträder faderns underhållsskyldighet ånyo såsom primär, varvid det tidigare avtalet eller domen torde bli normerande. Därest fadern skulle ha gentemot modern förpliktat sig att efter adoptionen lämna underhållsbidrag för barnets räkning till adoptanten, i stället för såsom förut till modern, träffas dock avtalet ej av de regler, som gälla för underhållsavtal enligt lagen om barn utom äktenskap, och betraktas överhuvud ej som ett underhållsavtal utan såsom ett förmögenhetsrättsligt avtal. Således kan bl. a. ej införsellagen bli tillämplig.¹ Men avtalet drabbas ej av ogiltighetsregeln i 8 §, jfr ovan s. 141.

¹ Jfr yttranden inom lagrådet vid 13 § i 1917 års prop. (NJA Avd. II 1917 s. 502). — Enligt den norska lagen kan i samband med tillstånd till adoption träffas bestämmelse att fadern till utomäktenskapligt barn skall betala underhållsbidrag. Enligt dansk lag inträder adoptanten i moderns ställe med hänsyn till underhållsbidrag från barnets fader.

Det kan ifrågasättas, huruvida dessa regler bli att tillämpa, även om adoptanten själv är far eller mor till barnet, t. ex. om en moder adopterat sitt utomäktenskapliga barn. Hon måste i sådant fall komma i betydligt sämre ställning i förhållande till barnets fader än förut. Av 13 § framgår dock med nödvändighet, att faderns underhållsskyldighet även i detta fall blir endast subsidiär. Men möjligen kunde ifrågasättas, att ett avtal med modern-adoptanten, varigenom fadern åtog sig fortsatt skyldighet att utgiva underhåll, skulle behandlas såsom ett underhållsavtal i vissa hänseenden, framför allt enligt lagen om införsel. En sådan tolkning kan dock knappast upprätthållas. Det är icke fråga om ett avtal, som avser »fullgörande av lagstadgad underhållsskyldighet», eftersom hans förutvarande underhållsskyldighet efter adoptionen ej längre kvarstår såsom legal plikt, jfr lag om införsel 8 §. Resultatet blir sålunda, att moders adoption av utomäktenskapligt barn eller hennes och styvfaders gemensamma adoption av sådant barn medför en väsentlig lindring i den verkliga faderns underhållsskyldighet, och att, därest han genom avtal förpliktat sig fortfarande bidra, avtalet i avseende å verkställighetsåtgärder ej är gynnat på samma sätt som eljest de familjerättsliga underhållsavtalen. Först vid oförmåga å adoptantens sida blir faderns underhållsplikt »lagstadgad» i införsellagens mening. Avtal med modern om faderns fortsatta underhållsbidrag kan däremot ej bli ogiltigt, även om det slutits med tanke på adoptionen och utan iakttagande av föreskriften i 8 § andra st. Adoptionen sker ju i detta fall ej genom överenskommelse mellan modern-adoptanten och fadern. Något missbruk kan inte befaras därav, att modern före adoptionen försäkrar sig om fortsatta bidrag från fadern.

Barnets villkorliga underhållsskyldighet mot sina naturliga föräldrar, därest dessa av sjukdom eller annan dylik

orsak bli ur stånd att försörja sig, kvarstår trots adoptionen, 18 §. Barnet kan sålunda få underhålla både adoptionsföräldrar och naturliga föräldrar.¹ Reglerna härom i resp. barnlagar bli direkt tillämpliga.

Även i förhållande till det allmänna äro adoptant och adoptivbarn, skyldiga att försörja varandra enligt samma regler som föräldrar och barn, ftvlagen 3 §, barnavårdslagen 78 §. Även adoptants make är underhållsskyldig enligt samma regler som styvfader och styvmoder. Adoptivbarnets föräldrar äro i förhållande till det allmänna ej skyldiga att fullgöra försörjningen, där ej adoptanten blir ur stånd därtill. Men adoptivbarnet är enligt vanliga regler villkorligt underhållsskyldigt mot sina naturliga föräldrar även i förhållande till det allmänna.

Det skadestånd, som vid familjeförsörjares dödande i vissa fall tillkommer efterlevande barn, skall utgå även till adoptivbarn på grund av adoptants dödande, SL 6:4. Även i lagen om försäkring för olycksfall i arbete är adoptivbarn likställt med naturligt barn, adoptant med föräldrar, 7 §. Huruvida adoptivbarn kan göra gällande dylik rätt i anledning av sin faders eller moders död, torde få avgöras med hänsyn till i vad mån adoptanten är i stånd att försörja adoptivbarnet. Vid oförmåga å hans sida bör anspråk kunna framställas.

3. Arvsrätt.

Vid adoptants död inträder arvsrätt för adoptivbarnet, 14 §. Denna rätt har tryggats mot testamentariska dispositioner genom bestämmelser om laglott, 15 §. Adoptivbarnets arvslott har bestämts på det sätt, att »adoptivbarn äge lika

¹ Lb. II s. 66.

med barn i äktenskap taga arv efter adoptanten; dock att bröstarvinge ej skall i följd av adoptivbarns arvsrätt lida intrång i sin laglott». Adoptionen har alltså ansetts ej böra ha större verkan än testamente, såvitt gäller bröstarvinges rätt till kvarlåtenskapen. Därest adoptanten ej har borttestamenterat någon egendom, blir sålunda regeln den, att adoptantens egna barn och adoptivbarn ärva lika, under förutsättning att adoptivbarnen äro färre än eller lika många som de egna barnen. Skulle adoptivbarnen vara flera än de egna barnen, träder nyssnämnda reduktionsregel i tillämpning, och adoptivbarnen få alltså tillsammans nöja sig med halva kvarlåtenskapen, medan återstående hälften bibehålles åt de egna barnen.¹

Något mera invecklad ter sig regeln i 15 § om adoptivbarns laglott: adoptant må ej genom testamente bortgiva eller annorledes förordna »om mera än hälften av vad enligt 14 § tillkommer adoptivbarn eller dess bröstarvinge». Finnas endast adoptivbarn, blir bestämmelsen identisk med vad som gäller i fråga om laglott för barn i äktenskap. Äro *de egna barnen flera* till antalet än adoptivbarnen, skulle varje adoptivbarns arvslott bli lika med vart och ett av de egna barnens enligt huvudregeln i 14 §, eftersom någon tillämpning av reduktionsregeln ej ifrågakommer. Om sammanlagda antalet adoptivbarn och egna barn betecknas med n , bleve varje barns arvslott $\frac{1}{n}$ av kvarlåtenskapen. Men under det att de egna barnens laglott enligt 1857 års förordning² är för dem alla tillsammans halva kvarlåtenskapen, är varje adoptivbarns laglott enligt 15 § $\frac{1}{2} n$ av kvarlåtenskapen och deras sammanlagda laglotter således detta belopp, multiplicerat med adoptivbarnens antal. När adoptivbarnen äro till *antalet lika* med de egna barnen, skulle

¹ Lb. II s. 61.

² Att bröstarvinges rätt till laglott ej skall påverkas därav, att adoptivbarn finnes, är tydligen underförstått; Lb:s fsl. t. ÄB II s. 332 f.

tydiligen enligt 14 § adoptivbarnens arvslotter bestämmas till sammanlagt halva kvarlåtenskapen (= de egna barnens, som ju därigenom ej lida intrång i sin laglott), och adoptivbarnens sammanlagda laglotter enligt 15 § till hälften av arvslotterna eller fjärdedelen av hela kvarlåtenskapen. Därest slutligen *adoptivbarnens antal överstiger* antalet egna barn och sålunda de förras arvslotter skulle reduceras till sammanlagt halva kvarlåtenskapen enligt reduktionsregeln i 14 §, blir summan av adoptivbarnens laglotter liksom i näst föregående fall fjärdedelen av hela kvarlåtenskapen.¹ Bestämmelserna i 1857 års förordning ang. vad i testamente givas må, så ock om gåva av fast egendom ha för övrigt gjorts tillämpliga i avseende å adoptivbarn såvitt rör dels utsträckning av testamentsfriheten till förmån för behövande barn eller adoptivbarn och med belastande av adoptivbarns laglott och dels understödsrätt för adoptivbarn gentemot den, som av adoptant erhållit egendom i testamente eller fast egendom i gåva, 15 och 16 §§.

Adoptivbarns bröstarvinge inträder i rätt till arv efter adoptant och till laglott, ifall adoptivbarnet dött före adoptant, 14 och 15 §§, oavsett om möjligen bröstarvingen vore

¹ Se ock Lb:s fsl. t. ÄB II s. 332. Ifall kvarlåtenskapen betecknas med K, adoptivbarnens antal med a och de egna barnens antal med e, blir varje adoptivbarns laglott i det först nämnda fallet, d. v. s. då de egna barnens antal är större än adoptivbarnens, $= \frac{K}{2(a+e)}$ eller, om

$(a+e)$ sättes $= n$, alltså $\frac{K}{2n}$. Adoptanten kan tydligen i detta fall genom testamente förfoga över så stor del av kvarlåtenskapen som återstår, sedan därifrån undantagits dels de egna barnens sammanlagda laglotter $\left(= \frac{K}{2}\right)$, dels adoptivbarnens sammanlagda laglotter $\left(= \frac{a.K}{2n}\right)$. Formeln för vad adoptant kan borttestamentera blir alltså $\frac{K}{2} \left(1 - \frac{a}{n}\right)$. För det fall att adoptivbarnens antal är lika med de egna barnens, och sålunda $n = 2a$, ger formeln till resultat $\frac{K}{4}$ i överensstämmelse med vad i texten angivits.

född före adoptionen. Däremot leder adoptivbarnet i övrigt ej arv till sin släkt från adoptanten eller hans släkt, ej heller tillkommer det adoptivbarnet självt arvsrätt efter adoptantens släkt.¹

Adoptivbarnets arvsrätt efter adoptanten motsvaras ej av en lika vidsträckt arvsrätt för adoptanten efter adoptivbarnet. Man har nämligen velat i möjligaste mån förebygga, att beräkning om ekonomisk fördel skall inmänga sig bland motiven för en adoption. Å andra sidan skulle ett totalt uteslutande av varje arvsrätt stundom leda till obillighet. Ett fall, då arvsrätt för adoptant syntes berättigad; är det, att ett ogift adoptivbarn dör utan att efterlämna några släktingar alls, 17 § andra st. Kvarlåtenskapen skulle då såsom danarv tillfalla staten. I stället stadgas nu, att adoptanten tager arvet. Var barnet adopterat av makar, få de hälften var; är en av dem död, tager den andra hela arvet, vilket sålunda ej delas mellan den efterlevande och den avlidne adoptantens bröstarvingar. Adoptantens arvingar inträda överhuvud ej i hans ställe. Skulle adoptanten eller de adopterande makarna vara döda, går kvarlåtenskapen i detta fall såsom danarv till staten. I lagstadgandet tages ej hänsyn till det fall, att adoptivbarnet var gift och efterlämnar make, som enligt lag d. 11/6 1920 har rätt till arv. Förklaringen är att söka däri, att makes arvsrätt införts efter adoptionslagens tillkomst och att ordet »släktingar» i adoptionslagen 17 § andra st. ej kommit att ändras i samband med 1920 års lagstiftning. Det måste emellertid antagas, att make ej är i förevarande avseende sämre ställd än andra adoptivbarnets arvingar, och att följaktligen adoptants arvsrätt viker för

¹ Lb. II s. 62: »Detta överensstämmer med den av förslaget likasom av de främmande lagstiftningarna i allmänhet hyllade princip, att adoptionen icke medför något familjerättsligt förhållande vare sig mellan adoptantens och adoptivbarnets släkt eller adoptivbarnet och adoptantens släkt.»

makens.¹ Det andra fallet, då arvsrätt tillerkänts adoptant, är det i 17 § första st. omtalade. »Har adoptivbarn på grund av arv eller testamente erhållit egendom efter adoptant och dör barnet utan att efterlämna bröstarvinge, äge, där barnet är adopterat av makar och en av dem lever efter, denne samt eljest adoptantens bröstarvingar rätt att före arvsberättigade släktingar taga arv efter barnet till så stor del av kvarlåtenskapen, som i värde motsvarar vad barnet bekommit efter adoptanten.» Man har genom denna bestämmelse velat förebygga sådana stötande konsekvenser av huvudregeln, som att, då barn adopterats av makar, egendom skulle vid ena makens död tillfalla adoptivbarnet för att sedermera vid barnets död gå till dess kanske avlägsna släktingar med förbigående av den efterlevande adoptanten. Det är i förevarande fall en arvsrätt för medadoptant eller adoptants bröstarvingar — nämligen de som härstamma från den adoptant, från vilken egendomen kommer — till så stor del av kvarlåtenskapen, som i värde motsvarar det som härleder sig från den först avlidne adoptanten. Enligt lagrummets avfattning inträda icke den tidigare avlidne adoptantens bröstarvingar såsom arvsberättigade, därest medadoptant lever efter. Äro båda adoptivföräldrarna döda, inträder arvsrätt till den ifrågavarande egendomen för bådass avkomlingar och fördelningen av arvet sker utan hänsyn till om de äro adoptanternas gemensamma barn eller icke. I avlidet adoptivsyskons ställe träda dess avkomlingar.² Adoptivbarnets egna bröstarvingar, om sådana finnas, gå före medadoptant och adoptantens bröstarvingar. Var adoptivbarnet gift men saknade avkomlingar, torde den efterlevande maken ha företräde framför adoptant och adoptants avkom-

¹ Lb:s fsl. t. ÄB II s. 244. I det nya förslaget till lag om arv har en uttrycklig bestämmelse av denna innebörd upptagits i 4 kap. 5 §. Se ock dansk lag § 14 och norsk lag § 15.

² Lb. a. a. s. 241.

lingar. Denna tolkning täckes av ordalagen i 17 § första st., vari det heter att efterlevande medadoptant eller adoptants bröstarvingar äga rätt att »före arvsberättigade släktingar» taga arv efter barnet till den ifrågavarande egendomen. Det har icke stadgats laglott till förmån för adoptant, varför alltså adoptivbarnet kan genom testamente förfoga över egendomen på annat sätt. Någon arvsrätt efter adoptivbarns avkomlingar har icke tillerkänts adoptant (resp. adoptants bröstarvingar) i berörda fall, då egendomen härstammar från den ena av två adopterande makar. Den nu behandlade rätten — som i allo bör betraktas såsom en arvsrätt — innebär en rätt icke att återbekomma viss egendom utan att ur kvarlåtenskapen utfå vad i värde svarar mot den tidigare ärvda eller i testamente bekomna egendomen. Beräkningen av värdet torde böra hänföra sig till den tid, då adoptivbarnet mottog egendomen.¹

Adoptivbarnet har enligt vanliga regler arvsrätt efter sina naturliga föräldrar och andra släktingar, 18 §. Adoptionen medför alltså ingen ändring härutinnan, liksom beträffande dessas arvsrätt efter barnet inga andra inskränkningar gälla än de nyss omnämnda angående medadoptants eller eventuellt adoptants bröstarvingars partiella arvsrätt.

4. Övriga rättsverkningar.

Mellan adoptant och adoptivbarn må ej *äktenskap* ingås, så länge adoptivförhållandet består, GB 2:12. Däremot består ej äktenskapshinder mellan adoptivbarnet och adoptantens släkt, t. ex. naturliga barn, om ej sådant hinder föreligger på grund av naturlig släktskap. Adoptivbarnet erhål-

¹ Lb:s fsl. t. ÄB II s. 246 f. I beredningens förslag innefattas vissa modifikationer i nu gällande regler. Bl. a. föreslås att även egendom, som av adoptivbarnet mottagits i gåva, skall vara föremål för denna särskilda arvsrätt.

ler adoptantens *släktnamn*, där ej rätten tillåter, att barnet behåller sitt namn eller bär båda tillhopa, 11 §. En sådan tillåtelse har tänkts för exempelvis de fall, då barnets ursprungliga namn vore gammalt och berömt eller ock blott mera ovanligt, medan adoptantens vore särdeles allmänt, eller då adoptivbarnet vore vuxet och under sitt namn redan förvärvat en ställning i livet.¹ Gift kvinna skall dock, om hon adopteras, behålla mannens namn, varom särskild föreskrift ansetts obehöfvig.²

Beträffande *hemvist* gälla samma regler som för barn i äktenskap, så ock i fråga om *hemorts rätt*, ftvlagen 47 §. Däremot medför adoptionen ingen ändring i avseende å adoptivbarnets *nationalitet*.³ Rörande det *religionssamfund*, vari adoptivbarnet skall upptagas, tillkommer det i princip adoptanten samma rätt som eljest föräldrar. Dock har det till förekommande av ombyte, enligt särskild bestämmelse i dissenterförordningen 6 §, medgivits föräldrarna, om de tillhöra annat samfund än adoptanten, att vid adoptionen träffa avtal om barnets uppfostran i troslära, vari det kunnat uppfostras, därest ej adoption skett. Häves adoptionsförhållande, må barnets uppfostran fortgå såsom förut, ändå att det, om adoption ej mellankommit, skolat uppfostras i annan troslära.

Adoptivförhållandet har i vissa fall betydelse såsom *straffskärpnings*-, resp. *straffmildringsgrund* enligt uttryckliga bestämmelser i strafflagen, antagna i sammanhang med

¹ Lb. II s. 52.

² Lb. II s. 52. Om det fall att adoptant tillhör adlig släkt yttrar lagberedningen: »Det har så mycket mindre funnits nödigt stadga undantag för sådant fall, som det med avseende å vissa adliga släkter, nämligen de efter 1809 adlade, är vanligt, att släktens namn bäres av personer, som icke hava adelskap. Att däremot adoptivbarnet icke erhåller den högre eller lägre adliga värdighet, som må tillkomma adoptanten, följer av de allmänna reglerna om adelskap.»

³ Lb. II s. 76.

adoptionslagen.¹ I fråga om *jäv* mot domare, fullmäktig, vittne eller annan så ock i det avseende, varom förmäles i 1 kap. 6 § rättegångsbalken,² skall adoptivförhållande anses lika med skyldskap mellan föräldrar och barn, lag d. ¹⁴/₆ 1917.

För övrigt märkes den allmänna regeln i 18 §, att adoptionen ej har någon verkan på adoptivbarnets och dess släktingars inbördes rättigheter och skyldigheter i andra än särskilt angivna hänseenden.

¹ Se sålunda SL 3:2,7,11; 14:36,37,45; 15:21; 16:12; 18:6,12; 22:90.

² »Ej må fader och son, svärfader och måg, två bröder eller svågrar i en rätt sitta, där ej flere än sju i rätten äro. Aldrig må ock flere än två, de där i den skyldskap och svågerlag äro, som nu är sagt, i en rätt sitta.»

KAP. III.

Adoptivförhållandets hävande.

1. Föresättningar.

Den omständigheten att adoptant avlider medför ej i och för sig, att adoptivbarnet återinträder i det forna förhållandet till de naturliga föräldrarna. Adoptivförhållande kan däremot bringas till upphörande och det ursprungliga rättsförhållandet till föräldrarna återställas genom beslut av domstol, antingen i vissa fall på grund av överenskommelse mellan adoptant, resp. adoptivföräldrar, och adoptivbarn, eller ock på grund av sådant uppförande av adoptant eller adoptivbarn, att fortsatt adoptivförhållande icke skäligen kan fordras, eller slutligen på den grund att hävandet eljest är av väsentlig betydelse för adoptivbarnet.

Beträffande överenskommelse mellan adoptant och adoptivbarn gäller enligt 19 §, att domstol på ansökan skall häva adoptivförhållande, när adoptant och adoptivbarn äro ense därom. Härvid förutsättes dock, att adoptivbarnet icke är på grund av ålder omyndigt — numera alltså undantagslöst att det fyllt 21 år. Vidare skall det vara i stånd att avgiva ett rättsligen giltigt samtycke, varjämte den som är omyndig förklarad, vare sig adoptant eller adoptivbarn, skall ha förmyndarens samtycke till överenskommelsen. Denna bestämmelse medför, att, om adoptant eller adop-

tivbarn är sinnessjuk, ett hävande enligt överenskom-
melse ej kan komma till stånd. För det fall att makar ha
adoptivbarn stadgas i 22 §, att bägge makarna skola del-
taga i överenskommelsen om förhållandets hävande. Att
ena maken är sinnessjuk, sinnesslö eller å okänd ort, med-
för ej behörighet för medadoptanten att sluta överenskom-
melsen ensam. Har ena maken adopterat den andres barn,
kan däremot adoptanten ensam ingå överenskommelsen.
Efter äktenskapets upplösning genom ena makens död kan
förhållandet, såvitt angår den efterlevande, hävas på grund
av överenskommelse mellan den efterlevande och adoptiv-
barnet. Efter äktenskapsskillnad kan förhållandet hävas
utan bägge de förutvarande makarnas medverkan, men hä-
vandet kan endast avse förhållandet till den av adoptanter-
na, som slutit överenskommelsen.¹ Domstolens prövning in-
skränker sig till ett konstaterande av huruvida giltig över-
enskommelse föreligger och innefattar ej något bedömande
av ansökningen ur lämplighetssynpunkt.

Adoptivförhållandet kan, på ansökan av adoptivbarnet,
hävas på den grund att *adoptanten* eller den ena adoptant-
maken »grovt förgått sig mot barnet eller i märkelig mån
försummar sina plikter mot det eller för ett lastbart eller
brottsligt liv» samt förty »barnets bästa påkallar att för-
hållandet upphör», så ock om dess upphörande eljest »är
av väsentlig betydelse för barnet», 20 och 22 §§. Såsom
förut framhållits, torde i de först nämnda fallen vårdna-
den kunna fränkännas adoptant enligt lag om barn i äkten-
skap 8 §, vilken utväg i så fall står öppen såsom alter-
nativ. Av hänsyn till barnets intressen har hävande även
eljest medgivits på grund av »väsentlig betydelse» för
barnet, utan adoptants samtycke. »Det kan lätt tänkas,
att barnet i något fall kan genom att åter inträda i sin

¹ Lb. II s. 71.

gamla släkt vinna avsevärda ideella eller materiella fördelar, och då bör adoptionen ej vara ett oöverstigitligt hinder därför.»¹ Ansökan om hävande enligt dessa regler göres av adoptivbarnet självt, om det fyllt 21 år och ej lider av sinnessjukdom eller sinnesslöhet. I andra fall företrädes barnet av sin naturliga fader eller moder, av särskilt förordnad förmyndare eller av barnavårdsnämnd.²

Adoptivförhållandet kan hävas jämväl om *adoptivbarnet* »grovt förgått sig mot adoptanten eller hans närmaste», resp. mot den ena av adoptantmakarna eller hans närmaste, eller om adoptivbarnet för »ett lastbart eller brottsligt liv», 21 §. Ansökan göres av adoptanten eller i fråga om gemensamt adoptivförhållande av båda adoptivföräldrarna. Om synnerliga skäl därtill äro, kan dock den ena adoptantmaken ensam vinna upplösning av förhållandet beträffande bägge makarna, 22 §.³ Är adoptant sinnessjuk eller sinnesslö, må ansökan göras av hans förmyndare, medan eljest en omyndighetsförklaring ej hindrar adoptanten att själv påkalla rättens beslut.

2. Domstolens beslut om adoptivförhållandets hävande.

Ansökan om adoptivförhållandes hävande göres vid adoptantens personliga forum, i överensstämmelse med reglerna angående behörig domstol för beslut om adoption, 25 § och ovan s. 139. Subsidiärt må ärendet anhän-

¹ Lb. II s. 69.

² Då det är fråga om en vårdnadsfunktion, har förmyndare talerätt endast om han även har vårdnaden. Jfr ovan ss. 40, 63.

³ Lb. II s. 71: »Det kan t. ex. inträffa, att den ena maken blir sinnessjuk och av sådan anledning ej kan föra någon talan, eller att den ena är borta utan att man vet var han uppehåller sig. . . Någon gång skulle det ock kunna inträffa, att den ena maken av en eller annan anledning vägrar att med den andra deltaga i yrkande om förhållandets upphävande, oaktat omständigheterna i hög grad påkalla sådant. I dylika fall synes rätten lämpligen kunna få skilja mellan makarna.»

giggöras vid domstol i den ort, där adoptanten uppehåller sig, eller, om han är utrikes, vid Stockholms rådhusrätt.

Domstolens prövning är, i händelse överenskommelse föreligger enligt 19 §, inskränkt till ett konstaterande av en giltig överenskommelse enligt de i nämnda lagrum angivna reglerna. Om däremot adoptivförhållandets upplösning påyrkas endast från ena sidan, blir domstolens prövning uppenbarligen av mera diskretionär art. Någon lämplighetsprövning motsvarande den, som skall företagas vid ansökan om adoption, tillkommer dock inte domstolen.

Vid ansökan enligt 20 eller 21 § skall domstolen, för ärendets utredning, lämna »alla dem tillfälle att yttra sig, vilkas samtycke eller hörande, efter ty ovan är sagt, vore för adoption erforderligt», 23 §. De personer, vilkas hörande kan erfordras, äro adoptivbarnets föräldrar och särskilt förordnad vårdnadshavare-förmyndare ävensom adoptants make och förmyndare. Barnavårdsnämndens hörande är ej föreskrivet, men domstolen äger givetvis inhämta dess yttrande. Därest adoptivbarnet står under adoptantens förmynderskap, skall domstolen förordna god man att i ärendet bevaka barnets rätt. Dessutom skall god man i visst fall tillsättas för frånvarande adoptant eller adoptivbarn, nämligen då den, mot vilken ansökningen är riktad, vistas å okänd ort. Härigenom har sörjts för att andra parten i adoptivförhållandet skall få tillfälle att yttra sig över ansökningen.¹ Domstolens beslut må överklagas genom besvär enligt vanliga regler för ansökningsärenden, RB 25:2.

Adoptivförhållandet torde få anses hävt först när domstolens beslut vunnit laga kraft.

¹ Se lagrådets yttrande vid 23 §.

3. Verkningar av adoptivförhållandets hävande.

Med adoptivförhållandets hävande upphör all verkan av adoptionen, 24 §. Härom heter det i motiven: »Barnet återinträder i följd därav helt och hållet i det familjerättsliga förhållande, vari det befann sig före adoptionen. Om barnet ännu är minderårigt, återgår således vårdnaden om det till dess naturliga föräldrar; och en av dem blir barnets förmyndare. Adoptantens och adoptivbarnets skyldighet att försörja varandra upphör. Någon rätt för den ene av dem eller hans avkomlingar att ärva den andre förekommer icke vidare.» Endast i ett avseende är en modifikation i denna regel stadgad, nämligen i fråga om namnrätten. Adoptivbarnet skall väl i regel förlora det genom adoptionen förvärvade namnet, men domstolen kan tillåta att det behålles, om skäl därtill prövas föreligga.

Hävandet av adoptivförhållandet har icke tillbakaverkande kraft, något som, enligt vad i motiven framhålles, ligger i sakens natur och därför inte särskilt uttalats. Ifall hävandet sker exempelvis på grund av adoptantens försummelse av sin underhållsplikt, torde emellertid oguldna och förfallna underhållsbidrag för tiden intill hävandet kunna utkrävas, förutsatt naturligen att överhuvud skyldighet förelegat för adoptanten att betala underhållsbidrag i pengar (t. ex. till en särskilt förordnad vårdnadshavare eller till make, som efter hemskillnad eller äktenskapsskillnad haft vårdnaden om adoptivbarnet). Vad beträffar arvsrätten, torde hävandet medföra, att medadoptant förlorar arvsrätt även enligt 17 § första st., medan barnet behåller vad det före hävandet bekommit i arv eller testamente efter den avlidne adoptanten.

Pris 5 kronor